

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul X ■ Nr. 11 (108) ■ Noiembrie 2019

Monumentul din Lereşti-Argeş (foto: Sterian Pricope)

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Curtea de Argeş, prin intermediul Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu”, şi al Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Sechestrarea în prezent

Gheorghe PĂUN

Poate părea o metaforă, ca formulare chiar este, dar trimite spre un fapt cât se poate de real, pe care-l trăim cu toţii, omenirea fiind vizibil împinsă într-acolo de un număr bun de decenii şi abandonându-se voios-inconştient-masochist acestei capcane.

Pe scurt, trecutul este diagnosticat ca nefrecventabil, toxic de-a dreptul, viitorul este zugrăvit ca o aglomerare de crize-catastrofe – ni se ia trecutul, ni se ia viitorul, între acestea ne rămâne prezentul, să-l trăim, aşadar!

Acum, aici! Intens-inconştient. Munceşte, împrumută-te, cumpără, consumă, aruncă – *repeat!* Ultimul verb este (ca) o instrucţiune de limbaj de programare, se potriveşte perfect „omului nou”, aşa cum este el proiectat, aşa cum devine cu fiecare zi. Se poate intercala pe undeva şi comanda *votează!*

Suntem exact ce şi cât este memoria noastră – o spun înţelepţii, o spun bătrânii, o spun poeţii şi istoricii (cei care-şi onorează meseria şi menirea, nu mercenarii corporatocraţiei, eventual recrutaţi prin intermediul (geo)politicii). De la genele purtate în fiecare dintre miliardele de celule care formează un trup de locuitor al planetei până la cultura de adâncime a unei societăţi, a unui popor, suntem rezultatul memoriei, al amintirii a tot ce ne-au dat *părinţii din părinţi.* Nucleotidele mirabilei duble spirale şi prin ele întreaga alcătuire. Limba, credinţa, obiceiurile, modul de a privi spre cer sau spre gardul vecinului şi prin ele întreaga comportare, personală şi socială. Suntem punctul de convergenţă al istoriei de individ, de neam, de specie.

Suntem, în particular, limba pe care-o vorbim. Căci spune Eminescu (*Timpul,* 29 aprilie 1882): „Cine cunoaşte în mod cât de elementar ce va să zică *limba,* cine ştie că ea acoperă pe deplin spiritul şi că dezvoltarea limbii e chiar dezvoltarea inteligenţei, iar aceasta din urmă e laboratorul întregii activităţi musculare şi cerebrale, acela va înţelege că a *sili* pe un popor să înveţe altă limbă înseamnă a-l tâmpi, a-l face intelectual inept, deci şi economic şi politic inept.”

Să nu uităm că limba ce-o vorbim este *maternă,* iar cuvântul *patrie* vine de la *pater-tată.*

Abrupt şi plin de înţelesuri o spunea Eminescu, acum un secol şi aproape jumătate. Ştia probabil ce scrisese Wilhelm von Humboldt (1767-1835) cu ceva decenii înainte-i („Fiecare limbă descrie un cerc în jurul poporului căruia îi aparţine şi nu se poate ieşi din acest cerc decât intrând în altul. De aceea, învăţarea unei limbi străine însemnă, de fapt, achiziţia unui punct de vedere nou în înţelegerea lumii”.), dar abia prin secolul XX filosofii, pedagogii şi lingviştii, semioticienii au detaliat şi explicat.

Dar, memoria este incomodă pentru cei care *ne numără.* Pentru cei care numără banii care evaluează *valoarea noastră de piaţă.* Istoria înseamnă familie, neam şi ţară, independenţă şi suveranitate, tradiţie şi limbă. Priveam cândva de sus istoria (aprilie 2019), vorbeam despre nevoia-obsesia omenirii pentru colonii, sclavi şi pieţe – de aici, sabotarea istoriei, „războiul împotriva memoriei” (sintagmă curentă prin titluri recente – lumea „civilizată” *ştie,* dar se face că nu a aflat încă…), demitizarea, destructurarea, rescrierea (*corectă politic*, versiunea „modernă” a limbajului de lemn generalizat şi promovat agresiv, inclusiv juridic). După ce, speculativ-sofistic, fericitul Augustin ne spunea că trecutul nu există (contradicţia gramaticală era extrapolată existenţial), ne asigura, totuşi, că acesta fiinţează în amintire. Nici măcar atâta luciditate nu au *fericiţii de astăzi.* (Voi reveni imediat la sintagma scrisă cursiv.)

Trecutul este vină şi eroare, în balanţă, viitorul este spaimă şi incertitudine, singura certitudine fiind spaima. Crize peste crize şi deasupra acestora alte crize sunt anunţate zilnic, într-un concert contrapunctic. Dirijat sau curgând întâmplător, nu are importantă, efectul este acelaşi. Poluare, încălzire globală, topirea gheţarilor, suprapopulare, migraţii, resurse pe sfârşite, viruşi scăpaţi de sub control, arme, armate, terorism, criminalitate, roboţii şi asteroizii, extratereştrii şi intratereştrii, acceleratoarele care creează găuri negre, Soarele care îmbătrâneşte… Niciun pic de atractivitate nu mai are viitorul…

Ne rămâne prezentul. *Gaudeamus igitur, juvenes dum sumus!*

Să trăim acum şi aici, să ne bucurăm (zis-a latinul) – să fim fericiţi, zice orice zombi (sinonim deocamdată confidenţial pentru „omul nou”) în devenire! Să consumăm adică, să ne distrăm, să facem scop şi criteriu din adrenalină. *Carpe diem!* – că nimic nu e cu totul nou sub soare. După noi, potopul! – ca să nu mai fie nimic trainic sub soare. *Distracţie – distragere,* cuvinte înrudite, stări învecinate.

„Să nu sacrificăm prezentul de dragul viitorului” era până deunăzi un îndemn jumelat cu „Să nu sacrificăm (nici) viitorul de dragul prezentului”. Partea a doua este de-acum împinsă în uitare. Nu ne putem distra/distrage cu înţelepciunea alături…

Reiau, completat, „programul de calculator” de prin paragraful al treilea: Munceşte, împrumută-te, cumpără, consumă, aruncă, distrează-te, între timp, votează (fără *a alege*) – *repeat!*

Gâze vioaie, dar aptere, sechestrate prin manipulare în folia de chihlimbar a prezentului…

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Un proiect de lege depus în Camera Ungariei avea de ţintă a introduce în şcolile secundare ale confesiu-nilor – deci şi în acele ale bisericii române – limba de propunere maghiară. Învederat că scopul acestei legi era de-a maghiariza cu totul învăţământul secundar şi de-a pune limba naţională a popu-laţiunilor (pe cea română bunăoară) în linia a doua, a unui obiect abia tratat în mod extraordinar şi cât se poate mai pe deasupra.

În afacerea acestui proiect privitor la şcolile secundare Î.P.S.S. Miron Roman, arhiepiscop şi mitropolit al românilor răsăriteni din Ardeal şi Ţara Ungurească, a adresat Camerei ungare un memoriu din care *Pesther-Lloyd* extrage următoarele: (…)

„...Faţă c-un proiect de lege care – ca cel în cestiune – primejduieşte caracterul naţional al bisericilor de limbă nemaghiară, cată să relevăm îndeosebi împrejurarea că în naţionalităţile nemaghiare ale patriei conştiinţa propriei lor naţionalităţi e atât de dezvoltată încât nu poate fi înăbuşită prin *niciun* fel de reglementări şi sisteme de învăţământ. Această conştiinţă, nutrită prin respectul de sine însuşi, se bazează pe temelii morale de aşa natură încât din ele poate răsări până şi puterea legitimei apărări. Orice experiment menit a înăbuşi conştiinţa naţională a ginţilor de limbă nemaghiară poate degenera într-o eroare politică care ar putea să aibă urmările cele mai stricăcioase pentru liniştea dinlăuntru şi pentru interesele superioare ale statului. *De aceea, biserica română a Răsăritului se roagă ca învăţământul secundar să se reguleze, în interesul statului însuşi, pe baza principiilor libertăţii, egalităţii şi fraternităţii, care nu îngăduie nici supremaţie religioasă, nici naţională.”*

Felicităm pe Î.P.S.S. pentru acest ton demn şi energic faţă cu încercările pe cât de puerile pe atât de neputincioase ale fraţilor maghiari de-a cufunda într-o singură apă de botez elemente etnice egale ca număr şi cel puţin egale în cultură cu elementul maghiar însuşi. Ceea ce am avea de observat fraţilor maghiari este că, dacă elementul lor etnic ar fi avut o putere înnăscută şi firească de asimilare, această maghiarizare atât de mult dorită s-ar fi întâmplat fără nicio îndoială cu sute de ani înainte. Dacă de la anul 1000 după Hristos până în ziua de astăzi n-au putut s-o facă – în curs de nouă sute de ani aproape, cu toate sângeroasele încercări ale regilor de-a topi într-o religie şi într-o limbă toate naţionalităţile – vor face-o astăzi în chiar epoca naţiona-lităţilor, vor face-o astăzi ameninţând cu pumnul cele trei mari grupuri etnice ale Europei, latini, germani şi slavi, a căror creaţi-une este Europa însăşi, cu toată cultura şi civilizaţia ei? Oricât de mari oameni ar fi maghiarii – şi desigur vom fi cei din urmă de-a nu recunoaşte calităţile acestui popor, în inima sa drept şi generos – faţă cu marea mişcare naţională a secolului nostru ne e permis să ne îndoim în mod absolut de succesul tendinţelor de maghiarizare şi, precum orice acţiune trezeşte reacţiunea, maghiarii ni se pare că nu fac, în aceste momente de cumpănă pentru Europa, decât a-şi crea pericole de prisos acolo unde ele nu existaseră şi-a ignora pericolele adevărate, care vin cu totul din altă parte. (*Timpul*, 24 februarie 1882)

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Rezoluţia Simpozionului PERT'19

In perioada 27–29 septembrie 2019 s-a desfăşurat la Piteşti ediţia a XIX-a a *Simpozionului Internaţional Experimentul Piteşti – reeducarea prin tortură,* în organizarea Fundaţiei Culturale Memoria, Filiala Argeş, preşedinte prof. univ. Ilie Popa, şi Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici din România, Filiala Argeş. Pe lângă mai multe lansări de carte, o excursie tematică la Mănăstirea Căldăruşani, o expoziţie tematică la Muzeul Judeţean Argeş, proiectarea unui film serial documentar despre „fenomenul reedu-cărilor" realizat de cunoscuta Lucia Hossu Longin şi masa rotundă intitulată Piteşti după Piteşti, au fost prezentate 78 de comunicări, cu autori din România, Republica Moldova, Ucraina, Statele Unite ale Americii, Germania, Canada, Elveţia, Polonia.

La finalul Simpozionului s-a adoptat o Rezoluţie, semnată de 97 de participanţi, pe care o reproducem în cele ce urmează.

Noi, participanţii la Simpozionul Internaţional Experimentul Piteşti – reeducarea prin tortură, ediţia a XIX-a, Piteşti, 28–29 septembrie 2018, am adoptat următoarele:

1. Cerem statului român susţinerea logistică a şcolilor cu predare în limba română din raioanele din estul Republicii Moldova, nordul Bucovinei, sudul Basarabiei şi oraşul Tighina (Bender), conform reglementărilor internaţionale privind respectarea dreptului la educaţie în limba maternă (de exemplu, un autobuz pentru elevii Liceului „Lucian Blaga" din Tiraspol);
2. Intensificarea acţiunilor privind demascarea atrocităţilor comunis-mului, cercetarea şi judecarea foştilor torţionari în viaţă din fostele închisori şi lagăre de muncă forţată din România şi Republica Moldova;
3. Includerea în grilele de programe ale instituţiilor media publice a emisiunilor educative şi a filmelor documentare referitoare la represiunea comunistă în teritoriile locuite de români, la ore de mare audienţă;
4. Introducerea studierii istoriei românilor din perioada dictaturii comuniste, a studierii literaturii detenţiei politice, precum şi a „Experi-mentului Piteşti" în curricula de învăţământ de toate gradele, în confor-mitate cu legislaţia europeană;
5. Simplificarea procedurilor legale pentru urgentarea redobândirii gratuite a cetăţeniei române retrasă abuziv exilaţilor români de pretutindeni şi reconfirmarea cetăţeniei române pentru etnicii români din Republica Moldova, inclusiv din raioanele de est, oraşul Tighina (Bender) şi Ucraina;
6. Sprijinirea de către statul român a înfiinţării şi dezvoltării de şcoli şi biserici româneşti, a folosirii neîngrădite a limbii române şi a difuzării culturii române în Republica Moldova şi în zonele din afara graniţelor României unde locuiesc grupuri compacte de etnici români;
7. Interzicerea prin lege a organizaţiilor şi simbolurilor cu caracter dictatorial-comunist inclusiv a oricărei forme de dictatură;
8. Respectarea stricta obligatorie a însemnelor naţionale ale României, pe întregul teritoriu al statului român, cu înăsprirea sancţiunilor;
9. Reducerea prin lege a pensiilor foştilor torţionari ai deţinuţilor politic anticomunişti la nivelul minim garantat. Acordarea de compensaţii morale şi materiale victimelor represiunii comuniste;
10. Urgentarea realizării la Bucureşti a unui muzeu memorial al victimelor comunismului;
11. Acordarea unor drepturi conform Decretului-lege nr. 118/1990 privind foştii deţinuţi politic şi deportaţi, de către regimul totalitar comunist sovietic din fostele teritorii româneşti, care au dobândit cetăţenia română, după modelul existent în România.

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Redacţie: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR şi USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – lector la Universitatea Piteşti, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – expert naţional etnolog, Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti, Argeş, **Cornel Popescu** – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Judeţene „Dinicu Golescu", Piteşti, **Adrian Sămărescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Ion C. Ştefan** – profesor, membru al USR, Bucureşti.

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeş Expres" (http://argesexpres.ro/) şi a Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (http://culturaarges.ro/)

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Şansa

Horia BĂDESCU

Liceul, astăzi Colegiul Naţional „Vlaicu Vodă”, printre elevii căruia m-am prenumărat în cel de al şaselea deceniu al veacului trecut, şi-a sărbătorit centenarul. Mi-ar fi plăcut să pot fi prezent la acest eveniment, dar nu întotdeauna îţi este îngăduit să-ţi împlineşti dorinţele.

Am fost însă acolo cu gândul şi nu pot să nu încredinţez acestui colţ de pagină cuvintele pe care le-aş fi rostit din adâncul sufletului despre şansa ori, mai degrabă, şansele pe care viaţa mi le-a acordat.

Şansa înseamnă tot ceea ce, independent de tine şi de voinţa ta, te ajută să fii. Poţi să exişti fără nicio şansă, dar, de obicei, în atari circumstanţe exişti precar. Aşa încât cu toţii ne dorim o şansă şi, de obicei, fiecare avem câte una. Mai mică ori mai mare; după cum scrie în catastifele Celui de Sus. Dacă scrie acolo că ai o şansă, atunci sigur o ai.

Eu unul pot spune că am avut mai multe:

Şansa de a mă fi născut, dacă nu în buricul pământului, cel puţin în acela al Ţării Româneşti, adică în Argeş. În acea Toscană valahă în care Dumnezeu s-a hotărât cândva să facă popas, lăsându-ne drept amintire pe cer albastrul ochilor săi şi pe buze parfumul latinităţii.

Şansa de-a mă fi şcolit la curte domnească, la Curtea de Argeş, vieţuind între nălucile Basarabilor şi demoniile înflorite ale unui meşter zidar. Şansa de a învăţa carte într-un mare liceu, „Vlaicu Vodă”, mare prin tradiţia unui şir de dascăli iluştri şi a unor generaţii de elevi dintre care s-au iscusit oameni de toată isprava.

Şansa de-a ucenici sub mâna nu unuia, nu doi, ci unui întreg corp profesoral de excepţie. Fiindcă a face o baie de literatură cu domnul Ion Rizescu, a te disciplina întru logică având alături neastâmpăratul, veşnic iscoditorul spirit al domnului Dracu Moldovanu, a înţelege misterul axiomelor cu flegmaticul domn Nicolau şi raţiunea numerelor iraţionale cu euclidianul domn Manolache ori taina emisferelor de Magdeburg cu maiorescianul domn Leca, cum s-ar putea numi altfel decât şansă? Dar să visezi alchimice retorte cu mucalitul domn Stoiculescu, să drumăreşti cu flegmaticul geograf Zaharescu şi să faci incursiuni istorice cu blânda doamnă Dinescu, cum? Sau să descifrezi *Lettres de mon moulin* sub privirile, aproape la fel de copilăreşti ca ale tale, delicios de tinerei profesoare de franceză, căreia, cu respectuoasă afecţiune, generaţia mea, prima generaţie de elevi a domniei sale, i-a spus, pe drept cuvânt, „Bombonica”. Ori să-ţi cheltuieşti energia alături de spiriduşul numit în acte domnul profesor Tănase Dima, ce ar putea fi altceva decât şansă?

Şi nici nu ştiu dacă i-am numit aici pe toţi iluştrii profesori ai liceului de pe vremea mea. Însă, cerându-le iertare acelora al căror nume se va fi rătăcit pe încurcatele căi ale memoriei, nu mă pot opri a constata ce straniu, ce neiertător sună acest „pe vremea mea”!

Neiertător, adevărat, dar el înseamnă colegii de-atunci şi străzile cu iarba crescută printre pietrele pavajului, farmecul orelor de lectură şi teii bulevardului, meciurile de volei şi umbrele serii căzând peste Sân' Nicoară, olimpiadele de matematică şi degetele fragile şi tremurătoare şi buzele fierbinţi ale fetelor, adică adolescenţa, adică Arcadia care nu se mai întoarce decât în vis.

Dar, la urma urmei, şi faptul de-a fi vieţuit în Arcadia, fie şi măcar o singură clipă, este tot o şansă.

Literatura exilului, o supravieţuire în românitate

Dan ANGHELESCU

L'exil ne se constitue qu'à travers l'acte même de se raconter, qu'à travers son écriture. (Augustin Giovanonni)
Experienţa cea mai funestă cu care a avut de-a face umanitatea secolului nostru (sec. XX) este aceea că raţiunea însăşi este coruptibilă. **(Hans-Georg Gadamer)**

Ocupaţia sovietică a constituit momentul începând de la care, în ţară, orice rezistenţă faţă de comunism devenise deja imposibilă. Se va înţelege de ce intelectualii din exilul românesc aveau să îmbrăţişeze *în corpore* ideea, lansată de Eliade, prin care *cultura* devenea ultima şi unica *politică eficace* pe care cei *deştăraţi* o mai aveau la dispoziţie. Într-adevăr, în perioada anilor '48–'50, atât în sfera politicului, cât şi în planul acţiunilor cu caracter cultural, în exil, se declanşa o veritabilă efervescenţă. Astfel, pe terenul demersurilor politice, la Paris avusese loc formarea *Consiliului partidelor politice în exil* (august 1948), cel care avea să editeze ziarul *La Nation Roumaine,* iar la data de 10 mai a următorului an lua fiinţă *Comitetul Naţional Român,* sub preşedinţia generalului Nicolae Rădescu. În paralel, tot la Paris, îşi făceau apariţia o multitudine de asociaţii şi entităţi organizaţionale cu caracter cultural. Între acestea pot fi amintite *Asociaţia „Mihai Eminescu”,* mai 1948 (căreia îi datorăm apariţia revistei *Luceafărul*), *Centrul Român de Înalte Studii,* înfiinţat în anul 1949 (avându-i la conducere pe matematicianul Petre Sergescu, pe istoricul Constantin Marinescu şi pe lingvistul Sever Pop), *Centrul Român de Cercetări,* înfiinţat în 1950 sub patronajul prinţului Nicolae şi – cea mai prestigioasă ctitorie culturală a exilului românesc – *Fundaţia Regală Universitară „Carol I”.* După desfiinţarea ei în ţară de către regimul comunist, aceasta reapărea în capitala Franţei în luna decembrie a anului 1950. Aşa cum se sublinia în nota adresată Ministerului francez al Afacerilor Externe de către Constantin Vişoianu, Fundaţia Regală Universitară „Carol I”, „timp de aproape un secol, a fost în România una dintre cele mai active instituţii culturale în serviciul dezvoltării Gândirii şi Ştiinţei în România”. Şi – preciza în continuare respectivul document – *acum era destinată să se constituie, pe teritoriul francez, ca un centru de activitate culturală al refugiaţilor români din Europa şi din toată lumea.* (Dobrinescu, Pătroiu: 2003, 99)

Direcţia Fundaţiei a fost încredinţată unui Comitet de conducere avându-l în frunte pe fostul rector al Politehnicii din Bucureşti, matematicianul Petre Sergescu, membru corespondent al Academiei Române şi secretar al Academiei Internaţionale de Istoria Ştiinţelor. De-a lungul timpului, Secretariatul Fundaţiei avea să fie asigurat şi de George Ciorănescu, Emil Ciurea, Neagu Djuvara, Theodor Cazaban şi Constantin Cesianu. Din rândul consilierilor, consideraţi „reprezentanţii cei mai autorizaţi ai culturii şi învăţământului superior românesc”, făceau parte nume de mare notorietate în sfera culturii şi artelor: Matila Ghyka, Constantin Brăiloiu, Alexandru Busuioceanu, Constantin Amăriuţei, Mircea Eliade, Alexandru Ciorănescu, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Vintilă Horia şi mulţi alţii. Fundaţia va servi cu strălucire raţiunilor pentru care fusese creată şi prin editarea a numeroase cărţi şi broşuri, precum şi a unor publicaţii dintre care neapărat trebuie amintite *Revue des études roumaines, Bulletin scientifique roumain* şi *Fiinţa Românească* (https://mail.yahoo.com/d/1/messages/ 50179).

Veacul XX, un veac al derapajelor raţiunii

Fără îndoială, astăzi, încercând să desluşim sensurile – nici acum (deci mult mai târziu) prea limpezi – ca şi numeroasele semne de întrebare ce continuă să plutească deasupra evenimentelor din veacul XX, devine, parcă, tot mai imperios necesară o cuprindere în înţelegerea noastră a acelor situaţii colaterale care, întotdeauna, imprimă o indelebilă amprentă fiecărui eveniment şi tuturor întâmplărilor din care se constituie ceea ce, de la un moment dat încolo, se configurează într-o istorie.

Cu atât mai mult cu cât nimic din tot ceea ce au trăit românii timp de mai bine de o jumătate de secol nu are – şi nu îşi poate afla – un precedent, nici în trecutul lor şi nici în al altor popoare. Iată de ce, pentru a fi cuprinsă şi înţeleasă în întreaga complexitate a datelor ei esenţiale, apariţia literaturii şi revuisticii literare a exilului românesc presupune o decelare a principalelor determinaţii care, înainte de toate, au influenţat în chip esenţial configurarea ei fenomenală.

La finele celei de-a doua conflagraţii mondiale, poziţia Occidentului faţă de ţările din Estul european – oferite ca pradă Rusiei sovietice – era una de totală şi cinică indiferenţă. Politicienii ca şi *intelighenţia* (ignorând cu nonşalanţă distructivele şi costisitoarele efecte ce aveau să-şi facă apariţia în foarte scurtă vreme), apreciau că e mai profitabil să se păstreze într-o totală opacitate faţă de tragedia care deja devastase lumile Estului. Prin teroare şi ideologizare forţată, Moscova trecuse la exterminarea elitelor politice şi culturale din fostul Regat al României. Aici, marxismul, în varianta lui cea mai toxică (cea stalinistă), punea în acţiune un experiment menit să confirme teza prin care îşi fundamentează strategia curentă (*capitalismul nu poate fi reformat, ci doar distrus!*). Erau confirmate astfel afirmaţiile lui Karl Popper despre lipsa oricărei componente constructive şi – cu o aroganţă specifică – se ivea în adevărata lui lumină întregul potenţial distrugător al utopiei, depăşindu-se chiar şi catastroficele previziuni ale unor Spengler şi Orwell! Falsul concept al *luptei de clasă* inaugurase practica (*orwellian pânditoare*) a vigilenţei revoluţionare, instaurând în relaţiile interumane delaţiunea, violenţa şi ura viscerală.

→

Discursul pretins revoluţionar nu se ridica dincolo de nivelul unor invective joase care incită, morbid şi obsesiv, la stârpirea imaginarilor duşmani ai poporului. De unde şi sentimentul de coşmar şi nebunie ce va cuprinde, fără excepţie, şi va agita toate societăţile dominate de comunism. Se adeverea că întemeierea şi, mai ales, dăinuirea acestuia nu devin posibile decât prin teroarea pe care o creează cu *imensa lui maşinărie de zdrobit şi ucis.* (Besançon: 2007, 30)

Dintr-o asemenea perspectivă, perfect semnificativă se va vădi însăşi elocvenţa *cuvintelor cheie* pe care a reuşit să le impună cu forţa: *strategie, tactică, luptă, fronturi, bătălii, atacuri* (ideea de *pace* devine – evident – absurdul obiectiv al unei lupte (!?) …*luptăm pentru pace!?*), *cultură duşmană* (!?), *idei duşmănoase* etc. Acestea exprimaseră deja, cât se poate de limpede, însăşi esenţa malignă a relaţiei pe care comunismul ambiţiona să o proiecteze asupra umanităţii şi a lumii.

Ar fi o certă dovadă de ignoranţă (deloc inocentă) dacă ne-am imagina că la mijlocul veacului trecut vocaţia distructivă a marxism-leninismului era o noutate surprinzătoare pentru cei care tocmai *invitaseră* bolşevismul să se extindă asupra unei jumătăţi a Europei. Un discurs rostit de Winston Churchill la Dundee în anul 1918, pe când era *ministru englez al înarmării,* e cât se poate de edificator: „Rusia, spune el, este pe cale să fie redusă de bolşevici la un stadiu de barbarie animală. (…) Bolşevicii reuşesc să se menţină la putere prin acţiuni sângeroase şi generalizate. (…) Pe întinderi foarte mari, civilizaţia este complet distrusă, în vreme ce bolşevicii ţopăie ca nişte armate de babuini feroce în mijlocul oraşelor în ruină şi a corpurilor victimelor lor." (Kersaudy: 2008, 103) Nu mai puţin edificator era şi articolul despre Lenin, Troţki şi ceilalţi membri ai conducerii bolşevice pe care acelaşi personaj îl publica în anul următor (22 iunie 1919) în *Weekly Dispatch:* „Aceştia au declarat un război fără sfârşit societăţii civilizate. Pentru a continua să existe, ei încearcă să distrugă instituţiile existente, dar şi toate ţările şi guvernele lumii. De asemenea, ei încearcă să înfiinţeze o organizaţie mondială şi internaţională formată din rataţi, criminali, inadaptaţi, recalcitranţi, perverşi, dezechilibraţi şi alienaţi din toate ţările; între ei şi tipul de civilizaţie pe care noi l-am putut construi de la începuturile istoriei, nu pot exista, aşa cum spunea Lenin, nici suspendare temporară a ostilităţilor, nici vreun pact." (Kersaudy: 2008, 103)

Înţelegem din toate acestea că viitorul prim-ministru al Angliei era perfect informat şi asupra scopului în care Lenin se străduia să înfiinţeze Kominternul (*organizarea revoluţiei mondiale*) şi asupra naturii politice şi morale a respectivului proiect. Cu alte cuvinte, Vestul era edificat asupra bolşevismului, ca şi asupra faptului că abordarea problemelor omenirii din perspectiva lui nu promitea decât interminabile confruntări, lupte, export de revoluţie, războaiele civile, crime, violenţă nelimitată, experimente sociale. În asemenea circumstanţe, afirmaţiile pe care le-a avansat Churchill (în ultimele luni de război, când viitoarea configuraţie a Europei încă se mai negocia), sunt greu de înţeles. Iată şi textul unei scrisori pe care în 13 octombrie 1944 o adresa, din Moscova, soţiei: „Am avut discuţii plăcute cu Bătrânul Urs. Cu cât îl văd mai des, cu atât îmi place mai mult." În ziua următoare (14 octombrie 1944), după discuţiile purtate la Kremlin cu reprezentanţii guvernului polonez în exil cu privire la viitoarele frontiere ale Poloniei, afirmă cât se poate de sec: „Relaţiile bune cu Stalin sunt mult mai importante decât trasarea unor frontiere." (Kersaudy: 2008, 117)

Exilul şi intelighenţia occidentală

Se va înţelege acum de ce realităţile dure survenite în viaţa ţărilor abandonate la discreţia Moscovei de la un anume moment încolo nu aveau cum să mai trezească interesul cuiva. Presa vestică păstra – şi chiar încuraja complice – tăcerea totală asupra tuturor subiectelor de acest fel. Mărturiile din epocă sunt edificatoare. Iată una consemnată în jurnalul lui Virgil Ierunca: „Din toată presa franceză, numai săptămânalul de extremă-dreaptă *Rivarol,* prin pana lui Lucien Rebatet, a evocat tragedia din ţările satelite /…/ şi n-am să înţeleg niciodată pentru ce presa *liberă* şi liberală din Franţa şi-a făcut din amnezie şi ipocrizie un vinovat îndreptar. Dar atunci să nu se mire nimeni că noi, cei scăpaţi din Răsărit, alunecăm la dreapta. Ce putem face dacă numai dreapta foloseşte limbajul nostru de revoltă şi demnitate, atunci când e vorba de ţările din Est?" (Ierunca: 2000, 327)

În aceste condiţii, existenţa şi manifestările (indiferent de forma pe care o îmbrăcau) aparţinând exilului românesc, evident, nu se situau în zona situaţiilor convenabile. Protestele şi contestaţiile la adresa legitimităţii comunismului în teritoriile ocupate contrariau profund entuziasmul şi admiraţia pentru stalinism a intelighenţiei occidentale şi deveneau total indezirabile. Refugiaţii, consideraţi *in corpore fascişti,* pentru că părăsind Estul se opuseseră *binefacerilor* stalinismului, vor fi în totalitate supuşi unei drastice ostracizări. Mărturiile Monicăi Lovinescu sunt în acest sens deplin edificatoare: „Cine n-a încercat – aşa cum au făcut-o câţiva dintre noi – să deschidă ochii intelectualilor de aici, să-i sensibilizeze la tragedia semenilor din Est, văzându-se respins ca fascist de îndată ce se declara anticomunist (*l'anticommuniste est un chien,* spunea drăgălaş Jean-Paul Sartre), nu-şi poate da seama de climatul în care s-au instalat primii exilaţi. /…/ Moscova dicta în viaţa intelectuală franceză nu numai prin membrii partidului comunist francez, dar şi prin agenţi intelectuali." (Lovinescu: 2008, 119)

Marginalizarea era una dintre modalităţile cele mai uzitate prin care întreaga presă franceză îşi manifesta, pe de o parte, antipatiile faţă de estici şi, pe de alta, adeziunea inflamată pentru stalinism, acoperind sub o densă tăcere orice publicaţie în care se aduceau atingeri, fie cât de vagi, politicii staliniste. Exemplele sunt numeroase şi e suficient să amintim doar câteva: cartea despre Stalin a lui Boris Souvarine (respinsă la Gallimard şi boicotată după apariţia la altă casă editorială) demonstraţiile *Idéologies et réalités* ale valoroasei (fostă studentă a lui Karl Jaspers) Jeanne Hersch, profesoară de filosofie la Universitatea din Geneva, ori celebra carte a lui Raymond Aron *L'opium des Intellectuels,* „implacabilă radiografie a mentalităţii elitelor pariziene drogate cu ideologie", cum o caracteriza Monica Lovinescu. (Lovinescu: 2008, 119, 121)

În asemenea condiţii, devine şi mai relevantă afirmaţia istoricului Tony Judt, care spune că cea mai mare dintre iluziile apărute cândva pe bătrânul continent al Europei a fost însăşi *civilizaţia europeană,* civilizaţie care în veacul XX intrase într-un catastrofal stadiu imploziv. (Judt: 2008,19).

Încă din primele decenii ale veacului se vorbise despre *Cultura Faustică* a mileniului doi (d.Cr) ca despre o mare *izbândă a gândirii eminamente tehnice.* Totul se vădea acum înşelător. Contradicţia dintre o spiritualitate atât de complexă şi o atât de profundă sfâşiere interioară proiecta asupra *celei mai măreţe şi pline de pasiune dintre toate culturile câte au fost pe pământ* percepţia unui tragism fără margini. Se adevereau astfel premoniţiile unui Oswald Spengler, cel care desluşise la un moment dat o viitoare „problemă a civilizaţiei", aceasta atingând stadiul final al unui destin, din perspectiva lui, inevitabil pentru orice cultură. Termenii utilizaţi au fost de altfel cât se poate de elocvenţi: *amurg, declin implacabil, apogeu, sfârşit, încremenire a spiritului la care se ajunge dintr-o profundă necesitate.* (Spengler: 1996, 53, 54) Dar, între semnele fatale prin care *irevocabilul soroc* urma să-şi anunţe şi să-şi definească esenţa, gânditorul întrezărea ivindu-se din viitor o uriaşă exacerbare a conştiinţei citadine. Şi, din perspectiva *oraşelor mondiale,* a cosmopolitismului, ideea de patrie urma să fie pulverizată la un loc cu întregul respect pentru tradiţie, pentru cultură şi pentru orice capacitate de a mai înţelege şi a mai adera la valorile tradiţionale. Consecinţa directă a unei asemenea stări de lucruri se contura în aceea că – în viitor – metropolele nu vor mai adăposti înlăuntrul lor un popor, ci doar o jalnică *masă!...* În acest fel urma să ia fiinţă ceea ce Spengler nu a ezitat să numească *marea modă a semidocţilor, a adunărilor populare radicale, a marxiştilor şi scriitorilor de literatură etic-socială care se vor considera gânditori şi poeţi.* În plus, potrivit aceloraşi viziuni spengleriene, toate acestea vor culmina cu instaurarea unei „forme complet noi şi târzii, lipsite de viitor", inexorabilă pentru existenţa umană. (Spengler: 1996, 57) Asupra viitorului în veacul XX Spengler formula o lapidară şi dantescă imagine: „Orice mare cultură, spunea el, este o tragedie; istoria omului este tragică în totalitatea ei. Însă păcatul şi prăbuşirea omului faustic sunt mai mari decât tot ce au putut vedea vreodată Eschil şi Shakespeare. (Spengler: 1931, 78)

Bibliografie

M. Cazacu: *Introducere*, în *George Ciorănescu şi Exilul Românesc – Documente din arhiva Fundaţiei Regale Universitare „Carol I",* Editura Institutul Cultural Român, Bucureşti, 2007.

H.G. Gadamer: *La philosophie herméneutique,* Presses Universitaire de France, Paris, 1996.

A. Giovannoni: *Ecritures de l'exil,* L'Harmattan, Paris, 2006.

V. Ierunca: *Trecut-au anii,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2000.

T. Judt: *Epoca postbelică. O istorie a Europei de după 1945*, Editura Polirom, Bucureşti, 2008.

F. Kersaudy: *Lumea văzută de Churchill,* Pro Editură şi Tipografie, Bucureşti, 2008.

V.F. Dobrinescu, I. Pătroiu: *Documente franceze privind începutul organizării exilului românesc,* Editura Vremea, Bucureşti, 2003.

M. Lovinescu: *La apa Vavilonului,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2008.

M. Lovinescu: *Seismograme,* în vol. *Unde scurte* II, Editura Humanitas, Bucureşti, 1993.

O. Spengler: *Der Mensch und die Technik,* Verlagsbuchhandlung, München, 1931.

O. Spengler: *Declinul Occidentului,* Editura Beladi, Craiova, 1996.

Prea târziu, la Paris

Adrian PĂUNESCU

Prea târziu am ajuns la Paris, prea bătrân,
n-am avut nici noroc, nici chemări, nici curaj,
unde sunt, mă trezesc doritor să rămân
şi, cu grele picioare, m-ating de pavaj.

Nu-i de mine nimic din infernul modern,
eu în peşteri, acum, aş avea locul meu,
pe o piatră de râu mi-ar fi dor să-mi aştern,
orice drum la Paris mi se pare prea greu.

E trei sferturi sub ierbi generaţia mea,
ce să caut aici, fără nimeni din toţi?
invalizi glorioşi, lângă voi aş cădea,
dar mă cheamă absurd nebunia pe roţi.

Prea târziu am ajuns, prea bătrân, la Paris,
amintirea s-a şters, în memorie-i gol,
era bine să-l gust, cât mi-a fost interzis,
de pe oricare loc, azi, abia mă mai scol.

Şi mi-e dor de Brâncuşi, cel mai mult de Brâncuşi,
dacă nu-ntârziam, într-un straniu pariu,
îi umblam la fereşti, îi dormeam pe la uşi,
pentru opera lui, măcar piatră să-i fiu.

Condamnat, pentru veci, să fiu numai român,
noapte bună, oraş al eternei lumini,
prea târziu am ajuns la Paris, prea bătrân,
hai acasă, eu plec, n-are rost să rămân,
e prea scump pentru mine să mor în străini.

1995

Istoria, participând la prezent şi viitor (II)

Intelectualul neparticipant

Dragoş VAIDA, Constanţa VAIDA HALIŢĂ

Marţi, 15 octombrie, am primit următorul mesaj, cu totul neaşteptat: „Constanţa Georgeta, Soţia mea, cel mai bun om pe care l-am întâlnit în toată viaţa mea, a trecut la cele veşnice, Vaida". Dumnezeu s-o primească în grădina-I pe incomparabila doamnă Vaida, demnă nepoată a lui Solomon Haliţă. (Gh.P.)

Pe parcursul prezent-viitor, cu gândul la valori ca repere, dar mai ales la factorul uman, găsim că prezentarea de tip eseu curgător nu este întotdeauna cea mai potrivită versus varietatea şi mobilitatea subiectelor. Pentru a ne referi mai repede şi mai direct la subiect şi pentru a concentra consideraţiile, fără a plăti un tribut prea mare vorbirii „de legătură", vom propune, din ce în ce mai des, forma de prezentare pe capitole mai scurte, cu titluri separate. Materialul pus în faţă va fi atunci mai puţin unitar – dar cât de naturală este cerinţa de unitate faţă de realitatea grijilor şi ideilor noastre, în continuă mişcare?

Putem subzista păstrând nerevăzute mentalităţile de fond? După cei denumiţi, neaşteptat, *declinologi* sau *colapsologi*, ne apropiem de o catastrofă extinsă. Academicianul Amin Maalouf, Premiul Goncourt 1993, în eseul *Naufragiul civilizaţiilor* (Bernard Grasset, 2019), atenţie la plural, ne spune că trăim într-o lume în care totul se prăbuşeşte, în vreme ce, în realitate, am avea la dispoziţie totul pentru a reuşi. Găsim exprimat sentimentul declinului în lucrările care au marcat un secol de la apariţia studiului lui Oswald Spengler, precum şi în alte cărţi, exemple J.-P. Chevènement, 1914–2014, *L'Europe sortie de l'Histoire?,* Paris, 2013, sau acelaşi autor, *Un défi de civilisation,* Paris, Fayard, 2016. După aceşti autori, care nu sunt o minoritate, vom trăi cât va vrea Dumnezeu, dar copiilor şi nepoţilor noştri nu le va mai rămâne aproape nimic.

Situaţia poate fi considerată paradoxală dacă ne restrângem la producerea bunurilor şi la utilitatea lor materială. Dacă însă introducem în consideraţie valorile, fără de care nu se poate trăi, criteriile morale, idealurile, care se ridică deasupra obiectivului interese materiale-profit-plăcere imediată, atunci multe devin mai uşor de explicat. Mai întâi, deoarece obiectivul economic, odată introdus, contaminează, distruge totul în jur, pe toate laturile, sociale, culturale, intelectuale, morale sau religioase. Ajungem să prejudiciem gândirea, să nu ne mai gândim decât la bani şi să legăm, uneori inconştient, totul – orice idee, relaţie, iniţiativă, plăcere sau relaxare – de partea materială. În al doilea rând, gândind mai departe, vedem că de fapt rezolvarea problemelor noastre globale – încălzirea climei, reducerea spaţiilor în care se poate trăi în limitele suportabilului, contaminarea solului, a apei şi a aerului în care respirăm, limitarea biodiversităţii sau despăduririle fără scrupule şi altele – nu este posibilă fără *schimbări esenţiale de mentalitate, de atitudine,* fără o înţelegere mai bună a locului şi rolului nostru în lume şi în raport cu ceilalţi din comunitate. Lucrurile stau aşa deoarece tocmai mentalităţile, atitudinile şi concepţiile de fond adoptate până acum ne-au condus la situaţiile de azi, în orice caz, le-au agravat.

Nu credem însă că poziţia recomandată ar trebui să fie aceea de a începe prin a refuza lumea în care trăim, ce-i drept, încărcată din greu şi cu multe nedreptăţi pretutindeni, în Europa de Răsărit, ca şi în cea de Apus. Dar ce înseamnă Occident? Aceleaşi tare le găsim în Japonia, în Rusia sau la noi state din Africa. Occidentul nu este o noţiune din geografie, poate fi ceva perpetuat prin noi. Pe de altă parte, în acest occident, sigur, în condiţiile pe drept criticate, au fost scrise şi publicate cărţile frumoase din care mulţi am învăţat şi care constituie baza educaţiei noastre.

Persoane şi valori în ultimele trei decenii. Rămâne cultura de actualitate cu o intelectualitate neparticipantă?

Omului de cultură, intelectualului/cercetătorului/studiosului, îi este inevitabil atribuit un rol în societate şi în istorie, nu rareori chiar în afara propriei profesiuni/specialităţi. Acest rol suntem tentaţi frecvent să-l subevaluăm. Ieşind din laborator sau părăsindu-şi biroul la care citeşte şi scrie, cercetătorul îşi încheie oare misiunea? Nu credem că omul de cultură ar trebui să tacă dacă domeniului căruia i s-a consacrat sau comunităţii din care face parte nu le merge bine. Bineînţeles, avem de-a face cu o varietate de persoane şi reacţii care trebuie absolut respectată, de temperamente, moduri de exprimare şi vocaţii personale, ca şi de împrejurări.

Există o parte de istorie contemporană pe care omul de cultură trebuie sau să o scrie sau să se hotărască să absenteze din ea, în ambele cazuri însă nu pe furiş şi nu fără consecinţe pentru sine şi pentru ceilalţi. Atitudinile „călduţe", neutralitatea, „seriozitatea" sau nepăsarea sunt nu numai neproductive, mediocre, plictisitoare, ci chiar, uneori şi în ultimă analiză, posibil de pus în legătură cu o *imoralitate* dacă acoperă adevăruri care totuşi trebuie spuse. Mai cu seamă în *ţări în dezvoltare,* cum este şi România, din multe puncte de vedere, *ar fi de folos ca intelectualul să participe la istorie,* la progresul social, renunţând deliberat la o politeţe comodă, universal corectă, la o toleranţă fără discernământ, la acea „echidistanţă" care este prefăcătorie sau oportunism. Acest model de intelectual, de care ni se pare că avem trebuinţă în continuare, a fost identificat de Tudor Vianu în cultura noastră în termenii următori: „tipul omului de cultură care nu cultivă numai o specialitate ştiinţifică, ci care reflectează la destinul global al culturii noastre şi care se simte răspunzător de întreaga orientare a civilizaţiei ţării" (*Filosofia culturii,* 1945).

La noi, în diferite împrejurări, omul de cultură nu se poate mărgini la rezolvarea problemelor strict profesionale, aşa cum o poate face, de cele mai multe ori, colegul său din ţările avansate, care beneficiază de tradiţii consolidate, de proceduri de comunicare şi publicare bine stabilite, de un grad mai mare de înţelegere şi absorbţie socială. La noi, intelectualul *devine, pe cale naturală,* prin forţa împrejurărilor, într-o anumită măsură şi într-un sens sau altul, *co-autor al istoriei* care avansează odată cu el. Acest intelectual nu poate evita răspunsul la întrebarea *de partea cui a fost?*

În ţările în dezvoltare, intelectualul *complet,* vrea, nu vrea, trebuie să se lupte zilnic – material, moral, fizic şi nervos –, pentru a nu fi *cotropit* de încâlceala problemelor cotidiene, de presiunile materiale şi morale care vin asupra sa, de aluviunile problemelor prost puse, de derizoriul din mediul social şi, nu în ultimul rând, de managementul politic şi social.

Acestui management nu-i convine intervenţia omului de cultură. Este vizibil că mulţi cârmuitori sunt, în cazul nostru, imediat după 1989, *pregătiţi* să elimine competenţele, oamenii de calitate, fie ea chiar modestă, dar totuşi de ţinută, valorile. Fără valori, fără profile profesionale bine determinate, confirmate prin rezultatele obţinute, nu numai prin certificatele de studii, viaţa socială nu poate decât să se arate din ce în ce mai puţin democratică, mai puţin transparentă, mai neinteligibilă, *din ce ce mai puţin reprezentativă.* Alexandru Paleologu mi-a relatat cum au venit la el fruntaşi liberali şi l-au invitat să candideze din partea lor. Exemple de acest tip cred că azi nu mai avem.

Din nou un „limbaj de lemn"?

Într-adevăr, pentru că se aplică regula „dacă se menţin cauzele, se menţin efectele". *Purtăm stigmatele lumii din care am ieşit,* în care s-au cumulat şi s-au aplicat „neabătut" toate metodele subversive de manipulare şi de subjugare şi, mai ales, de corupere a conştiinţelor. Unele opţiuni de bază s-au păstrat. Direcţia de atac a fost demolarea proprietăţii, dar numai ca efect derivat, accentul punându-se pe uitarea valorilor, a istoriei, în scopul pierderii identităţii, într-un divertisment generalizat. În multe privinţe, rezultatul a fost o societate în care continuă să nu se ştie cui aparţin bunurile, în care puterea se ascundea într-un anonimat, fără principii, fără valori sau morală. Într-un mod mult mai puţin elaborat, am vorbit despre acestea în cele trei minute de la balconul universităţii, în 1990, denunţând comunismul sau ce-am avut ca *arsenal de metode.* Mai târziu, am înţeles însă că acestea sunt „sistemul" oricărei puteri. Este acest tablou prea sumbru? Nici nu poate fi altfel, atâta timp cât sunt prejudiciate valorile şi persoana.

Dizolvarea persoanei se înfăptuieşte gradat. Aici intervine rolul unei părţi a intelectualităţii, cei mai mulţi poate chiar de perfectă bună-credinţă, care vin cu emisiuni şi spectacole care orientează atenţia către un univers care invită la demisie intelectuală şi morală. Este un univers fără referiri la realitate, care ne stimulează să reflectăm la alte probleme decât cele care se pun cu adevărat, ale căror producţii au darul de a nu deranja niciodată pe nimeni.

Nu s-a dorit punerea în valoare a intelectualităţii moştenite în 1989.

Ce a făcut cârmuirea ţării după 1989, cu intelectualitatea, denumită în epocă „ştiinţifico-tehnică", pe care a moştenit-o? Pomul bun se cunoaşte după roade. Ne este clar că nu avem competenţa să facem acest studiu, dar de trăit, l-am trăit. Cui şi unde ne puteam adresa pentru un sprijin? În faţa noastră, a petenţilor, în birourile de comandă nu mai era nimeni de specialitate, erau oamenii puterii, adică politicienii, din ce în ce mai mulţi, cu din ce în ce mai slabă legătură cu partea profesională, din ce în ce mai dependenţi de politică.

→

Lecţia spaniolă

Ştefan BUZĂRNESCU

Ca bursier Tempus, ajungând la Zaragoza tocmai în perioada în care spaniolii din bazinul Aragonului sărbătoresc *Nuestra Señora del Pilar* (Sfânta Maria, pe înţelesul nostru), am putut vedea entuziasmul oamenilor din toate categoriile sociale pentru corida, un subiect care nu m-a interesat niciodată, dar din care am putut să trag nişte „învăţăminte" la care nu m-aş fi gândit vreodată…

După ce m-am lămurit, la faţa locului, despre ce este vorba, am beneficiat de o discuţie, interesantă sub raport ştiinţific, cu unul dintre profesorii de acolo, iar la sfârşit, brusc, fără nicio „încălzire psihologică", mi-a reproşat în faţă: „Sunteţi un popor crud, domnule!" Surprins fiind, aproape stupefiat, i-am cerut explicaţii, iar precizările s-au focalizat pe evenimentele din 1989, în care, a precizat profesorul, „aţi ucis în stradă sute de oameni, pentru a avea motiv să schimbaţi puterea!? Noi, spaniolii, am schimbat şi natura regimului, am trecut de la republică la monarhie, în mod paşnic. Asta face diferenţa dintre civilizaţie şi primitivism!"… Fiind total nepregătit pentru un astfel de subiect, am găsit inspiraţia să parez lovitura: „Cruzime cred că există şi în mentalul dvs. colectiv. La corida, de exemplu, toreadorul care se antrenează un an de zile se luptă cu un taur fără nicio apărare, îl ucide cu sălbăticie, iar 40.000 de spectatori aplaudă în delir! Acest spectacol sângeros, pentru mine, este o inutilă demonstraţie de cruzime; nu poate fi sport."

„Nu ai înţeles nimic din toată treaba asta", mi-a replicat pe un ton de nedisimulat complex de superioritate distinsul meu interlocutor. „În spectacolul acela, nu este vorba despre cruzime, forţă sau moarte, ci de Spania eternă… Acela este simbolul profilului nostru identitar. Corida trebuie văzută şi trăită în cheie simbolică! Sunt convins că de la lecţiile de istorie, cunoaşteţi că Spania s-a unificat cam greu, înainte de a fi un imperiu, iar în timpurile mai apropiate nouă, s-a restrâns la peninsula noastră în aria monarhiei, apoi a republicii şi, de la mijlocul anilor '70 ai secolului al XX-lea, iarăşi monarhie. În toată istoria sa, Spania a avut nevoie de un simbol al unităţii sale… În prezent, corida simbolizează unitatea hispanităţii, iar perpetuarea spectacolelor de corida semnifică exersarea reflexelor de unitate naţională. Corida este un exerciţiu de demnitate naţională!"

Am recunoscut atunci, dar recunosc şi acum, că acest detaliu este foarte profund, ţine de ontologia socială, deşi ar putea fi cotat, la o privire superficială, ca un amănunt puţin semnificativ…

Revenind în ţară, am început să reflectez la ceva asemănător şi pentru România, dar nu am aflat nimic reprezentativ care să ne singularizeze, ca exerciţiu de românitate şi românism în procesul integrării paneuropene. La explorarea parcursului european post decembrist, nu am identificat nicio „pată de culoare" tipic românească; de aceea, mi-am continuat demersul şi pe secvenţa temporală aflată înainte de 1989. Acolo am găsit *Daciada* şi *Cântarea României,* două exerciţii de unitate naţională cotate astăzi ca naţionaliste şi comuniste, deci, în noul limbaj de lemn de esenţă diferită, ca fiind comuniste; deci în contrasensul istoriei postdecembriste!

Ca sociolog, obligat profesional să evoluez echidistant faţă de extreme şi faţă de diverse ideologii („neutralitate axiologică", Theodor Adorno), deci obişnuit să operez o discriminare între fenomenologia socială, evenimenţial şi structura profundă a spaţiului social, am apelat la resursele mele de luciditate pentru a-mi pune la încercare abilităţile hermeneutice prin formularea unei dubitaţii de tipul „dar dacă...?"

Că cele două spectacole/ competiţii au fost aruncate la coşul de gunoi al istoriei datorită complicităţii lor cu componenta ideologică a fostului regim ante 1989 este o certitudine. Totuşi şi corida a traversat mai multe regimuri politice, dar este şi acum un spectacol *sui-generis* pentru spanioli, care se regăsesc în unicul lor simbol naţional, dincolo de diferenţele ideologice care îi separă!

Dar, în fond, ce a fost *Daciada?* Un simbol care să amintească tuturor generaţiilor prezente şi viitoare că au o etnogeneză comună, aceea a geto-dacilor, precum şi de viteazul rege al dacilor. Toate întrecerile sportive, din toate sporturile, erau circumscrise Daciadei, cu intenţia de a plasa mişcarea sportivă din România în sfera exersării reflexelor de unitate naţională... Că substratul naţionalist era prezent, este indiscutabil, gândind mai „la rece", dar este greu să-l mai evaluăm la aceiaşi parametri acum, când diverse „istorii alternative" riscă să îi transforme pe copiii noştri în apatrizi! În jocurile sportive din Daciada nu intra şi jocul cu... istoria, ca o constantă a spaţiului social!

***Daciada* era susţinută,** logistic, de guvernarea comunistă, care a susţinut şi performanţa Stelei Bucureşti care a câştigat Cupa Europei. Un moment efemer, desigur, dar o performanţă în egală măsură pentru ţara noastră şi pentru istoria sportului/fotbalului european; un moment de audienţă europeană şi de scoatere din anonimat a României, ceea ce înseamnă că deviza *Daciadei* nu a fost de tristă amintire...

Cât priveşte *Cântarea României,* aceasta era centrată pe încurajarea creativităţii şi descoperirea talentelor artistice. Iarăşi, că a fost confiscată de ideologie, nu se poate şi nici nu este corect să negăm; putem fi chiar ruşinaţi de delirul propagandistic, dar nu precum o fac artiştii de acum, chiar dacă atunci îşi intrau în unele roluri penibile, de care astăzi se dezic zgomotos, reinventându-şi biografiile. Dincolo de tributul ideologic plătit regimului, în aria acestui tip de spectacole au fost cultivate tradiţiile româneşti şi au fost descoperiţi mulţi artişti cu bună carieră profesională şi astăzi.

Este, desigur, foarte eretic să mai ai, astăzi, vreun cuvânt bun despre tot ce s-a petrecut în trecutul guvernării comuniste, când anticomunismul visceral şi vindicativ a derapat în antiromânism, iar capitolul de istorie al *Cântării României,* fără lozincile care au parazitat-o, a funcţionat şi ca un laborator de educaţie patriotică în sfera cultivării reflexelor românităţii, tot aşa cum alţii au exersat şi exersează americanismul, maghiarismul s.a.m.d.

Raportarea nuanţată la trecut şi recuperarea memoriei colective o fac toate naţiunile care-şi cultivă performanţele, ca exemple educative pentru viitoarele generaţii; exerciţiile de sado-masochism promovate de politicienii români (marea lor majoritate) nu pot cultiva nici resurse de creativitate, nici nu pot aduce investitori şi nici nu pot crea României statutul de partener valabil de dialog la nivel continental şi internaţional.

Rezultatul a fost că cei mai mulţi, cât am putut, ne-am căutat corespondentul şi suportul „în afară". În paralel, dobândirea de funcţii a devenit mai profitabilă. Puteam însă circula, „ieşi", ceea ce era foarte important.

Nu am plecat imediat în străinătate, am căutat o *punere în valoare,* atâta câtă era, în ţară. Poate că nici nu ni se cuvenea mai mult, perfect posibil. În niciun caz însă nu prezentam un trecut compromiţător. De câteva ori, am prezentat o disponibilitate şi chiar ne-am implicat, însă fără nicio afiliere la un partid, ca simpatizanţi cu noul curs al ţării, în afara oricărei înscrieri/ înregistrări. Ce am făcut şi cum au decurs lucrurile, ne propunem să spunem într-un articol următor, care ar vrea să arate totodată ce rol i-a fost rezervat unei părţi a intelectualităţii după 1989. Credem că vom ilustra afirmaţia următoare: „Cea mai mare suferinţă a României la 25 de ani de la Revoluţie este blocarea accesului competenţelor către vârfurile societăţii, economiei şi administraţiei de către reţelele şi dinastiile moştenite de dinainte de 1990" (Sorin Pâslaru, *Cotidianul,* 24 dec. 2014).

În cursul celor trăite, nu s-au conturat ideologii coerente şi nici politici de cadre, în afară de cumetrii/clanuri, care să promoveze *valorile,* de unde şi inconsistenţa programelor şi a dezbaterilor. Nefericirea noastră de astăzi, *acreala* şi instabilitatea îşi au cauza în *demobilizarea, marginalizarea* intelectualităţii. Cultura nu subzistă fără slujitorii ei care, odată concediaţi, lasă în urmă o lume fără conştiinţă, *fără suflet.*

Cred că trebuie să ne aducem aminte că în tradiţia culturii româneşti avem un curent strălucit reprezentat de *critica socială,* de *politică* şi de *activismul social.* De-a lungul istoriei noastre moderne, s-au făcut analize sociale critice, oamenii de ştiinţă şi de cultură de la noi au luat poziţie faţă de realităţile care nu îi mulţumeau, nu şi-au exprimat dezaprobarea numai în surdină. Nu este adică adevărat că noi am avut *numai* condeieri sau tehnicieni supuşi. Am avut personalităţi care au murit în închisori apărându-si credinţa, valorile, opiniile. Nu s-au înjosit Lucian Blaga, Mircea Vulcănescu, Dinu Pillat, Constantin Noica, Nicolae Steinhardt şi nici Vasile Voiculescu. Am avut matematicieni români, profesori precum Gheorghe Vrănceanu, Simion Stoilow sau Mihai Neculce care *au făcut politică,* au cerut într-un memoriu schimbarea politicii prin trecerea de partea aliaţilor, gest pe care MS Regele Mihai I-a şi făcut.

Concluzia noastră parţială, la acest moment, ar fi că este greşită în principiu, primejdioasă şi nedreaptă, *retragerea intelectualului din istorie.* Pe bună dreptate, *Declaraţia de la Paris* (Chantal Delsol, Philippe Bénéton, Rémi Brague) ne spune: „A fi european înseamnă a fi activ în politică şi în istorie. Noi suntem autorii destinului nostru comun. Noi nu suntem subiecţi pasivi... Trebuie să reformăm curricula educaţională pentru a sprijini transmisiunea culturii noastre comune, mai degrabă decât îndoctrinarea tinerilor cu o cultură a refuzului." Bineînţeles, fiecăruia îi revine datoria identificării poziţiei sociale şi a formelor de participare şi de exprimare convenabile.

Homo sapiens

Hasdeu şi pozitivismul istoric

Marian NENCESCU

În martie 1938, filosoful şi sociologul francez, cu ascendenţe evreieşti, Raymond Aron (1905-1983), revenit în Franţa după o „aventură" universitară germană şi după „iluminarea de la Vincennes", respectiv descoperirea obiectului cercetării sale, şi anume, condiţia cetăţeanului ca *fiinţă care se situează în istorie,* susţinea, la Facultatea de Litere Sorbona din Paris, o dublă teză de doctorat (*Introducere în filosofia istoriei* şi, respectiv, *Eseu despre teoria istoriei în Germania contemporană*). În bună tradiţie a vremii, dezbaterile şi intervenţiile membrilor comisiei, laolaltă cu răspunsurile candidatului, au fost consemnate în numărul pe iulie al publicaţiei *Revue de methaphysique et de morale* de părintele G(aston) Fessard, recenzentul făcând şi ample comentarii cu privire la un întreg curent de gândire dezvoltat în Germania interbelică, după scindarea „şcolii" hegeliene între „dreapta" şi „stânga" şi, implicit, prăbuşirea „idealismului absolut" şi substituirea filosofiei istoriei cu analiza cunoaşterii istorice. În acest fel, a luat naştere, susţinea G. Fessard, o veritabilă „critică a raţiunii istorice", bazată pe analiza kantiană a fenomenului, altoită pe metafizica dogmatică, rezultatul fiind estomparea studiului istoriei, laolaltă cu identificarea unei anumite raţiuni istorice (Raymond Aron, *Introducere în filosofia istoriei,* Bucureşti, Humanitas, 1997, p. 432).

În esenţă, noutatea tezei lui Aron, recunoscută ca atare de membrii comisiei de doctorat, pornea de la constatarea că subiectul cunoaşterii istorice nu mai este unul „pur", şi nici transcendental, ci este, cu totul, *viu:* „Eu-l istoric încearcă să înţeleagă trecutul şi mediul", susţinea Aron (*op. cit.*, p. 442) lăsând să se înţeleagă că cercetarea trecutului este legată esenţial de gândire: „Încerc să demonstrez că dincolo de ştiinţă există o reflexie filosofică, iar această reflexie este ea însăşi o funcţie a istoriei" (*Ibidem,* p. 427). Noutatea acestei soluţii, aprecia G. Fessard, la data respectivă, năruieşte („elimină", era termenul utilizat) tot ce fusese valabil până atunci în studiul istoriei: ideologiile, ideea de „progres nedefinit" şi, mai cu seamă, pretenţia de obiectivitate: „Teorie a cunoaşterii istorice, cartea (lui R. Aron – n.n.) este, în acelaşi timp, o introducere în gândirea politică, dar şi o invitaţie de a renunţa la abstracţii... Filosofia istoriei nu este o specialitate, ci o experienţă a vieţii", concluziona comentatorul publicaţiei pariziene, iar pentru aceasta invoca înseşi cuvintele lui Raymond Aron: „A vrea să filosofezi, înseamnă a vrea să trăieşti gândindu-ţi viaţa" (*Ibidem*, p. 427). Mai interesante decât comentariile, sunt răspunsurile candidatului care afirma că, în opinia sa, „Gândirea istorică şi logica gândirii politice se condiţionează reciproc", cu alte cuvinte, „Facem întotdeauna istorie în funcţie de filosofie, altfel am rămâne în faţa unor pluralităţi incoerente" (*Ibidem*, p. 435).

Mergând pe firul remarcilor şi analizelor lui Raymond Aron privind interpretarea fenomenului istoric din perspectivă filosofică, regăsim, cu surpriză, câteva teme familiare cadrului ideatic autohton, relevate cu prisosinţă încă din veacul al XIX-lea de „pionierii" istoriografiei româneşti, de la B.P. Hasdeu la Al.D. Xenopol şi N. Iorga. Ne referim aici la „principiul devenirii" şi, implicit, al „încheierii unei evoluţii", apoi la acela al „hazardului ca fundament al istoriei" şi, în fine, semnalarea prezenţei Providenţei, deşi, ca filosof, Raymond Aron ar fi fost tentat, mai degrabă, s-o ignore (mai puţin implicaţiile ei etiologice, apreciem noi). Fără intenţia de a adăuga o filă nouă la controversatul dosar al protocronismului românesc, vom semnala totuşi că, la mai bine de patru decenii de la moartea lui Hasdeu, filosoful Raymond Aron vorbea despre faptul că „viitorul (istoric – n.n.) este înscris virtual în viu". Pe cale de consecinţă, „ar trebui să admitem că istoria are la origine şi *accidentul".* Drept argument, laolaltă cu doctrina evoluţiei, a selecţiei naturale şi, într-o mai mică măsură, a mutaţionismului, Raymond Aron invocă şi cauze metafizice, pe motiv că, de-a pururi, evoluţia creatoare sau „forţa vieţii" rămâne o entitate nicicând demonstrată, dar care continuă să ne hrănească ignoranţa, ori simpla curiozitate. În acest context, subliniază Aron, prezenţa metafizicii ne duce cu gândul la Providenţă, factor esenţial în istoria naturală, dar şi socială a umanităţii: „Dacă istoria omului este istoria speciilor (ca şi a geologiei, de altfel – n.n.), oare devenirea lui cosmică nu este tot atât de evidentă?" În acest caz, a vorbi de o teorie unică a istoriei, aşa cum o imagina R. Aron, nu înseamnă, oare, a porni de la straturile necunoscute, ascunse, ale planetei, şi a ne apropia, prin analiză şi deducţie, de prezent? Asta înseamnă că adevărul *logic* al istoriei naturale nu contrazice cu nimic adevărul *ontologic* al istoriei umane.

Concluzionând, în accepţia lui R. Aron istoria omului/a popoarelor, naţiunilor etc., nu este decât „istoria accidentală a lucrurilor şi fiinţelor vii, întemeiată pe refuzul continuităţii dintre devenirea cosmică şi cea umană" (*op. cit.*, p. 53). Dacă la aceasta adăugăm ideea ireversibilităţii cursului temporar, ca şi speranţa în etiologia istorică, reprezentată prin Providenţă, ajungem la ideea că starea actuală, „finală" spunem noi, s-ar fi produs oricum, iar evenimentele concrete ale istoriei nu fac decât să amâne ori să accelereze o evoluţie, nicidecum s-o schimbe, întrucât, o spune răspicat Aron: „Conceptul de istorie nu e legat în mod esenţial de ipoteza unei ordini totale. Decisive sunt doar conştiinţa trecutului şi voinţa de a se defini în funcţie de el." (*Ibidem,* p. 60)

Teza lui Aron, deloc originală, câtă vreme se bazează şi pe învăţătura predecesorilor (chiar şi părintele Fessard îi nominalizează expres pe Dilthey, Rickert şi, mai cu seamă, pe Max Weber – n.n.) se evidenţiază prin arta de a *conserva, retrăi şi judeca* existenţa/existenţele anterioare: „Sunt cu adevărat istorice numai comunităţile ce elaborează şi o ştiinţă a devenirii" (*Ibidem*, p. 431). În acest punct, părintele sintagmei „critica raţiunii istorice" se întâlneşte, metafizic vorbind, cu un alt predecesor al său, nemenţionat de G. Fessard, românul Bogdan Petriceicu-Hasdeu (1838-1907) care publicase, mai întâi în rezumat, apoi în zeci de articole risipite în publicaţiile vremii, de la *Traian* (1869-80), la *Columna lui Traian* (până în 1883) şi, în fine, în volume, cu prisosinţă în triada ce-l consacră definitiv ca istoric şi gânditor, o serie de teze şi ipoteze ştiinţifice vizând, cu precădere, interacţiunea dintre cunoaşterea istorică şi evoluţia naturală sau raportul între cadrul natural şi desfăşurarea istoriei umane. De pildă, teza hasdeiană, după care natura exercită o influenţă activă asupra istoriei, considerată ca aparţinând lui Raymond Aron, mai fusese formulată cândva, poate nu în termeni identici, dar, oricum, compatibili, încă din 1875: „În limbaj filosofic, dacă omul este ego, acţiunea naturii asupra-i înseamnă raportul activ al lui non-ego" (*Istoria critică a românilor,* Tom I, Studiul III, Bucureşti, 1875, p. 60). În consecinţă, susţine Hasdeu, istoria este conlucrare „mai adesea cu pământul (natura – n.n.), apoi cu poporul" (*Materie, spirit, Divinitate* în *Columna lui Traian,* nr. 3/1873, p. 144).

Hasdeu numeşte metoda sa de cercetare „pozitivism istoric", având însă grijă să se delimiteze de „şcoala" lui Auguste Compte (1798-1857): „Suntem departe de a aparţine şcolii pozitiviste din Franţa" (afirmă el, în acelaşi articol, *ibidem,* p. 145). Tot ce-şi propune istoricul nostru este verificarea „prin ipoteză şi raţionament" a tot ce reprezintă realitatea. Aplicarea metodei critice şi experimentaliste, deopotrivă, asupra istoriei, ca şi a culturii în general, îi permite lui Hasdeu să ajungă la rezultate nemaiîntâlnite până la el, să-i ofere o imagine „obiectivă" a domeniilor analizate: „Nu mai este iertat a călca în picioare metoda ştiinţifică riguroasă, a nesocoti legile constante ale normei lucrurilor, a înlătura sau răsuci, după plac, faptele." (*Ibidem,* p. 145)

În centrul preocupărilor sale ştiinţifice, alături de filologie şi etnofolcloristică, Hasdeu a aşezat studiul istoriei. El refuză să accepte „incognoscibilitatea" domeniului, de care vorbea Spencer, considerând că, prin „lărgirea câmpului" şi printr-o percepţie raţională a adevărului, avem o imagine *obiectivă* a fenomenului istoric: „Păşim de la cunoscut la necunoscut, fără a lăsa îndărăt un punct nedefinit, fără o treaptă intermediară sărită" (*Principii de filologie comparată,* Bucureşti, 1875, p. 10). În accepţiunea hasdeiană, cunoaşterea înseamnă legi, iar ştiinţa porneşte de la cauze. Sintagma „ştiinţa e ştiinţă", utilizată cu precădere de Hasdeu, are la bază teza, susţinută şi de filologul german Georg Curtius (1820-1885), anume că un adevăr, odată stabilit, e valabil pentru umanitatea întreagă.

Concepţia istorică a lui Hasdeu presupune studiul fenomenelor naturii, în evoluţie, „cu modificaţiunile din întru, dar provocate din afară" (*Etymologicum Magnum Romaniae,* tom IV, Bucureşti, 1887, p. 72) şi comportă mai multe etape, ce se consolidează treptat, pe măsură ce istoricul acumulează noi date şi documente revelatoare. Ca interpret al istoriei, savantul de la Câmpina depăşeşte simpla fază a identificării şi înşiruirii etapelor istorice, mergând pe linia fixării unor factori obiectivi ce prezidează cursul istoriei. Hasdeu rămâne consecvent ideii de destin istoric supus acţiunii factorilor subiectivi. În acest context, sintagma „istoricul este un uvrier şi un artist totodată" (*De la Hasdeu citire. Mănunchi de cugetări culese de Liviu Marian,* Chişinău, Tipografia Eparhială, 1932) merită nuanţată: istoricul adună, iar artistul dă materiei brute expresia sublimă. Rezultatul muncii uvrierului Hasdeu este *Istoria critică a românilor,* lucrare ce nu păcătuieşte, după spusele lui Mircea Eliade, decât prin „monumentalitate" (*Despre Eminescu şi Hasdeu*, Iaşi, Junimea, 1987, p. 95).

Între „descoperirile" şi anticipările sale, ce stârnesc şi azi interes, amintim teza existenţei cuvintelor dacice, a originii basmului, ipoteza pluralităţii Basarabilor, ori, pentru filologi, influenţa bogomilismului asupra literaturii scrise. Toate aceste teze şi dispute, pentru susţinerea cărora Hasdeu s-a angajat încă din tinereţe, i-au întărit convingerea că „nu suntem doar un popor romanic, ci de-a dreptul unul original, a cărui glorie o precede pe cea a Romei". Dincolo de „aura" romantică ce acoperă aceste teze, cu care Hasdeu construieşte edificiul *Istoriei critice a românilor,* răzbat teme ce însoţesc adesea perioadele de criză politică şi socială ale unui neam – problema specificului, a originarului, a *fiinţei naţionale.* Etnicitate contra universalism (Hasdeu foloseşte termenul de *cosmopolitism*) reprezintă un răspuns şi o provocare ce leagă demersul lui Hasdeu de un curent european dominant în epocă – redescoperirea rădăcinilor, tema dezrădăcinării. Revendicând rădăcinile „pasionale" ale neamului, desolidarizându-se de latinitate, Hasdeu ridică „momentul dacic" la rangul de instrument de creaţie istorică.

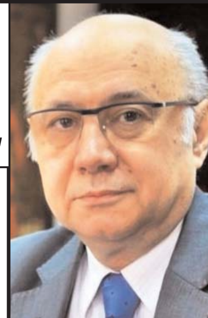
Eretic şi nonconformist, Hasdeu a anticipat, în opera sa vastă, până azi încă nedeplin valorificată ştiinţific, una dintre direcţiile fundamentale ale studiului istoriei, metaforic numită de filosoful ceh Jan Patocka „metafizica istoriei" (*Eseuri eretice despre filosofia istoriei,* Bucureşti, Oscar Print, 2017, p. 41). Adept al Providenţei, el a pus „legea supremă" deasupra tuturor legilor istoriei, convins că numai inspiraţia de tip transcendent a călăuzit paşii lui Traian spre munţii Olteniei, unde, departe de intemperiile câmpiei şi de paludismul mlaştinilor, s-a născut şi a rezistat poporul român. La o privire generală, Hasdeu rămâne creatorul istoriei înveşmântate în lumina magică a românismului.

Istoria de lângă noi

Chirurgia românească - chirurgie europeană: pionieratul

Irinel POPESCU

Profesorul chirurg Irinel Popescu, membru corespondent al Academiei Române, din 2011 preşedintele Academiei de Ştiinţe Medicale, a fost ales, prin vot, cu ocazia celei de a 24-a reuniuni anuale a Asociaţiei Europene de Chirurgie (European Surgical Association – ESA), reuniune organizată la Bucureşti, între 4 şi 6 mai 2018, preşedinte al ESA pentru perioada 2018-2019. De subliniat că ESA are sediul la Paris, iar membri îi sunt cei mai importanţi chirurgi ai continentului (detalii la https://www.esa 2019.com/index.php/about-esa). La încheierea mandatului, fiecare preşedinte susţine un „discurs strategic" în faţa plenului congresului – textul care urmează pleacă de la discursul prezentat cu acest prilej de prof. Irinel Popescu, la Congresul ESA desfăşurat la Madrid, între 16 şi 18 mai 2019. (Redacţia)

În adresa prezidenţială pe care am ţinut-o la Congresul ESA (European Surgical Association) din acest an şi care a fost publicată sub forma unui articol în prestigioasa revistă *Annals of Surgery,* am introdus şi elemente de istorie a chirurgiei româneşti (1)

A fost încă un prilej de a constata că această istorie este foarte puţin cunoscută în Occident, unde mulţi îşi închipuie că medicina românească, atât cât există şi cât cunosc despre ea (adică foarte puţin!) s-a dezvoltat la şcoala răsăritului, în special la şcoala rusă şi sovietică.

Am retrăit cu această ocazie acelaşi sentiment care l-a făcut pe maestrul meu, profesorul Dan Setlacec (1921-2009) să scrie două volume de istorie a medicinei intitulate sugestiv *Medicina românească – medicină europeană* (2, 3). Mi-am adus aminte ce muncă de documentare fantastică a făcut Profesorul, doar pentru că dorea să arate că medicina românească este una de sorginte occidentală, ca atare, a fost încă de la început „europeană".

Asta, plecând de la constatarea că, după căderea regimului comunist, au apărut voci, şi de la noi şi din afară, care spuneau că, în sfârşit, medicina românească se va putea integra, de acum, în Europa!

Întrucât datele pe care le-am prezentat în articolul menţionat (1) sunt foarte sumare (spaţiul acordat fiind, evident, limitat), voi încerca în cele ce urmează să fac o serie de completări, care sper să redea mult mai bine tabloul general din care am selectat realizările mai semnificative.

Faţă de istoria omenirii, în general, istoria medicinei este cu mult mai tânără, aceasta fiind secole de-a rândul mai curând o artă decât o ştiinţă. Abia în epoca modernă au fost înţelese mecanismele fundamentale ale bolilor şi au fost descoperite remediile lor, pe baza studierii acestor mecanisme.

Chirurgia este chiar mai tânără, deoarece, în accepţiunea actuală, nu datează decât după introducerea anesteziei, asepsiei şi antisepsiei, începând de la mijlocul secolului al XIX-lea.

În România, chirurgia modernă s-a dezvoltat în paralel cu înfiinţarea şi consolidarea statului român.

Cel care a pus bazele sistemului de sănătate în România a fost un francez, Carol Davila [fotografia alăturată], absolvent al Facultăţilor de Medicină din Angers şi Paris. El soseşte în România în 1853, la 25 de ani, la invitaţia domnitorului Barbu Ştirbei; iniţial trebuia să rămână doar 3 ani, dar a rămas pentru tot restul vieţii.

În colaborare cu trei dintre domnitorii ţării (Barbu Ştirbei, Alexandru Ioan Cuza şi, mai ales, Carol I, domnitorul ajuns ulterior rege), Davila a pus bazele sistemului de sănătate militar şi civil din Ţara Românească şi a înfiinţat învăţământul medical.

Chirurgia a jucat un rol important în dezvoltarea medicinei româneşti încă de la început: prima şcoală pe care a înfiinţat-o Carol Davila a fost Şcoala de Mică Chirurgie, devenită ulterior Şcoala Naţională de Medicină şi Farmacie (1859) şi apoi Facultatea de Medicină (1869).

Pionierii chirurgiei româneşti au fost figuri remarcabile ale medicinei acelei epoci, mai mult poate decât colegii lor din orice altă specialitate. Istoria medicinei româneşti de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX se confundă în bună măsură cu istoria chirurgiei din acea perioadă.

O serie de personalităţi din chirurgia acestei epoci s-au remarcat nu numai la nivel naţional, ci şi internaţional. Cu toţii s-au format în Occident, cei mai mulţi în Franţa (care avea, probabil, cea mai dezvoltată şi mai performantă medicină la acea vreme). Mulţi s-au afirmat încă din perioada studiilor, obţinând chiar poziţii importante în sistemul medical francez şi publicând împreună cu maeştrii lor de acolo. Ei au fost conştienţi de la bun început de decalajul dintre medicina românească şi cea occidentală. Era, de fapt, acelaşi decalaj care separa România, ca ţară, de Occident.

Iată cum este redat de Constantin Dimitrescu-Severeanu, unul dintre acei „părinţi fondatori" (ca să folosim, în traducere, deja consacrata şi foarte expresiva sintagmă *founding fathers*), descriind călătoria sa de la Bucureşti la Paris, unde mergea să studieze medicina: „De la Budapesta am observat deosebirea de Bucureştiul nostru. La Viena, admiraţia noastră ne uimise... Când am ajuns la Paris şi, după ce am văzut atâtea minunăţii, mi se părea că eram într-un vis" (4).

Cu toate acestea, nu au rămas acolo, în visul cel frumos, deşi ar fi putut s-o facă, ci s-au întors în România, cu gândul de a construi şi pe frumoasele plaiuri de unde plecaseră o medicină la fel cu cea pe care o învăţaseră.

Ciocnirea cu realităţile româneşti, la revenirea în ţară, n-a fost uşoară. Iată-l pe acelaşi Severeanu, întâmpinând greutăţi în încercarea de a introduce termometrul (care tocmai fusese inventat în Germania) într-un spital românesc: „Ce umbli tu cu asemenea prostii şi ăla să ţi-l bagi în c…", îi spune un profesor de-al locului cu multă *deschidere la nou*, după cum se vede! (4)

Comentând atitudinea corpului medical autohton faţă de progresele care deja se succedau în ritm rapid la nivel internaţional, C. Dimitrescu-Severeanu remarca: „Nici cea mai mică îndemnare reciprocă sau încurajare pentru lucruri de ştiinţă, pentru progres" (4).

Contextul îl cunoaştem, desigur, iar unii dintre cei care citesc aceste rânduri pot să aibă senzaţia de *déjà vue*. Aceleaşi lucruri se întâmplă şi în prezent, uneori chiar la o scară mai mare şi cu mai multă agresivitate!

Ar fi, însă, o mare greşeală să considerăm că tabloul medicinei româneşti, în general, şi al chirurgiei, în particular, poate fi redus doar la asemenea aspecte.

Ambiţia acelor tineri entuziaşti şi foarte capabili de a-şi demonstra capacităţile a lăsat urme care nu se pot şterge în istoria medicinei, şi nu doar a celei româneşti, urme de care trebuie să fim mândri şi pe care trebuie să le evocăm cu mult respect!

Sistemul de sănătate din România secolului XIX nu oferea prea multe posibilităţi, chiar şi după venirea lui Davila, ale cărui realizări trec dincolo de istoria medicinei şi fac parte, cu siguranţă, din însăşi istoria României ca ţară.

Existau puţine spitale, însă bine organizate în sistemul Eforiei, sistem care s-a dovedit viabil şi eficient, fiind menţinut până la instaurarea regimului comunist.

În Bucureşti, rolul cel mai important l-a avut Spitalul Colţea (cel mai vechi din România, fiind înfiinţat de spătarul Mihai Cantacuzino, în 1704), care poate fi considerat leagănul chirurgiei româneşti. Aici au profesat Constantin Dimitrescu-Severeanu şi Thoma Ionescu, la şcoala cărora s-au format majoritatea marilor chirurgi dintre cele două războaie mondiale; tot aici, începând cu anul 1933, profesorul Nicolae Hortolomei a dezvoltat cea mai mare şi mai importantă şcoală chirurgicală din România, încă neegalată ca valoare şi performanţe, ai cărei elevi au construit chirurgia românească modernă.

Alte spitale care au jucat un rol important în dezvoltarea chirurgiei în Bucureşti au fost Spitalele Colentina, Filantropia, Brâncovenesc şi Spitalul Militar.

La Iaşi, chirurgia s-a dezvoltat în primul rând la Spitalul „Sf. Spiridon".

Rolul personalităţilor în acea epocă putem spune că era chiar mai mare decât în zilele noastre, întrucât specializările de înalt nivel necesitau nu numai calităţi native şi multă perseverenţă, dar şi mijloace financiare adecvate, pe care destul de puţini le aveau. Iar cei care le aveau, în general marii boieri, nu erau prea interesaţi de noile ştiinţe.

Putem remarca cu un oarecare amuzament mirarea pe care a stârnit-o Nicolae Kretzulescu, mare boier şi descendent direct din Constantin Brâncoveanu, când s-a hotărât, în 1834, să facă facultatea de medicină, ceea ce era considerat a fi sub demnitatea unui boier.

A terminat Facultatea de Medicină din Paris, unde şi-a susţinut şi teza de doctorat cu titlul *Questions sur diverses branches des sciences médicales; quelles sont les circonstances générales qui ont le plus d'action sur les appareils organiques,* sub conducerea lui Pierre Pelletan, profesor de fizică medicală, devenind primul doctor în medicină de naţionalitate română.

Nicolae Kretzulescu este primul român care a efectuat şi publicat cercetări de histologie tipărite într-o limbă de circulaţie mondială (franceza), chiar în anul în care Theodor Schwann îşi publica lucrarea sa clasică despre teoria celulară.

Întors în ţară, decide să practice medicina, o altă decizie care stârneşte mirare în epocă. Iată cum comentează situaţia A.D. Xenopol, într-un discurs ţinut la Academia Română, în 1912:

...Un fiu de boier mare se cobora din înălţimea poziţiei lui, spre a se amesteca în rândurile oamenilor de ştiinţă. De aceea are o valoare aşa de mare hotărârea lui Nicolae Kretzulescu de a învăţa medicina. El, fiu de neam mare, să devină medic, să devină vraci, cum se zicea pe atunci, să se ducă la patul bolnavilor şi bogaţi şi săraci, pentru a le restabili sănătatea! Era ceva neauzit în ţările române şi este de însemnat că Kretzulescu nu propovăduia numai prin vorbă îndreptarea minţii românilor către profesiile liberale, ci dădu pilda spre dânsa prin faptă, deschizând astfel o nouă cale poporului român.

***În zadar îl dojeni domnitorul** Alexandru Ghica, spunându-i că ce idee a avut să înveţe medicina; că nu ar fi pentru el; că să o lase înlăturea şi să urmeze cariera părinţilor lui, la care Kretzulescu răspunse că „timpurile vechi au trecut; trebuie şi noi să căutăm a păşi înainte pe calea civilizaţiei", că scopul lui, învăţând medicina, a fost de a ridica profesiile liberale dispreţuite la noi în ţară şi considerate ca bune numai pentru străini. Mult se minună comisia doctoricească însărcinată a cerceta diploma lui Nicolae Kretzulescu, pe care membrii ei şi-o treceau din mână în mână fără a-şi spune nici un cuvânt. Tot aşa de curios se părea poporului de jos ca un fiu de boier mare să se apuce de meşteşugul doctoricesc. El însă ţinea înainte cariera ce şi-o croise şi ceru voie de la Alexandru Ghica ca să deschidă o şcoală de chirurgie în spitalul Colţea, a cărei curs era să fie de doi ani.*

→

Istoria de lângă noi

Prin Şcoala de Mică Chirurgie pe care a deschis-o în ianuarie 1842 la Spitalul Colţea şi unde a predat cursul de Anatomia şi fiziologia trunchiului omenesc, Nicolae Kretzulescu poate fi considerat întemeietorul învăţământului medical românesc.

Tot în 1842, Kretzulescu se ocupă de traducerea *Manualului pentru îngrijitorii şi îngrijitoarele femeii lehuze,* pentru moaşe şi pentru mume de familie al lui François-Emmanuel Fodéré (1764-1835). În 1843, Kretzulescu a publicat un manual de anatomie tradus şi prescurtat după tratatele de anatomie ale lui Jean Baptiste Cruveilhier (1791-1874), *Manualu' de anatomie descriptivă,* primul tratat de anatomie în limba română, care pune bazele terminologiei anatomice româneşti prin adaptarea celei franceze.

Din păcate, demersurile sale de a obţine un post de profesor de chirurgie la Spitalul Colţea nu sunt încununate de succes şi Kretzulescu decide închiderea şcolii.

Începe să alterneze medicina cu politica. În 1855, ca director în Ministerul de Interne (şi ministru interimar, deoarece titularul decedase în acel an), îl susţine pe Carol Davila să reînfiinţeze Şcoala, de data aceasta la Spitalul Militar şi sub numele de Şcoala Naţională de Chirurgie (transformată în 1857 în Şcoala Naţională de Medicină şi Farmacie), iar în 1868 Kretzulescu este raportor la Legea de înfiinţare a Facultăţii de Medicină şi Farmacie.

A fost ministru în mai multe guverne şi de trei ori prim-ministru al României (prima dată în 1862, după asasinarea lui Barbu Catargiu). A rămas, însă, ataşat pasiunii pentru medicină şi profesiei medicale, publicând şi o *Anatomie descriptivă* în trei volume – vol. I, 1878; vol. II, 1884; vol. III, 1887.

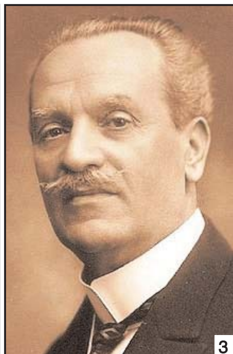
A fost unul dintre membrii fondatori ai Academiei Române.

Fără a fi chirurg propriu-zis (după cum s-a văzut, demersurile sale în acest sens au eşuat), Kretzulescu a pus bazele învăţământului chirurgical românesc. În biografia lui se regăsesc unele dintre elementele care caracterizează perioada de pionierat şi pe toţi pionierii chirurgiei româneşti:

- Au făcut medicina din pasiune, unii dintre ei având posibilitatea să aleagă orice altă carieră.
- Şi-au făcut studiile în străinătate, unde au fost remarcaţi de profesorii lor, împreună cu care au publicat în presa medicală occidentală a vremii.
- Cu siguranţă, ar fi putut să-şi continue cariera în Occident, dar au ales să se întoarcă în ţară.
- Adaptarea (sau mai bine zis readaptarea) la realităţile româneşti nu a fost uşoară, întâmpinând numeroase greutăţi şi obstacole.
- Dificultăţile întâmpinate nu i-au descurajat; au ţinut în continuare legătura cu şcoala occidentală în care se formaseră, au încercat să implementeze tot ceea ce se putea şi în România, au obţinut multe rezultate cu adevărat remarcabile şi, în final, şi-au atins scopul: întemeierea unei şcoli medicale şi a unui sistem medical de tip occidental în România.

1

2

3

Constantin Dimitrescu-Severeanu (1840-1930; Foto 1)

Fiu de ţărani din judeţul Mehedinţi, a început şcoala primară la 13 ani, din cauza condiţiilor vitrege din învăţământul rural de la acea vreme. Admis ca intern prin concurs la Şcoala Naţională de Medicină înfiinţată de Carol Davila, este trimis să studieze la Paris. Întors în ţară, urcă toate treptele didactice, până la titlul de profesor.

Rămâne conectat la medicina occidentală şi, în 1873, întreprinde călătorii în Franţa, Anglia şi Germania, iar la întoarcere introduce dezinfecţia plăgilor cu glicerină fenicată, cu ajutorul căreia salvează multe vieţi în timpul Războiului de Independenţă (1877).

În 1886 devine şeful Clinicii de Chirurgie de la Spitalul Colţea, pe care o va conduce până la pensionare, în 1911.

A introdus sau practicat procedee noi în chirurgia abdominală (sutura în straturi a peretelui abdominal, prima splenectomie din România), în ortopedie (decapitarea femurului în fracturile de şold), în chirurgia plastică (operaţia pentru „buza de iepure"), în anestezie (rahianestezia cu cocaină) şi în chirurgia vasculară (cateterizare arterială pentru repermeabilizarea vasului trombozat).

În 1896, la numai un an de la descoperirea razelor Roentgen, înfiinţează primul laborator de radiologie din ţară, care va fi condus de elevul său Dimitrie Gerota.

Cursurile sale erau de o ţinută şi de o claritate deosebite, iar *Tratatul de chirurgie* elaborat cu participarea sa în anul 1900 a fost multă vreme un reper pentru învăţământul chirurgical românesc.

Împreună cu Thoma Ionescu a contribuit la înfiinţarea revistei *Chirurgia* (1897) şi a Societăţii de Chirurgie (1898), al cărei prim preşedinte a fost ales.

A avut o remarcabilă activitate ştiinţifică, prezentând lucrări la diverse congrese naţionale şi internaţionale (Berlin, Paris, Roma, Viena, Moscova, Budapesta etc.), făcând cunoscută în lume chirurgia românească şi realizările ei.

Este şi autorul volumului de memorii *Din amintirile mele: 1853-1929.*

Thoma Ionescu (1860-1929; Foto 2)

Îşi face studiile la Paris, unde termină atât Facultatea de Medicină, cât şi pe cea de Drept. Optează pentru medicină şi devine intern prin concurs în anul 1885, iar apoi „prosector" (un echivalent al asistentului de anatomie de astăzi) la Facultatea de Medicină din Paris (1888-1890). De remarcat că se clasifică primul la concursul pentru postul de prosector şi primeşte Premiul „Laborit" al Academiei de Chirurgie din Franţa.

Ca anatomist, are descoperiri remarcabile în anatomia faringelui, stomacului şi duodenului, rectului (este primul care descrie fascia rectului, structură ce s-a dovedit, ulterior, extrem de importantă în chirurgia cancerului rectal). Mai târziu va fi invitat de celebrul anatomist Poirier, care a fost şi maestrul său în perioada petrecută la Paris, să scrie capitolul *L'anatomie du tube digestif* într-unul dintre cele mai celebre tratate de anatomie ale epocii.

În 1892 obţine titlul de doctor în medicină, cu teza *L'evolution intrauterine du colon pelvien.*

S-ar putea spune că acesta era începutul unei strălucite cariere chirurgicale în cea mai avansată medicină a epocii. Şi totuşi, în 1895, Thoma Ionescu se întoarce în ţară, unde, la doar 35 de ani, este numit director al Institutului de Anatomie Topografică şi Chirurgie Experimentală de la Facultatea de Medicină din Bucureşti şi profesor la clinica chirurgicală de la Spitalul Colţea.

Dotat cu o solidă formaţie de anatomist, dar şi cu abilităţi chirurgicale deosebite, Thoma Ionescu efectuează un număr impresionant de operaţii, de toate tipurile (de la craniotomii şi rezecţii de cortex cerebral, trecând prin operaţiile pe torace şi abdomen, până la operaţia complexă pentru cancer de col uterin, care îi poartă numele: operaţia Wertheim-Thoma Ionescu). Multe dintre ele au constituit premiere naţionale şi internaţionale. Unele poartă amprenta spiritului sau inovator (rezecţia ganglionului stelat pentru angina pectorală, efectuată împreună cu Victor Gomoiu).

La primul Congres Internaţional de Obstetrică şi Ginecologie de la Roma (1902) este numit raportor şi prezintă, în premieră mondială, operaţia sa pentru cancerul de col uterin, iar la primul Congres al Societăţii Internaţionale de Chirurgie de la Bruxelles (1905) este unul dintre raportori şi prezintă principiile tratamentului afecţiunilor necanceroase ale stomacului.

Thoma Ionescu a fost unul dintre promotorii rahianesteziei. A făcut demonstraţii în mai multe centre din străinătate, dintre care de un mare succes s-au bucurat cele de la Londra, în faţa a peste 1.000 de persoane, şi de la Mayo Clinic; peste ani, o frumoasă biografie a lui Thoma Ionescu va fi publicată în *Mayo Clinic Proceedings,* revistă de renume internaţional a clinicii din Rochester (Minnesota) (5).

În 1912, Thoma Ionescu a publicat, la Paris, o monografie dedicată rahianesteziei. De-a lungul carierei a elaborat peste 650 de studii, memorii şi comunicări prezentate la congrese medicale naţionale şi internaţionale, abordând aproape toate domeniile patologiei chirurgicale din acea vreme.

Împreună cu C. Dimitrescu-Severeanu a înfiinţat atât revista *Chirurgia* (1897), cât şi Societatea de Chirurgie (1898). A fost decan al Facultăţii de Medicină din Bucureşti de mai multe ori (1906-1912, 1921-1923, 1925-1926) şi Rector al Universităţii Bucureşti (1912 şi 1915).

S-a numărat printre militanţii creării statului naţional român: în 1918 a făcut parte din Consiliul Naţional al Unităţii Românilor din Paris. Între 1920-1921, a fost primul delegat al României la sesiunile Ligii Naţiunilor. În această calitate, a publicat două volume intitulate *La question roumaine.*

În 1909 a devenit membru corespondent al Academiei de Chirurgie din Franţa, iar în 1922 a fost ales membru asociat şi a decorat cu Legiunea de Onoare. În iunie 1925 a fost ales membru de onoare al Academiei Române.

Dimitrie Gerota (1867-1939; Foto 3)

Şi-a început studiile în ţară, fiind absolvent al Facultăţii de Medicină din Bucureşti. În 1888, devine preparator la Catedra de Anatomie şi preparator în Clinica Chirurgicală Colţea a prof. C. Dimitrescu-Severeanu.

În 1892 devine doctor în medicină, iar în 1893 câştigă concursul pentru Bursa „Simonide", acordată de Ministerul Instrucţiunii Publice pentru perfecţionare în străinătate. În urma obţinerii acestei burse, petrece următorii 4 ani în Franţa, unde studiază atât chirurgia (Clinica de boli ale căilor urinare a prof. Guyon la Paris, Clinicile de Chirurgie ale profesorilor von Bardeleben, von Bergmann, Konig şi Hahn la Berlin), cât şi anatomia (Laboratorul de anatomie al profesorilor Poirier şi Farabeuf la Paris şi Institutul de Anatomie din Berlin condus de prof. Waldeyer).

Din această perioadă datează unele dintre lucrările sale fundamentale: despre utilizarea formolului pentru prepararea cadavrelor în vederea studiilor de anatomie topografică, despre evidenţierea sistemului limfatic prin injectare cu albastru de Prusia şi, cea care avea să-i aducă faima mondială, descrierea fasciei renale, cunoscută şi astăzi în toată lumea drept fascia Gerota.

Revenit în ţară în 1897, obţine postul de profesor de Anatomie la Facultatea de Belle-Arte (pe care îl va ocupa până în 1914). Din 1898, la această facultate soseşte, ajutat material de Dimitrie Gerota, un tânăr absolvent al Şcolii de Arte şi Meserii din Craiova, recomandat de preotul Gerota (unchiul lui Dimitrie), care îl considera un artist de mare viitor. Tânărul se numea Constantin Brâncuşi şi va fi student la Belle-Arte între 1898 şi 1902. În această perioadă, Brâncuşi execută sub îndrumarea lui Gerota un *Écorché* (în traducere, *Jupuitul*) care reprezintă, în realitate, musculatura corpului uman (după îndepărtarea pielii) (6). Brâncuşi a executat lucrarea mai întâi în lut (originalul s-a pierdut), după care a făcut mai multe copii în gips, care au fost donate Facultăţilor de Medicină din Bucureşti, Cluj, Iaşi şi Craiova.

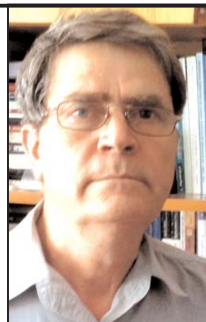
De remarcat asemănarea izbitoare a capului acestui *Écorché* cu faimoasa domnişoară Pogany!

Gerota este o personalitate multilaterală, care îşi desfăşoară activitatea pe multiple planuri. Ca asistent al profesorului C. Dimitrescu-Severeanu, la Spitalul Colţea, se implică în organizarea Laboratorului de Radiologie şi devine, de fapt, primul radiolog al României. În 1898, la 2 ani după lucrarea „princeps" a lui Roentgen, publică articolul *Razele lui Roentgen sau Razele X.*

Candidează la postul de profesor şi şef de catedră la Clinica de Urologie Colentina, dar nu îl obţine, deşi îl merita cu prisosinţă.

→

Făuritori ai Marii Uniri, martiri în închisorile comuniste (VII)

Ilie POPA

Sever Bocu

Sever Bocu s-a născut la 11 noiembrie 1874 în satul Şiştarovăţ, judeţul Arad (atunci parte a Imperiului Austro-Ungar). Străbunul său, Pavel Bocu, a fost un moţ din Lazuri, executat de autorităţile Imperiului Habsburgic pentru participarea la Răscoala lui Horea, Cloşca şi Crişan. Tatăl său, Gheorghe Bocu, învăţător, se stabilise la Şiştarovăţ în 1872 şi era, de asemenea, un mare naţionalist, condamnat la închisoare de autorităţile austro-ungare pentru că răspândise în satele arădene „Doina lui Lucaciu".

Cursurile primare le-a făcut la şcoala primară din satul natal, învăţător fiindu-i chiar tatăl său. Merge apoi la Lipova pentru studiile medii, după care se înscrie la Liceul maghiar din Arad, deoarece absolvirea unei şcoli maghiare era o condiţie necesară pentru continuarea studiilor. În preajma examenului de bacalaureat este exmatriculat, pentru că refuzase să poarte la piept panglica cu culorile drapelului maghiar. Îşi va continua studiile mai târziu la Academia Comercială din Viena, apoi la Şcoala de Înalte Studii din Paris.

În 1892, tânărul Sever Bocu lucra la Banca Transilvania din Sibiu, dar, cu toate că avea o profesie bună şi un loc de muncă plăcut părinţilor, pleacă pentru a lucra ca redactor la ziarul *Tribuna*, unde a avut primul său contact cu fruntaşii memorandişti. Ia parte la Conferinţa Naţională a Partidului Naţional Român de la Sibiu, unde este impresionat puternic de personalităţile participante şi, entuziasmat, merge la Lipova, unde organizează o manifestaţie politică în favoarea memorandiştilor aflaţi la Viena. Au ieşit atunci în stradă sute de tineri pentru a susţine Memorandul. Fiind principalul organizator al manifestaţiei, autorităţile maghiare l-au arestat în aceeaşi zi şi l-au trimis la Timişoara, unde a fost interogat şi apoi închis.

După eliberare, Sever Bocu pleacă la Paris, pentru a-şi desăvârşi studiile superioare şi, după ce le termină, se reîntoarce la Lipova şi se angajează contabil la Banca „Lipovana". În 1899 se mută la Arad, ca redactor al ziarului *Tribuna poporului,* numit mai târziu *Tribuna*, şi începe o campanie susţinută de promovare a politicii activiste care va fi adoptată de Conferinţa Naţională de la Sibiu din anul 1905. Publică numeroase articole critice la adresa politicilor antiromâneşti ale Guvernului Maghiar, articole care au iritat autorităţile şi i-au fost intentate primele procese de presă. Un astfel de proces a fost cel din 1904, care s-a transformat într-un adevărat scandal în opinia publică românească. Procesul a avut loc la Tribunalul din Oradea, cu sălile pline de români. La proces, Sever Bocu se apără în limba română, fapt care stârneşte aclamaţiile tineretului român din sală, dar îl determină pe judecător să evacueze sala de două ori. În final va fi condamnat la trei luni şi 15 zile de închisoare. Au urmat apoi alte peste 30 de procese, în care a mai fost condamnat la închisoare de două ori, câte două luni de fiecare dată.

În paralel cu activitatea publicistică, în această perioadă, efectuează numeroase călătorii de propagandă naţională prin satele bănăţene şi, în 1906, trece în România, vizitează numeroase oraşe şi stabileşte contacte politice cu românii din Regat, o va cunoaşte şi pe viitoarea sa soţie, Marilina, fiica primarului din Sinaia.

Virulenţa articolelor sale din paginile ziarului *Tribuna* reuşise să deranjeze chiar şi pe liderii Partidului Naţional Român, deoarece Sever Bocu, temperament vulcanic, nu era de acord nici cu politica lor de moderaţie şi compromis, iar presiunile politice venite din toate direcţiile vor conduce la închiderea ziarului *Tribuna.* Dezamăgit şi scârbit, Sever Bocu îşi ia familia şi se mută în România, la Constanţa. Aici, cu mari dificultăţi, vor construi un hotel, la Techirghiol, atunci o staţiune turistică în plină formare. Hotelul familiei Bocu va deveni un punct de atracţie pentru personalităţile politice de prim rang din Regat, inclusiv familia regală şi diplomaţi străini.

Dar nu renunţă nici la activitatea publicistică şi colaborează la o altă *Tribună,* cea editată la Bucureşti de Onisifor Ghibu, unde îşi exprimă în continuare punctele sale de vedere cu privire la chestiunea românilor din Ungaria.

La intrarea României în Primul Război Mondial, deşi avea 42 de ani, se oferă să se înroleze voluntar în Armata Română şi, după mai multe tergiversări, este în final înrolat. În această perioadă se ocupă de organizarea detaşamentelor de voluntari pentru a lupta împotriva Imperiului Austro-Ungar, de interogarea prizonierilor germani, precum şi de diferite misiuni de comandă şi organizare.

În ianuarie 1917 se constituie la Iaşi un organ al refugiaţilor români din Transilvania, Comitetul celor 12, din care face parte şi Sever Bocu. Comitetul declară răspicat dorinţa de unire cu ţara în numele românilor ardeleni şi, în secret, Ministerul de Interne însărcinează Comitetul cu recrutarea voluntarilor transilvăneni, bănăţeni şi bucovineni în Armata Română. Membrii Comitetului vor fi învinuiţi de înaltă trădare de către Guvernul Austro-Ungariei şi vor fi condamnaţi la moarte de un tribunal militar din Ungaria, sentinţa capitală fiind publicată în *Monitorul Oficial* al Ungariei, iar casa mamei sale din Lipova va fi sechestrată.

Se ocupă de prizonierii români aflaţi în lagărele Rusiei ţariste şi este însărcinat de guvern să organizeze legiunile de voluntari formate din foşti prizonieri. Trebuia să plece în Rusia, dar nu poate decât după mai multe săptămâni, după ce scapă de o cumplită febră de tifos. Ajunge la Odessa şi apoi la Kiev, unde va sta opt luni. În acelaşi timp, scoate revista *România Mare*, dedicată prizonierilor români. Cu dificultăţi, va publica numai 23 de numere, dar cu satisfacţia de a menţine speranţa şi idealul naţional al românilor aflaţi în temniţele ruseşti. La Kiev are contacte cu personalităţi importante din viaţa publică ucraineană şi militează pentru unirea Basarabiei cu România.

Se întoarce la Iaşi în ianuarie 1918 şi ia parte la înfiinţarea Comitetului Românilor din Austro-Ungaria din care făceau parte Octavian Goga, Ion Nistor, Mihai Popovici, Onisifor Ghibu şi alţii. Între timp, se semnează pacea dezonorantă de la Buftea şi corpul voluntarilor ardeleni şi bucovineni se dizolvă, iar Octavian Goga, Sever Bocu şi alţi fruntaşi pleacă la Paris pentru a susţine desăvârşirea unităţii de stat. Despre această călătorie, Bocu spune în memoriile sale că s-a făcut în 87 de zile. Împreună cu Goga, pleacă de la Iaşi la Odessa, apoi la Kiev folosind un paşaport fals şi travestit în negustor, de aici la Moscova şi apoi la Petrograd, unde teroarea bolşevică era la maximum. De aici, cu mari dificultăţi trece în Finlanda, apoi pe un vapor ajunge în Anglia şi, în final, la Paris. (Gheorghe I. Bodea, *87 zile prin apocalips,* http://www.memoria.ro/ marturii/perioade_istorice/1918:_marea_unire/87_zile_prin_apocalips/749/)

La Paris, se alătură Consiliului Naţional al Unităţii Române format din personalităţi ilustre din viaţa politică şi culturală românească, prezidat de Take Ionescu. Aici el se concentrează pe problematica Banatului, în mod special pe combaterea propagandei naţionaliştilor sârbi care încercau să rupă din Banat cât mai mult posibil în favoarea Serbiei. Tot aici, Sever Bocu, ca redactor-şef, scoate din 7 ianuarie 1919 gazeta săptămânală *România Mare,* publică două cărţi, una despre legiunile de voluntari şi alta despre Banat, carte care va fi folosită ca sursă de informare la Conferinţa de Pace în problema unirii Banatului cu România. La Conferinţa de Pace va fi consilier tehnic pe lângă delegaţia română în problema integrităţii Banatului, dar intransigenţa sa privind chestiunea Banatului îl va îndepărta de Take Ionescu şi Octavian Goga. Cu toate acestea, spre dezamăgirea sa, Banatul istoric va fi împărţit la masa negocierilor.

Se întoarce în Banat şi se preocupă în mod special de problemele bănăţene. Redactează şi conduce ziarul *România,* organul principal de presă al P.N.R. şi apoi al P.N.Ţ., iar din 1921 înfiinţează populara gazetă săptămânală *Voinţa Banatului,* în care publică sute de articole în stilul său caracteristic.

La alegerile din 1921 este ales pentru prima dată deputat în circumscripţia Buziaş şi continuă să fie reales de nouă ori.

→

Din acest moment, decide să îşi desfăşoare activitatea operatorie în mediu privat şi înfiinţează un sanatoriu, refuzând orice ofertă ulterioară de a reveni în sistemul public. În schimb, va obţine postul de profesor de Anatomie la Facultatea de Medicină din Bucureşti, unde va conduce catedra până aproape de sfârşitul vieţii.

În 1916 a fost ales membru corespondent al Academiei Romane. În 1929 publică o monografie importantă, *Apendicita şi celelalte maladii ale apendicelui vermiform.*

În timpul domniei lui Carol al II-lea a avut de suferit (fiind şi întemniţat o scurtă perioadă de timp), din cauza criticilor pe care i le-a adus acestuia.

Datorită fasciei renale, Gerota este un nume pe care îl cunosc toţi cei care practică astăzi medicina. Puţini ştiu, însă, cine a fost Gerota. Şi mai puţini ştiu de relaţia lui cu Brâncuşi, iar la nivelul mapamondului foarte mulţi sunt cei care nu ştiu că Brâncuşi a fost român şi că a studiat în România!

Poate tocmai de aceea trebuie să spunem, ori de câte ori avem ocazia, cine au fost aceşti oameni şi care au fost realizările lor!

Bibliografie

1. I. Popescu: *The Changing Role of the Surgeon, Ann Surg.*, 2019, Aug 5. doi: 10.1097/SLA.0000000000003476. [Epub ahead of print].

2. D. Setlacec: *Medicina românească – medicină europeană (1859-1916),* Editura Medicală, Bucureşti, 1995.

3. D. Setlacec: *Medicina românească – medicină europeană (1918-1940),* Editura Humanitas, Bucureşti, 1998.

4. C. Dimitrescu-Severeanu: *Din amintirile mele, 1853-1929,* Ediţie de Constantin Rezachievici, Editura Fundatiei Culturale Gheorghe Marin Speteanu, Bucureşti, 2008.

5. D.L. Dumitraşcu, M.A. Shampo, R.A. Kyle: *Thoma Ionescu – Eminent Romanian Surgeon, Mayo Clinic Proceedings,* September 1999, vol. 74, issue 9, page 900.

6. A.R.M. Chirculescu, Andra Panduru, Mihaela Chirculescu, J.F. Morris: *Gerota and Brâncuşi – Romanian Anatomy and Art Face to Face, Journal of Anatomy,* vol. 216, nr. 2.

Istoria de lângă noi

Transfăgărăşan 45

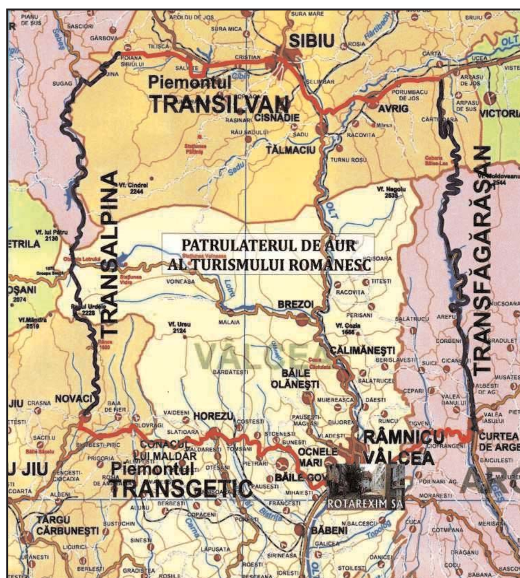
Vineri 20 şi sâmbătă 21 septembrie, la Piscu Negru, kilometrul 102 + 200 m al Transfăgărăşanului, acolo unde în 2017 s-a ridicat un monument spre omagierea constructorilor celebrului drum, monument gândit şi realizat de artistul plastic Constantin Samoilă, inginerul constructor Marin Meculescu şi managerul de proiect Constantin Băjenaru, a fost organizată o manifestare aniversară sub titlul *Transfăgărăşan 45 – Istoric, prezent şi perspective,* sub egida Federaţiei Societatea Civilă Românească.

Au participat oficialităţi şi locuitori din judeţele Argeş, Braşov, Sibiu, Vâlcea, din alte locuri, militari şi civili, inclusiv constructori de acum aproape o jumătate de secol. Cu acest prilej, Rotarexim SA Râmnicu Vâlcea a realizat o broşură, îngrijită de George Rotaru, în care, printre altele, apare şi un „Scurt istoric din memoriile generalului Nicolae Mazilu". Reluăm în continuare, cu mici omisiuni, acest text. (Redacţia)

Grandiosul drum transcarpatin peste spectaculoşii munţi ai Făgăraşului a fost construit în timp record, în perioada de avânt a economiei româneşti, de „mari eroi ai muncii", alături de ofiţeri de geniu, precum generalul Nicolae Mazilu. Şoseaua de mare altitudine, care a contribuit enorm la dezvoltarea turistică a Munţilor Făgăraş, are o lungime de aproape 92 de kilometri şi a fost construită în 4 ani şi jumătate. Ea conţine un tunel, aflat la 2.042 de metri altitudine, ce străbate muntele Paltinul de la sud la nord, pe o distanţă de 887 de metri. Pentru construirea Transfăgărăşanului au fost utilizate 4 milioane de metri cubi de terasamente, 290.000 de metri cubi de fundaţii, 600.000 de metri cubi de suprastructură de macadam, 290.000 de metri cubi de zidărie, 830 de lucrări transversale, 27 de viaducte şi poduri şi s-au folosit peste 6 milioane de kilograme de explozibil.

În cartea sa *Enigma Transfăgărăşanului,* Nicolae Mazilu, comandantul unora din trupele care au participat la construirea Transfăgărăşanului, ne destăinuie construirea unuia dintre cele mai spectaculoase coridoare transmontane din lume, inaugurat în septembrie 1974.

„La vremea aceea, deja toate marile şantiere ale ţării erau împânzite cu zeci de mii de soldaţi, ofiţeri, maiştri şi subofiţeri. Armata era implicată într-o serie de lucrări de anvergură ale economiei naţionale, unele dintre ele, lucrări strategice – drumuri, poduri, platforme industriale, sisteme de irigaţii, lucrări hidrotehnice." „Uite despre ce este vorba: anul trecut (1969), judeţele Argeş şi Sibiu au început construcţia unor drumuri în vederea unei mai bune exploatări forestiere. Se pare însă că în umbră au stat alte intenţii, căci în anul următor s-a scos H.C.M. nr. 1116/1970, în care se prevedea că cele două drumuri se vor uni printr-un tunel. Numai traseul te face să întrevezi că e vorba, de fapt, de un traseu turistic de importanţă naţională, care la nevoie ar putea fi şi un drum strategic", povesteşte Nicolae Mazilu în memoriile sale, referindu-se la momentul în care a fost informat asupra a ceea ce reprezenta obiectivul. „Nicolae Ceauşescu trăia cu teama că România ar fi următoarea ţintă a URSS, după invazia sovieticilor în Cehoslovacia (în 1968), şi ţinea să fie pregătit strategic pentru înaintarea rapidă a trupelor militare româneşti prin nord." O biată potecă avea să devină peste numai patru ani drumul Transfăgărăşan. Iată cum descrie Nicolae Mazilu strâmtul traseu pentru care se făcuseră planuri mari: „Pe versantul vestic al văii Bâlei, o potecuţă, pe cât de discretă, pe atât de încăpăţânată, urca uzând de tot felul de întortocheri şugubeţe spre Căldarea Bâlei. De pe această potecuţă discretă am putut urmări traseul drumului, marcat pe muntele de vizavi de către cei mai buni alpinişti ai vânătorilor de munte, cu dungi de vopsea roşie, din 50 în 50 de metri, sau cu cearşafuri prinse de stânci cu pitoane. Dacă am lua în consideraţie numai această operaţiune de marcare a cotei drumului în punctele esenţiale şi tot ne-am face o idee despre marile sacrificii şi riscuri asumate de către proiectanţi şi constructori pentru realizarea acestei măreţe opere de artă! În acea zi de decembrie am înţeles că apasă pe umerii mei o răspundere uriaşă şi că trebuie să mă ţin bine."

Potecuţa aceea avea să devină un drum spectaculos, săpat în stâncă în mai puţin de un cincinal, cu eforturi uriaşe, motivate de frică, disciplină şi distincţii socialiste. Cinci ministere şi un institut de cercetări şi proiectări s-au implicat în realizarea drumului, iar două regimente de genişti au fost executanţii, cei care au dus, de fapt, greul. „La începutul anului 1973 se execută o a doua manevră de forţe, primul regiment ce începuse lucrările în martie 1970 se …retrage pe valea pârâului Capra, iar pe conturul lacului Vidraru e adusă o nouă unitate de geniu, comandată de colonelul Gheorghe Buzatu (ulterior, în faza finală, 1974, de către locotenent-colonelul Mircea Dospinescu)", mai scrie Nicolae Mazilu. Uriaşele eforturi tehnice şi materiale făcute pe şantierele Transfăgărăşanului sunt greu de imaginat. Mai bine de jumătate din cei 100 de kilometri ai drumului au fost dăltuiţi în stâncă de militari, în buza prăpăstiilor, în condiţii cumplit de grele, pe arşiţă, ploaie, zăpadă, frig, viscol, viitură, avalanşe, după cum scrie generalul Mazilu. „Aproape 40 de morţi şi încă pe atâţia răniţi au constituit jertfa de sânge pentru îmblânzirea acestui balaur uriaş! (...) Pentru noi, constructorii, Transfăgărăşanul a însemnat, pe lângă afirmarea noastră ca specialişti, şi cea mai mare încleştare fizică şi nervoasă din viaţa noastră. Am fost ca în război!", spune Nicolae Mazilu în memoriile sale, scoţând în evidenţă participarea eroică, atât a militarilor, cât şi a civililor.

Amintim doar câteva nume demne de păstrat în istorie: general Ştefan Bediu – una dintre personalităţile emblematice ale trupelor de geniu, cel care a deschis lucrările pe Transfăgărăşan; general Nicolae Mazilu – artizanul Transfăgărăşanului, erou al muncii socialiste; general Constantin Tănase – cel care a modernizat Transfăgărăşanul; colonel Constantin Vână – inginer-şef sector Sud-Transfăgărăşan, erou al muncii socialiste; inginer Gheorghe Iordache – şef brigadă lucrări complexe la tunel, erou al muncii socialiste; Gheorghe Tudosoiu – drumar şef şi alţii.

Azi, la a 45-a aniversare de la darea în folosinţă a magistralei transcarpatine, Transfăgărăşanul reprezintă cea mai importantă latură a *patrulaterului de aur al turismului românesc* şi european, alături de Transalpina, Piemontul Getic şi Piemontul Transilvan [fig. alăturată].

Ideal ar fi dacă autostrada Piteşti-Sibiu, care reprezintă una dintre diagonalele patrulaterului, atât de importantă în asigurarea relaţiei de mobilitate între Orient şi Occident pe Coridorul IV transeuropean, ar deveni realitate.

Încearcă să blocheze în Parlament ratificarea Tratatului cu Regatul Sârbo-Croato-Sloven care prevedea dezmembrarea Banatului, fiind consecvent ideii susţinute şi de marea majoritate a populaţiei, că românii şi sârbii din Banat ar trebui să continue să convieţuiască în cadrul frontierelor naturale.

Sever Bocu este ales preşedinte al Partidului Naţional Român din judeţul Timiş-Torontal începând cu anul 1923, şi din 1926, al noului Partid Naţional Ţărănesc, timp de peste două decenii, fiind şi un redutabil adversar al liberalilor. După alegerile din 1928, P.N.Ţ., în frunte cu Iuliu Maniu ajunge la guvernare, Sever Bocu primind funcţia de Ministru al Banatului, fără portofoliu, iar în a doua guvernare P.N.Ţ. el a fost primar de Lipova, perioadă în care a reuşit pavarea străzilor, a introdus curentul electric şi a reconstruit un cartier afectat de inundaţii.

A depus un permanent şi intens efort pentru înfiinţarea Universităţii de Vest la Timişoara, capitala Banatului, şi ca urmare a eforturilor şi a demersurilor sale pe lângă regele Mihai, Universitatea de Vest a fost înfiinţată prin Decretul-Lege nr. 660/30.12.1944.

Odată cu instaurarea dictaturii regale a lui Carol al II-lea în 1938, prezenţa lui Sever Bocu pe scena publică se reduce simţitor. Continuă să fie deputat şi să participe la unele manifestări culturale importante, dar este afectat de regimul politic dictatorial care îi cenzurează şi chiar sistează ziarele, îndeosebi ca urmare a unor articole critice care iritaseră sferele înalte ale puterii.

Semnează la 2 iulie 1940, alături de Nicolae Iorga, Iuliu Maniu, Dinu şi Gheorghe I. Brătianu, de alţii, Memoriul-protest faţă de cedarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord. De asemenea, combate vehement şi Dictatul de la Viena din acelaşi an. În perioada dintre anii 1940 şi 1944 susţine conferinţe pe teme istorice, îndeosebi cele privitoare la drepturile românilor din teritoriile pierdute. Întemeiază în 1941 „Asociaţia Luptătorilor Bănăţeni", apoi este ales preşedinte al Sindicatului Ziariştilor din Banat, iar guvernul îl învesteşte cu sarcina de preşedinte al Consiliului de Administraţie al Uzinelor de Fier şi Domeniilor Reşiţa, funcţie din care demisionează în 1945.

Deşi anticomunist prin crezul şi apartenenţa sa politică, după instaurarea regimului comunist, Sever Bocu încearcă tot posibilul să se angajeze în viaţa politică a Banatului, chiar dacă condiţiile îi erau tot mai potrivnice. Este sabotat pe toate căile şi cu toate mijloacele. Spre exemplu, în ziarul comunist *Luptătorul bănăţean,* la rubrica *Galeria trădătorilor,* este prezentat ca un „ilustru agent nazist" care a militat „cu o rară consecvenţă, într-un larg front manisto-legionaro-brătienist a tuturor forţelor huliganismului român". (Ioan Munteanu, *Sever Bocu (1874-1951),* Editura Mirton, Timişoara, 1999, p. 26)

La alegerile din 1946, deşi falsificate grosolan de autorităţile comuniste, Sever Bocu obţine un loc de deputat în circumscripţia Lipova, fiind singurul membru P.N.Ţ. din Timiş-Torontal care intră în Parlament, dar va refuza să participe la lucrările parlamentului în semn de protest faţă de falsificarea scrutinului. Se retrage din viaţa politică la casa sa din Lipova şi se dedică scrierii memoriilor.

Sever Bocu este arestat de Securitate în noaptea de 5 spre 6 mai 1950. Este dus mai întâi la Timişoara şi apoi, a doua zi, transportat la închisoarea de la Sighet, împreună cu alţi anticomunişti arestaţi. Nu a fost niciodată judecat de vreo instanţă judecătorească. Va muri în Închisoarea Sighet, în condiţii neelucidate până acum. Actul său de deces a fost întocmit abia în 20 iulie 1957 şi consemnează că ar fi murit la 21 ianuarie 1951 ca urmare a unei insuficienţe circulatorii datorate miocarditei cronice şi că ar fi fost îngropat în Cimitirul Săracilor de la confluenţa Tisei cu Iza. (Nuţu Roşca, *Închisoarea elitei româneşti. Compendiu,* Aska Grafika, Sighetu Marmaţiei, 2006 ISBN, p. 56) Este posibil ca cele consemnate în actul de deces să nu fie reale, deoarece, conform celor afirmate în pag. 27 a volumului lui Ioan Munteanu, *op. cit.*, ar fi murit în 1953.

În semn de recunoştinţă a comunităţii locale, liceul din Lipova poartă numele de „Sever Bocu", iar casa sa a devenit casă memorială.

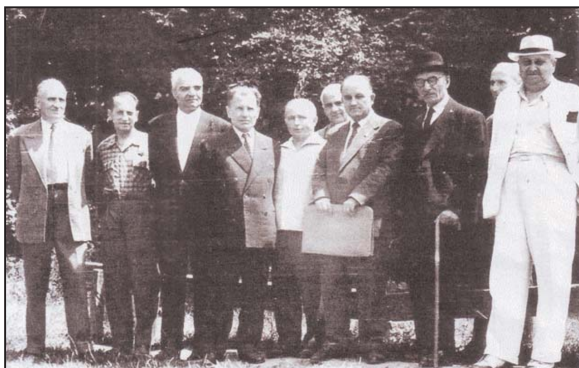

Centenarul unei şcoli de renume

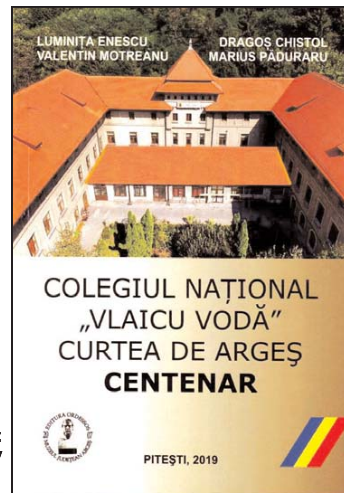
Este vorba despre Colegiul Naţional „Vlaicu Vodă" din Curtea de Argeş, şcoală înfiinţată în anul imediat următor Marii Uniri, prin Decretul nr. 3. 864 din 5 septembrie 1919. Centenarul a fost sărbătorit pe 4 octombrie 2019, atunci când s-a lansat şi monografia a cărei copertă apare în imaginea alăturată, monografie elaborată de Luminiţa Enescu, Dragoş Chistol, Valentin Motreanu şi Marius Păduraru, cercetători la Muzeul Judeţean Argeş din Piteşti (volumul a apărut la Editura Ordessos, a MJA). Patru sute de pagini, care acoperă în detaliu istoria şcolii, evoluţia ei în timp (gimnaziu la înfiinţare, cu numele „Principele Nicolae", creşterea şi descreşterea, desfiinţarea din motive economice în 1933, reînfiinţarea în 1945, după care a fost pe rând şcoală medie, liceu teoretic, liceu de matematică-fizică, liceu industrial energetic, din nou liceu teoretic, redenumit în 1967 „Vlaicu Vodă", nume pe care l-a păstrat până astăzi, când, de aproape două decenii, este Colegiu Naţional); mai cuprinde cartea listele profesorilor şi elevilor, o serie de portrete ale unor profesori de ieri şi de azi, ale unor absolvenţi, fotografii de epocă, fotografii mai recente.

Printre profesori – 390 din 1919 până în prezent (elevi sunt, desigur, mai multe mii) – s-au numărat personalităţi importante ale şcolii şi culturii argeşene. Fotografia de mai jos, realizată în 1964, prezintă câteva dintre numele legendare, incluzându-i pe primul director al şcolii, Nicolae Tănăsescu, profesor de ştiinţe naturale – al treilea din dreapta, cu baston, şi pe Ion Rizescu, profesor de limba română, prieten al lui Sadoveanu – în dreapta, cu costum alb. Între cei doi, Savu Vasilescu (limba latină). În restul fotografiei, de la stânga la dreapta, apar: Nicolae Duţeanu (desen), Ion Zaharescu (geografie), Stelian Mălăcea (sport), Vasile Orleanu (limba rusă), Grigore Mircescu (muzică), Constantin Nicolau (matematică), Dumitru Negrescu (limba română).

Evident, multe nume mari de profesori ai CNVV, cum este cunoscut colegiul în oraş, nu apar în această fotografie. Unul dintre aceştia va fi prezentat pe scurt mai jos: profesorul de matematică Doru Manolache, vestit în Argeş pentru performanţele elevilor săi, căruia mulţi absolvenţi îi datorează orientarea spre *lumea de curăţii şi semne* a mirabilei „ştiinţe a ştiinţelor".

Autorul însuşi al prezentării, Tănase Dima, este unul dintre profesorii care au făcut istorie – în sportul argeşean şi naţional. S-a născut la 12 ianuarie 1936, la Calipetrova, Bulgaria, a ajuns cu familia la Curtea de Argeş. A fost absolvent al CNVV, profesor şi inspector şcolar, mulţi ani director, dar şi antrenor, cu rezultate excepţionale, obţinute cu echipele de fotbal, volei, baschet şi atletism ale liceului, dar şi cu echipele de fotbal Dinamo Piteşti, FC Argeş, Dinamo Bucureşti, Sportul Studenţesc, Flacăra Moreni. Cititorul poate găsi detalii în monografia în discuţie. (Textul care urmează se bazează pe o prezentare comemorativă pe care profesorul Tănase Dima a făcut-o, la un cerc de matematică, fostului său coleg de cancelarie, Doru Manolache.)

Revenind la performanţele şcolii, aş puncta un „detaliu": patru dintre absolvenţii CNVV – *liceu* pe când cei patru îi erau elevi – sunt membri ai Academiei Române: Dumitru Mihalache, Gh. Păun, Vasile Tonoiu, Dragoş Vinereanu. *Un liceu cât un judeţ,* pentru că *aproximativ patru* este media pe judeţele României (Bucureştiul fiind inclus) a numărului membrilor *în viaţă* ai Academiei Române… Interesant este că, şi la nivelul judeţului, Argeşul produce o surpriză: conform *Anuarului AR* din 2018, zece dintre membrii corespondenţi sau titulari ai Academiei sunt născuţi în judeţul Argeş. Numeric, numai Bucureştiul şi judeţul Cluj depăşesc judeţul Argeş, dar, raportat la populaţie, Argeşul se clasează pe primul loc! (Evident, asemenea statistici nu au neapărat o semnificaţie anume, dar o legătură se poate face cu ştiinţa de carte asociată cu reşedinţele domneşti de la Curtea de Argeş şi Câmpulung, cu Mitropolia de pe lângă Curtea Domnească, cu şcolile înfiinţate de boierii Goleşti, cu seminarul teologic de pe lângă Episcopia Argeşului, toate acestea multe secole adunând fiecare.)

Cu prilejul Centenarului său, Colegiul Naţional „Vlaicu Vodă" a primit un frumos şi meritat omagiu din partea Casei Regale a României, anume, Crucea Casei Regale.

Orice şcoală, cu atât mai mult una centenară, este un templu. Să ne cinstim şcolile ca pe nişte temple! (Gh. Păun, absolvent LVV în 1969, în anul în care liceul îşi sărbătorea Semicentenarul)

Omul şi profesorul Doru Manolache

Tănase DIMA

S-a născut la 27 ianuarie 1913, în comuna Pârscov, fostă reşedinţă de plai din judeţul Buzău. Aici a urmat cursurile şcolii primare, sub îndrumarea severă a tatălui său, învăţător apreciat în părţile locului.

A fost vecin şi tovarăş de joacă cu Vasile Voiculescu, viitorul mare scriitor.

După absolvirea şcolii primare, reuşeşte ca bursier la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Bucureşti. În 1931, obţine diploma de bacalaureat, cu calificativul *excepţional,* susţinând examen la limba română, istoria patriei, geografia României, limba franceză şi proba ştiinţifică matematică, având ca profesori pe Abramescu, Gere, Niculescu etc.

În 1934, din 130 de studenţi, absolvă facultatea numai 33. Obţine diploma de licenţă în matematică (şef de serie), după care urmează cursurile Seminarului pedagogic universitar „Titu Maiorescu", cu practică pedagogică, specialitatea principală matematica. Pe toată această perioadă este bursier. Are ca profesori pe iluştrii Ţiţeica, Hollinger, Vâlcovici şi alţii.

După absolvirea Seminarului, în 1936, i se fac mai multe propuneri, ca urmare a intervenţiei decanului facultăţii, profesorul Hurmuzescu, care-l recomandă guvernatorului Băncii Naţionale, pentru a ocupa postul de matematician la Casa de depuneri. De asemenea, i se propune postul de profesor la

Liceul militar din Târgu Mureş şi postul de profesor la Liceul românesc din Skoplie-Macedonia. Refuză toate aceste posibilităţi, pentru că în 1936 se căsătoreşte şi doreşte să rămână alături de soţie şi părinţii acesteia, la Tulcea.

Ca urmare, în perioada 1936-1939 funcţionează ca profesor la Liceul de băieţi din Tulcea. Marea sa dorinţă era să se facă marinar, dar a fost respins la vizita medicală, cu diagnosticul *cardiopatie,* o afecţiune a inimii, de aceea, în discuţii spunea adesea că „dacă nu eram matematician, aş fi dorit să fiu lucrător pe un vapor mare".

În 1936 devine ofiţer activ, cu gradul de locotenent. În calitate de comandant de străjeri al liceului tulcean, amenajează şi fortifică un braţ al Dunării, participă la fortificarea porţiunii Fresani-Galaţi, la construirea unui pod peste Nistru şi la alte construcţii cu caracter militar. Face parte din trupele de geniu, participă la deminarea Odessei şi la luptele din Caucaz. Este rănit.

Pentru meritele şi faptele sale de vitejie este decorat cu „Crucea de fier" şi „Vulturul german", fiind propus şi pentru Ordinul „Mihai Viteazul".

La insistenţele direcţiei liceelor militare, la 1 septembrie 1941 acceptă încadrarea la Colegiul Militar din Curtea de Argeş, unde îşi desfăşoară activitatea ca profesor, alternativ cu participarea la război. Este avansat la gradul de căpitan. Îşi încheie cariera militară la 18 mai 1947, prin demisie din armată, funcţionează ca profesor la colegiu până la sfârşitul anului şcolar 1947.

Din acest moment, începe un nou episod al vieţii dascălului Doru Manolache, de nesiguranţă, suspiciuni, teamă şi căutări care l-au marcat până la obţinerea titularizării la Liceul „Vlaicu Vodă".

Ca un moment de referinţă, aş menţiona că la 6 octombrie 1947, Blocul partidelor democratice din Curtea de Argeş, alcătuit din reprezentanţi ai PCR, PSD, Frontul Plugarilor, PNP, PNL şi PNŢ, îşi dă asentimentul pentru numirea sa ca profesor la Centrul Şcolar de Industria Lemnului, unde îşi exercită funcţia didactică din toamna lui 1947 până în 1955, în perioada 1951-1955 fiind şi director adjunct.

→

Remember

Din corespondenţa poetului Gheorghe Pituţ

Maria VAIDA

In secolul trecut, corespondenţa era o formă de comunicare frecvent folosită de către personalităţile vieţii literare şi culturale din lume, dar şi acum e aceeaşi situaţie, doar că ea, ajutată de noile descoperiri ale ştiinţei şi tehnicii, se manifestă cel mai adesea prin e-mail, oferind destinatarului o rapiditate a receptării mesajului aproape cu viteza gândului. Personalitate culturală de marcă a veacului său, Gheorghe Pituţ a purtat corespondenţă, ca majoritatea scriitorilor, cu mulţi prieteni sau colaboratori din ţară şi din străinătate, mai ales în perioada studiilor din Germania, 1970-1972. Scrisorile descoperite în cercetarea noastră prin periodicele vremii sunt doar o oglindire peste timp a relaţiilor pe care le-a avut scriitorul cu personalităţile culturale contemporane, dar majoritatea misivelor primite sau expediate de către el se păstrează în arhiva familiei. Importanţa acestor scrisori nu este de neglijat, deoarece ele reflectă o perspectivă inedită asupra personalităţii autorului lor. Corespondenţa înseamnă că autorul „a vorbit despre sine şi altfel" (Ion Buzaşi, *Mărturii epistolare blăjene*, în *Gând românesc,* an I, nr. 3, 2007, sept., p. 22). Acesta este şi motivul pentru care am considerat oportună introducerea lor în monografia *Gheorghe Pituţ sau Ochiul şi noaptea.* Scrisorile ne oferă posibilitatea unei noi perspective asupra vieţii, operei şi istoriei postume ale autorului Gheorghe Pituţ. Ele nu au fost concepute pentru a fi date publicităţii, dar reprezintă documente importante ale oricărei cercetări monografice. Considerăm că această corespondenţă este oglinda neşlefuită a timpului, prin care întrezărim conturul personalităţii creatoare a celui care a fost *scriitorul şi omul Gheorghe Pituţ*, care a vieţuit *sub vremi,* lăsându-ne scrisori în care dezvăluie cele mai intime trăiri ale omului, dar şi cele mai înalte idealuri ale scriitorului. Orice epistolă reprezintă o formă de scriere subiectivă, după cum se ştie, o ieşire de sub imperiul timpului şi o luare în stăpânire a zeului Cronos. Nu avem pretenţia de a face un studiu exhaustiv al corespondenţei lui Pituţ, deoarece există numeroase scrisori adresate prietenilor, familiei, fraţilor, la care nu am avut acces, dar care vor fi publicate în curând. Prin bunăvoinţa soţiei sale, le-am primit doar pe cele pe care le reproducem integral. Scrisorile atestă preocupările, relaţiile, visele şi frământările omului de cultură din perioada comunistă, mai ales când se afla la studii în Occident. Bursa de studii era destul de mică, iar Pituţ încerca să nu trăiască în mizerie, ştiind să desfăşoare şi munci agricole de nevoie, ca un adevărat fiu de ţărani. În 1971 acest lucru s-a şi întâmplat: din dorinţa de a putea călători în Franţa şi Italia, el s-a angajat la săpatul grădinilor sau la tunsul pomilor în gospodăriile unor nemţi, care îl plăteau corect, de altfel. Din

aceste epistole se degajă dorinţa sa de a vedea metropolele Europei, conştient că la întoarcerea acasă nu i se va elibera viza să mai treacă în Occident. Parisul a fost „visul de aur al românilor" (Mircea Popa, *Sub semnul Franţei,* Ed. Eurograph, Cluj-Napoca, 2006, p. 6, cum spune Profesorul, citându-l pe Cincinat Pavelescu şi poezia pe care acesta o dedică Parisului, din care reproducem finalul: „Când lumea întreagă spre tine-a trimis/ Al inimei aur şi smirna simţirii/ Ţi-aduc ca şi magul tămâia iubirii,/ Paris".) Veneţia şi Roma au fascinat întotdeauna pe cei preocupaţi de istorie, de originile şi latinitatea poporului nostru, iar Pituţ era unul dintre românii iubitori de ţară, îngrijorat de destinul istoric al patriei sale.

Scrisoarea nr. 1:

Walchensee, 1 martie 1971
Dragă Ţepeneag,
Dacă nu era Radu Dumitru să-mi dea adresa ta, sunt sigur că n-aş fi aflat-o nici peste un an. Am încercat mereu să aflu dacă eşti încă la Paris, dar n-a ştiut nimeni să-mi spună şi unii nici n-au vrut de altfel.

Eram obişnuit să-ţi spun Ţepe... dar fiindcă am a-ţi face un car de rugăminţi nu-mi vine la îndemână să-ţi spun Ţepe... ca şi cum ceea ce doresc să te rog ar fi floare la ureche.

Deci te rog de la început să-mi scrii cum voi putea sta şi eu cu soţia mea (dacă vine) două săptămâni la Paris. În eventualitatea că aş fi singur, nici nu te-aş mai întreba, aş veni cu neruşinare la tine; dar fiind cu soţia, probabil, sigur că e mai complicat. Dacă putem locui la tine, ceea ce nu cred, atunci te rog să-mi spui cât costă (în mărci) ca să plătesc eu camera pentru cele două săptămâni. Sau poate că nu-ţi plăteşti singur hotelul – ci vreo societate etc. N-am locuit niciodată într-un hotel, de aceea nici nu ştiu cum să te întreb. Dacă hotelul acela e modest, poate ne poţi aranja o altă cameră, urmând ca eu să-ţi scriu data precisă când vin. În cazul însă că e un hotel costisitor, atunci te rog să te interesezi de o altă locuinţă prin apropierea ta, fiindcă nu cunosc pe nimeni în satul acela francez. Te rog să-mi scrii.

Acum fiindcă am trecut peste hopul cel mare cu rugămintea o să încep să te periu întrebându-te ce crezi despre viitorul onirismului în România, fără cabinetul Ţepeneag? Te pomeneşti că tâmpiţii au s-o cotească uşor spre realismul al cărui rezultat şi succes adoarme şi ameţeşte uşor sub ochii blajini ai doamnei Candrea. Eu personal promovez bătrânia şi ţărănia tot mai accentuate şi am de gând să-i invit pe toţi poeţii să se apuce să cânte vremurile lui Pan şi Barbu Lăutaru. Mi-e atât de dor de antichitate şi de slăvitele veacuri optsprezece şi nouăsprezece că nu ştiu dacă voi mai vedea vreodată treaz, absolut treaz, secolul douăzeci. Urăsc industria din tot sufletul şi mai mult decât oricând aş vrea să am o turmă de oi şi să umblu desculţ în urma lor.

Mi-a apărut în sfârşit cartea *Fum* (Este vorba de volumul Gheorghe Pituţ, *Fum*, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1971 în care se află şi romanul minimalist *Oficiul Universal,* n.n.), pe care sper să mi-o aducă soţia când va veni la mine (am să ţi-o aduc).

Dragă Ţepe, rugămintea cea mare este însă alta, i-am scris şi lui Radu să-ţi spună. Eu mai rămân aici până la 1 aprilie, după care plec pentru semestrul de vară la Universitatea din Köln. În vară, din iulie voi avea vacanţă.

→

Din 1956, este încadrat ca profesor de matematică şi fizică la Şcoala Medie Mixtă, iar din 1958 este profesor titular la Liceul „Vlaicu Vodă", unde funcţionează neîntrerupt până la pensionare, în 1974.

Sunt de interes unele aprecieri didactice făcute la vremea aceea de către inspectorii de specialitate.

16-18 iunie 1938, Tulcea: „Am asistat la examenul final la Matematică susţinut de prof. Manolache, un profesor muncitor, cu întrebări judicioase şi bine formulate. Am putut preţui energia şi dragostea lui de şcoală." (Inspector şcolar Gherincea)

13 iunie 1942, Colegiul Militar Curtea de Argeş: „Domnul profesor s-a îngrijit din timp cu alegerea problemelor, nu a lăsat nimic pe seama improvizaţiei sau să recurgă numai la manual, a provocat interes şi a stimulat clasa." (Inspector şcolar Traian I. Papp)

15 noiembrie 1943: „Domnul profesor vorbeşte tare şi clar, menţinând încordată atenţia elevilor." (Inspector şcolar Traian I. Papp)

14 decembrie 1946: „O lecţie vie, lecţia este foarte bună, domnul profesor Manolache este un profesor de o reală valoare." (Inspector Radu Pâslea)

5 mai 1947: „Lucrează activ şi metodic cu elevii." Se face propunerea ca „să se păstreze pentru învăţământul militar din liceele armatei pe acest distins ofiţer". (Dr. ing. C. Pană)

Fără a contesta activitatea şi rezultatele obţinute la Colegiul militar şi Centrul Şcolar Industria Lemnului, putem însă afirma că adevărata împlinire profesională a fost atinsă de profesorul Manolache la Liceul „Vlaicu Vodă", unde s-a angajat cu întreaga sa fiinţă, a cunoscut satisfacţii deosebite, dând ţării matematicieni de clasă.

Desigur, parcurge toate treptele didactice: în 1967 obţine gradul II, bineînţeles cu media 10, apoi gradul I. În 1963 i se acordă titlul de Profesor fruntaş, iar apoi cel de Profesor emerit, iar în octombrie 1965 i se acordă insigna şi diploma „70 de ani de apariţie neîntreruptă a *Gazetei Matematice*" de către Societatea de Ştiinţe Matematice, semnată de academicianul Grigore C. Moisil.

L-am cunoscut îndeaproape pe profesorul Manolache încă din toamna lui 1958, când, după absolvirea institutului, am devenit profesor al liceului. Deşi nu avea tangenţă cu sportul, îl aprecia „pentru rolul său benefic în formarea personalităţii elevului şi în disciplinarea gândirii matematice". Cu timpul, am devenit un apropiat al domniei sale, m-a încurajat şi susţinut, se bucura de succesele obţinute de elevii liceului, inclusiv de matematicieni în domeniul sportului.

Câteva amintiri legate de colaborarea noastră:

– Cu ocazia aniversării semicentenarului liceului, fiind director adjunct, am susţinut şi realizat cu domnul profesor primul cabinet de matematică – ni se părea pe atunci un fapt deosebit.

– În orar, la cererea sa, orele de matematică erau precedate de orele mele de educaţie fizică.

– Pe vremea când eram inspector şcolar, l-am auzit spunând: „Oricărui om normal îi este accesibilă matematica; dacă la orele mele ai aduce în clasă şi *un bolovan* (la figurat?...), îl voi învăţa că 1 şi cu 1 fac 2".

– Atât în Cancelarie, în pauze, cât şi la Consiliile profesorale, ne dădea adevărate lecţii de etică şi pedagogie.

Pentru noi toţi, dascălii cei tineri ai liceului din acea perioadă, era un model de dăruire profesională. Ne sfătuia şi ne atrăgea atenţia că „pentru a fi profesor nu este suficient să ai o diplomă, îţi mai trebuie şi altceva – să înţelegi nu numai spiritul ştiinţei, dar să înţelegi şi să pătrunzi eu-l elevului, al tânărului şi, mai ales, să-l iubeşti. Dacă îţi iubeşti elevii, atunci aici vei căuta şi aici vei găsi satisfacţia vieţii tale. Dacă nu, nu vei simţi niciodată nici adevărata frumuseţe a muncii de profesor, iar prezenţa în faţa clasei va rămâne doar un pretext pentru a-ţi asigura alte satisfacţii."

Avea un adevărat cult pentru elevi. Spunea adesea că „pe elev noi trebuie să-l slujim, să-l slujim în felul nostru, în faţa lui trebuie să fim şi exemplu de echitate şi corectitudine, căci el este şi cel mai iscusit şi necruţător judecător al nostru. El ne judecă în clasă, la lecţie şi, păstrându-ne în memorie, ne va judeca şi mai târziu, în lupta sa cu viaţa. Prin el ne judecă întreaga societate, ne judecă posteritatea."

Se stinge din viaţă la 22 decembrie 1982, lăsând în urma sa durerea noastră, a tuturor celor care l-am cunoscut, l-am apreciat şi stimat ca pe un mare caracter, drept, statornic, un bun coleg şi un mare patriot.

(Mulţumesc din suflet doamnei Manolache, pentru timpul pe care mi l-a acordat, pentru amabilitatea cu care mi-a pus la dispoziţie documentele necesare documentării mele.)

Remember

Te rog, vorbeşte cu P. Emanuel personal sau prin dl I. Cusa să-mi faceţi rost de-o bursă la cursurile de franceză din vară dacă se poate 3 luni, dacă nu, cel puţin 2 luni. Nu vreau, bineînţeles, să pierd vremea prin cafenele, tu ştii că am mare nevoie de acest curs de franceză. Te informez că în toamna când am sosit aici, Alexandru mi-a spus că dacă vreau (asta era atunci – toamna 1970) pot să mă duc o lună sau două la Paris, deoarece vorbise, zicea Alexandru, O. Cotruş cu I. Cusa şi atunci lucrul a fost aranjat astfel cum îţi scriu. Dacă se poate în vară să primesc acea bursă şi să pot urma cursul de franceză voi fi ultra fericit. În orice caz, două luni mi-ar fi absolut necesare, nu mă interesează nici un fel de altă distracţie. Am vrut să-i scriu domnului Cusa, dar nu-l cunosc, şi poate nu va fi atât de greu să mă ajute având în vedere că prea puţini români reuşesc să ajungă la Paris, încât concurenţa interromâni e minimă.

Ţepe dragă, n-am rugat pe nimeni în viaţa mea să scrie ceva despre mine sau să-mi facă ditirambi, dar acum dacă vei vorbi despre mine cu oamenii care mă pot ajuta pentru bursa aceea, te rog să treci peste faptul probabil că poezia mea nu ţi-ar place şi să mă lauzi cu neruşinare şi convingere, ca şi cum aş fi poetul tău preferat. În ţară n-o să audă nimeni de altfel că m-ai lăudat, şi aceasta numai ca să pot urma acel curs de care am mare nevoie.

Pe plan absolut scriitoricesc am să-ţi împărtăşesc o cremă de planuri (voiam să spun organizare scriitoricească în raport cu Timpul şi cu Imposibilitatea) care, după mine, cred că au putere atomică. Am cugetat la asta mai mult ca un fizician la sarcinile negative ale electronilor.

Preocupat, cum vezi, numai cu speranţele mele, nu te întreb cum o duci şi ce faci, curiozitatea mea urmând să fie saturată, poate curând, chiar sub ochii tăi. Dacă nu vine soţia mea, e puţin probabil că voi veni, deoarece nu am putere de a plăti drumurile, iar ea urmează să vină cu bilete cumpărate (pentru amândoi) din ţară. Oricum mă voi bucura demenţial (vorba lui St. Stoian) văzându-te. De când nu te-am mai auzit vorbind şi analizând ce s-ar putea face unde nu se mai poate face nimic.

Te îmbrăţişez cu drag şi aştept să urlu de bucurie când ne vom vedea. Scrie-mi dacă ai timp ca să mă ajungă scrisoarea aici.

Cu drag, Pituţ

PS. Eu sunt într-un munte în Alpi – ai văzut de curând *R. Literară?* Îmi mai păstrează postul? Scrie-mi dacă ştii.

Scrisoarea nr. 2:

Walkensee 16 martie, 1971

Dragă Ţepeneag,

Scrisoarea ta m-a ajuns într-adevăr aici şi m-a bucurat nespus că eşti la fel cu tine şi cu alţii ca un arbitru intern, nevăzut, dar constant în adevărul său.

Soţia mea a sosit la mine duminică seara, 14 martie, iar scrisoarea ta a sosit aseară, încât aş fi început să urlu şi să fluier de bucurie, căci într-adevăr nu cunosc nici un alt om în tot Parisul.

Dragă Ţepe, din păcate, din mari păcate lui Alexandru nu cred că-i pot cere să-i scrie domnului Cusa pentru că n-ar dori să facă acest lucru pentru mine; s-a întâmplat ceva de care nu-ţi pot scrie, îţi voi povesti însă acolo; în orice caz, mă şi tem să audă Alexandru de intenţia mea de a urma în vară cursurile acelea, ori – nu-mi dau seama acum – teama pe care o am e prea exagerată. Mai aştept să treacă timp.

Te anunţ că sunt foarte înjurat acasă cu ultima mea carte, deşi e cea mai bună carte printre multe altele, cred eu, ca un om onest. Situaţia de om plecat de acasă pe mai mult de o săptămână e extraordinar de invidiată la Bucureşti. Nu ştiu ce să cred despre nişte vechi amici de-acasă. Dar mai vorbim noi. Pe 26 martie dau examenul de absolvire al Sprachinstitutului şi pe 28 martie voi fi la Köln. Dacă găsesc acolo un loc să stau câteva zile, atunci te voi anunţa de acest lucru, dacă nu găsesc, voi rămâne doar o zi şi la fel te voi anunţa când vin. Te salutăm eu şi soţia mea şi-ţi mulţumim pentru asigurarea că nu vom fi atât de străini şi necunoscuţi acolo în satul unde te afli.

Cu drag, Pituţ

Scrisoarea nr. 3:

Köln den (!) 1 iulie 1971

Dragă Ţepe,

În clipa aceasta, e ora 13.00, joi – tocmai am venit de la cursuri şi am primit scrisoarea ta. De peste o lună de zile nu mi-a mai scris nimeni şi am început să zburd ca un ied când am văzut plicul tău la poartă.

În ziua când mi-a telefonat Miron ţi-am şi pus hainele la poştă şi am declarat că eşti un român care ai fost în vizită în RFG şi şi-a uitat hainele aici. Nu credeam c-o să ai încurcături, mai ales că le-am pus să vină expres, adică urgent.

Cel mai mult mă bucură vestea că vine Dimov cu soţia la Paris – e o victorie democratică, nu? Mie mi-a plăcut mult blândeţea lui fioroasă, de aceea apără-l tu cât te pricepi, fiindcă el n-ar rezista nici măcar cât tine la Paris; el cunoaşte lumea prea bine şi nu rezistă prea mult departe de „stradele cele pline de Orient".

Nici eu nu mi-am dat seama că n-ai adresa mea până nu mi-a telefonat Miron despre hainele tale uitate. Credeam că te-ai dus dracului cu vreo curvă nefericită pe una din plajele vestite.

N-am absolut nicio noutate: nici reviste, nici alte veşti din ţară n-au mai ajuns pe la mine. Sâmbătă, adică poimâine, mă duc la Ambasadă pentru prelungirea vizei. De când ai plecat tu sunt căutat mereu pe la toate căminele studenţeşti.

N-aveau adresa mea. Dar ce s-a întâmplat? Luni, în sfârşit m-a găsit la acest cămin d-l Marcea pe care l-ai văzut şi tu aici la Köln. Mi-a reproşat vehement faptul că nu ne-am dus în acea miercuri la Ambasadă. Eu n-am vrut să mai trec pe la ei până nu vor uita de treaba aceea. I-am spus lui Marcea că tu ai plecat de dimineaţă în oraş şi că te-ai rătăcit (deci dacă-l întâlneşti vreodată, aşa să-i spui) şi că joi dimineaţa ai plecat la Paris. I-am spus că te-ai fi întors lunea următoare (dacă era cazul) fiindcă vinerea erai invitat la o editură în Paris. Şi-a dat cuvântul de onoare că ţi-a făcut rost de o bursă pe două luni (vreo 700 DM lunar). I-am spus că tu vii oricând dacă-ţi dă bursa. Dar a zis că trebuia în acea miercuri să te prezinţi la o societate de aici şi că s-au făcut de râs faţă de nemţi. În sfârşit, eu nu ştiu dacă ţi-a făcut rost sau nu de bursă, dar sâmbătă, poimâine, am să-l întreb din nou dacă-ţi face rost şi atunci, dacă stai aşa prost cu banii, să vii încoace, dacă vei vrea. Mai încercăm o dată să vedem. Posibilitatea cealaltă – cu Miron care a vorbit cu un scriitor chiar acum patru zile în faţa mea aici, la Köln, rămâne valabilă. Adică ar fi vorba de o bursă substanţială de cel puţin 800 DM şi pentru cel puţin 6 luni după câte am înţeles, încât dacă ai trece în partea mai de nord a apusului poate că ţi-ai mai veni în fire, vorbesc de plictiseala care te macină la Paris. Te rog mult, eu nu am atâţia bani, să-i telefonez lui Cusa. Întreabă-l dacă a primit cartea de la mine (*Fum*) în care i-am pus şi o scrisoare. Mi-ar trebui de la Roseline o invitaţie încât să pot obţine mai repede viza franceză.

Dar acum e acum. Te rog să înţelegi bine şi să mă sfătuieşti şi tu cât te pricepi. Eu trebuie neapărat să mă duc în ţară la începutul lui octombrie, deoarece la ai mei acasă, la părinţi, s-au ivit nişte încurcături. Aceasta ar fi la începutul lui octombrie. Deci la Paris aş putea sta cum am vorbit cu Cusa două luni. Dar acum dacă-mi scrii că vine Dimov la Paris mă gândesc că şi mie mi-ar da viză să mă întorc din nou la studii în RFG. Sau tu ce crezi? De altfel, sâmbătă voi cere viză de prelungire pentru un an cu două ieşiri din ţară. Şi de aici nu plec până nu primesc acea viză cu două ieşiri din România. Dar e minunat că-i dă drumul lui Dimov şi am încredere că mă vor lăsa şi pe mine să vin din nou. Sau crezi că nu? Dacă aş şti că nu-mi mai dau drumul, atunci aş veni imediat la Paris, fiindcă nu mă mai întâlnesc niciodată cu posibilitatea aceasta. De aceea te plictisesc atât de mult cu asta fiindcă nu ştiu ce să fac. Dacă aş şti că mă reîntorc aici, atunci i-aş scrie şi l-aş ruga pe Cusa să-mi spună dacă pot să mă duc la acel curs mai târziu în iarnă, sau în primăvara viitoare. Tu ce mă îndemni să fac?

Problema stă astfel că în luna august trebuie să particip 3 săptămâni la şedinţele societăţii care-mi dă bursa aici; dacă nu mă duc, sunt în pericolul să mi se retragă această bursă pe care virtual o am până în luna martie 1972. În cazul că aş cunoaşte gândul celor de la vize, aş veni la Paris şi aş pierde bucuros această bursă, ştiind că nu mă mai pot întoarce.

Îmi pare rău că eşti pe drojdie. Chiar acum poate îţi vine greu să pleci dacă trebuie să sosească Dimov. Dar dacă te plictiseşte ideea de a împacheta cărţi acolo sau să faci altceva, vino aici să săpăm grădinile industriaşilor. D-na Bodisco te salută şi mi-a spus că Schlesak s-a întors din Spania şi e aici, la Köln.

Pe urmă, fiind in Germania, dacă ai veni, faptul acesta l-ar grăbi pe Paul Miron cu aranjarea bursei tale, fii sigur. Fiind numai eu de faţă, el nu se grăbeşte fiindcă ştie că eu am deocamdată o bursă. În orice caz, dacă te hotărăşti să vii, sunt sigur că vei avea o bursă, nu ştiu de unde şi nici cum, dar vei avea. Şi pe urmă vom economisi ce vom putea şi plecăm pe urmă la Paris, eu pentru cele două luni şi tu pentru cât vei putea. Crede ce-ţi spun: Miron se va grăbi f. tare dacă vii să aranjeze cu bursa. În orice caz, fă tot posibilul şi vorbeşte în aceeaşi zi cu Cusa despre mine şi cere-i lui Roseline o invitaţie să pot obţine viza mai uşor, fiindcă durează altfel o lună. Nu uita că e Schlesak aici şi e bine să mai ieşi din Paris o vreme. Problema materială se va aranja cred eu, e imposibil să nu se aranjeze. Te rog. Răspunde-mi urgent fiindcă peste o săptămână şi ceva plec din Köln pentru zece zile. Vorbeşte cu Cusa şi scrie-mi ce să fac. Te îmbrăţişez, calde salutări familiei Dimov, lui Cusa şi madmoiselei Roseline.

Pituţ

Scrisoarea nr. 4:

Köln 1 Juli 1971

Dragă Ţepe,

Ţi-am scris ieri. Revin. Am primit tocmai după ce-ţi expediasem scrisoarea o altă scrisoare de la soţia mea. Îmi scrie că nu mai rezistă din lipsă de bani şi că a fost pe la Uniune şi i s-a spus că ar fi bine „să mă cam duc spre casă" etc. În ce mă priveşte sunt furios pe indicaţiile acestea, dar e gravă cealaltă situaţie – materială a alor mei de acasă.

Mâine dimineaţă, chiar aşa fiind, voi cere prelungire de viză pentru încă un an şi două ieşiri din ţară.

Ţi-am scris ieri că i-am trimis cartea (*Fum*) lui Cusa şi o scrisoare. Am hotărât deci că voi veni la Paris la 1 august. Te rog mult să-i telefonezi şi să-i spui dar că vin, poate îmi face rost sau vorbeşte cu cineva în privinţa unei locuinţe ieftine. Atât numai o singură rugăminte (care e capitală în cazul meu): dacă e posibil să locuiesc la un subsol sau la vreun capăt de coridor fiindcă nu suport căldura, mă înăbuş. Deci dacă e posibil să locuiesc la un subsol, mai bine decât într-o mansardă.

Aştept totuşi cu înfrigurare să-l întâlnesc pe Dimov, să-mi spună care-i atmosfera şi atunci poate că împotriva dorului meu de casă şi de ai mei şi cu toată situaţia proastă să mai rămân.

Deocamdată însă vin la Paris şi te rog mult să faci un drum până la Roseline să-i ceri şi să-mi trimiţi o invitaţie ca să obţin mai uşor viza pentru Franţa.

Îţi recitesc scrisoarea şi-mi amintesc că nu te-am felicitat pentru carte, o fac acum, deşi, după câte-mi scrii, n-ai văzut-o nici tu până acum.

Uite, ieri mi-a spus un băiat care locuieşte aici cu mine (Ionică) şi e teolog că el a fost în ţară şi după o lună i-au aprobat să se întoarcă. Aşa că voi pleca şi eu la noroc în ţară (aceasta în 1 octombrie), iar dacă nu-mi vor aproba să mă întorc, atunci voi colinda pe la comitete şi comiţii până îmi vor aproba. Fiindcă tocmai am vorbit aici cu un profesor de filosofie originar din Transilvania, Walter Bim(m)el, care mă primeşte să fac o lucrare de doctorat la el cu condiţia să frecventez cursul, seminarul sau cel puţin un semestru, iar în al doilea să-mi susţin examenele.

Scrie-mi dacă vei fi în Paris pe la 1 august ca să telegrafiez şi să nu mor în prima zi. Dacă ştii scrie-mi şi despre Cusa – va fi în Paris în vremea aceea sau nu? Deci eu vin probabil la 1 august. Am să-ţi telegrafiez ora şi gara la care voi sosi.

→

Remember

Dacă pierd bursa aceasta din pricina absenţei mele la şedinţele societăţii (cu studenţii) atunci pentru întoarcere singura bază va fi fiul lui Miron cu promisiunea despre care ţi-am scris ieri.

Am scris cam o carte de poezii. Mă apucasem şi de o carte pe care speram să o las aici la plecare, dar nu o voi putea termina.

Dacă tu singur mi-ai spus că te întorci acasă, îţi spun că singura posibilitate care-ţi mai rămâne este să te asociezi cu mine la cumpărarea unei mici turme de oi. Copiii mei cresc şi-l aduci şi tu pe-al tău şi-i facem ţărani. Găsim noi doi-trei munţi şi dacă tot nu rezişti fără o societate intelectuală deschidem o Universitate (prima) ţărănească în munţi – eu voi fi titular la catedra de filosofie şi tu la sociologie. Limbile română şi ce se mai poate vor veni de la sine. Să nu râzi fiindcă putem face treaba asta, vom avea şi ştampilă în 10-12 ani.

Ţepe, scrie-mi, dar urgent şi trimite-mi invitaţia de la Mlle Chenu. Aş dori să-l mai prind pe Dimov la Paris.

Te îmbrăţişez, Gheorghe Pituţ

Scrisoarea nr. 5:

Este primită de către Dumitru Ţepeneag de la Dieter Schlesak. Acesta se afla în Paris în decembrie 1972, iar destinatarul publică aceste scrisori iniţial în revista *Vatra,* iar mai târziu au fost republicate în presă (*Contemporanul-ideea europeană,* an X, nr. 14, 2000, 6 aprilie, p. 4). Reproducem scrisoarea, deoarece în ea se fac referiri la bursa obţinută de Gheorghe Pituţ la Paris, conform carnetului de student eliberat de INTERLANGUES, din perioada 10.08.1971-10.08.1972, al cărui original se află la Muzeul Literaturii Române din Bucureşti.

Dragă Ţepe,

13. I. 73

Am primit cartea ta, îţi mulţumesc şi îţi urez mult noroc cu această minunată operă. Am trimis deja o recenzie la revista *Dokumente*, o revistă internaţională.

Vestea cu apariţia *Vizei* cred că nu corespunde realităţii; trebuia să apară abia în toamnă. Dar i-am scris d-nei Brown. M-aş bucura dacă ai avea dreptate. Sunt curios cum va fi primită în Franţa. Bineînţeles că sunt de acord să fie trimisă în ţară, pentru că de fapt şi ea ca şi cartea ta sau *Ostinato* a fost scrisă pentru cititorii români, numai că eu nu am sau nu am avut cititori români; vezi, sunt chiar printre cei care, chiar în fâşia de graniţă se află în altă fâşie. Sunt puţini – şi aici puţini – care mă înţeleg, de aceea mă bucură că vrei să scrii despre *Viza*.

Da, ai dreptate, Ivănceanu e puţin prost, vrea s-o rupă total cu trecutul său, să nu mai fie autor român, să scape... ce prostie să crezi aşa ceva. Eu am simpatie pentru rafinamentul lui de clovn şi pentru omenia lui (ilizibil, n.n.), dar nu pot să mă împrietenesc cu discursurile sale împotriva răspunderii sociale şi morale a scriitorului. Zici că va apare un montaj oniric, trimite-mi-l şi mie, te rog, rezultatul, revista. Admir consecvenţa ta, publicându-l şi pe Nichita. Pe Goma l-ai mai văzut? A apărut dialogul cu el în *Merkur,* ţi-l trimit prin această scrisoare.

Îmi scrii de Inter Nationes în legătură cu o bursă. Eu am discutat cu şeful instituţiei, Dr. Gotz Feher pe care îl cunosc f. bine. Voiam să te ajut şi prin Comitetul Olimpic, în vară – era în legătură cu o vizită şi a lui Goma – au refuzat atunci, pentru că aveau o delegaţie oficială, nu voiau s-o supere. În afară de asta, Inter Nationes invoca argumentul că ai fi primit deja anul trecut o bursă (împreună cu Breban şi Pituţ prin intervenţia mea).

Astăzi am vorbit cu Luchterhand. E un ghinion fantastic: lectoratul Dr. Antje Friedrichs a fost desfiinţat, secretara mi-a spus că şi ea pleacă definitiv din editură peste 3 zile. Manuscrisul, bineînţeles, nu a fost citit. Te rog, mai trimite-mi câteva exemplare ale romanului să intervin şi la alte edituri, e imposibil ca această carte să nu apară şi aici.

Te îmbrăţişez, Dieter

Remarcăm spiritul de solidaritate al scriitorilor români din exil, fie plecaţi cu burse de studii, fie trecuţi ilegal graniţa. Ajutorul lor era esenţial pentru cei sosiţi de curând, deoarece îi introduceau în cercurile româneşti, îi cazau prin propriile mansarde închiriate până îşi rezolvau o slujbă, o bursă, oricum o susţinere financiară. Se foloseau de toate relaţiile din statele occidentale pentru a sări în ajutorul confraţilor, indiferent de naţionalitate, dintre care unii nu se puteau întoarce acasă pentru că erau în vizorul Securităţii şi ar fi intrat în puşcărie. Chiar şi acolo, în Occident, aveau pe urmele lor ofiţeri de Securitate care îi urmăreau, după cum menţionează Dumitru Ţepeneag în jurnalul său, publicat după 1989. Ei conştientizau aspectul important al lectorilor cărora li se adresau operele lor, de înţelegerea mesajului transmis cu destinaţie precisă pentru cititorul din Est, din ţările cu regim comunist. Acolo trebuia să se audă mesajul lor, mai încifrat sau direct exprimat,

dar împotriva regimului politic dictatorial. Era singura cale prin care ei puteau fi auziţi, dacă nu ajungeau prin închisori, condamnaţi politic. O luptă elegantă, o luptă a spiritului dusă împotriva unui regim obtuz, antiuman şi aberant.

Scrisoarea nr. 6:

Iubite maestre Fulga,

Fraza aceasta simplă şi de o forţă nebănuită: Eu cred în visul tău şi nu mă lepăd de tine! este un balsam atât de binefăcător încât, dacă fiecare fiinţă s-ar împărtăşi din adevărul său, nu s-ar mai face frig niciodată, iar moartea şi-ar pierde caracterul atroce, devenind înţelegere şi acceptare. Omul este chiar visul său şi, iubindu-i visul, puterea lui de a trăi se potenţează la maxim. Oamenii, ca toate celelalte fiinţe, nici nu mor din alt motiv, decât din lipsă de dragoste. Creaţia umană care se naşte prin definiţie din visul autorilor ei reclamă o iubire la fel de intensă ca fiinţa însăşi.

Pe urmele unor cărţi ieşite din comun, recentul dumneavoastră roman, *Salvaţi sufletele noastre,* m-a determinat, pentru a câta oară, să iubesc ficţiunea, povestea şi fabula existenţei, cu un cuvânt, literatura, mai mult decât e în stare iubirea de sine. Şi cum s-ar fi putut altfel, de vreme ce eu, care nu sunt un adept al teoriei reîncarnărilor, declar că-l cunosc pe complexul dumneavoastră erou Heronim de câteva secole, de pe vremea când, fiind unul din cei şase judecători ai contemporanului său Rafael, am votat ca acesta să trăiască, ştiind încă de atunci că oricărui condamnat din orice timp i se va da prilejul să-i cheme odată în instanţă pe judecătorii săi. De aceea, în ultimele sale clipe, conştiinţa lui Heronim, alter-egoul şi implacabilul său pedepsitor nici nu putea fi altul decât victima sa din trecut, Rafael.

Atunci când, printr-o magică şi vrăjitorească artă, aţi adus-o între admiratorii Arghirei-Statuia pe Arghira, modelul inexistent la naşterea operei, aţi vrut să ne convingeţi definitiv că întotdeauna cuvintele atrag realul, că arta este capabilă să nască, la rândul ei realitatea. Rareori am întâlnit imn mai înălţător dedicat mamei şi vieţii neîntrerupte ca în rândurile următoare: „Un simplu gâlgâit de râs de-al tău se făcea pentru mine muzică cerească, până şi noaptea, auzindu-te cum râzi în somn, somnul meu se preschimba în beţie. Şi de câte ori te-auzeam spunându-mi *Tu eşti Mama mea!* deveneam în aceeaşi clipă Mama întregii umanităţi", rânduri care s-au născut în conştiinţa febrilă a sculptorului muribund concomitent cu cele şi în pofida celor ce urmează: „...s-adorm pentru vecie şi să nu mai am memoria a nimic, spune-le (medicilor, n.n.) că n-au dreptul să mă ţină în viaţă".

Situarea insului faţă în faţă cu nimicul v-a determinat unele din cele mai grave meditaţii despre condiţia umană şi, cu toate acestea, neantul pe care-l evocaţi de nenumărate ori, în romanul dumneavoastră pare a fi mobilat cu lucruri şi fiinţe dintr-o altă ipostază a lor, cu pământ şi noapte, cu martori şi stele, după cum stă scris în călătoria prin infernul din conştiinţa eroului, lăsându-ne intactă iluzia că şi dincolo de moarte urmează altă şi altă poveste.

Sferă incandescentă şi uluitor de mobilă este conştiinţa judecătoare, sub ale cărei miriade de raze faptele unei întregi vieţi îşi dezvăluie cauza şi esenţa; vinovăţiile eroului, stratificate în timp, răsar cu umbrele lor acuzatoare din cele mai tainice ascunzişuri ale fiinţei rând pe rând, începând cu Rafael, Tatăl şi Mama, Soldatul mort în război, Fata înecată, Preotul închis, Copilul care a fost el, Heronim etc. Călătoria prin propria conştiinţă seamănă cu priveliştea infernului iluminat de un fulger leneş, prelung, nesfârşit, amânând cu fiecare amănunt moartea (eroului) care primeşte astfel fastul cuvenit recapitulării vieţii unui artist de geniu.

Amestecul teribil şi savant de realitate şi fantastic din care v-aţi creat ficţiunea aşază romanul dumneavoastră în rândul scrierilor ce constituie o celebrare a realităţii, dar şi în rândul celor ce restabilesc şi întăresc vraja şi prestigiul irealului. Timpul însuşi pare comprimat de tensiunea şi forţa comunicării: „începe noaptea care se lăsase cu zeci de ani în urmă".

Straniu pare faptul că, deşi întreaga materie a romanului ni se comunică prin intermediul conştiinţei lui Heronim, umbrele celor care au murit demult par mult mai vii decât eroul însuşi. Cum la fel de straniu mi s-a părut sfârşitul romanului, în care Arghira şi Rafael discută despre Heronim ca şi cum ar trăi amândoi în urmă cu secole şi dialogul lor ar anticipa existenţa şi mai ales moartea din timpul nostru a marelui artist.

Fiind nemulţumit că trebuie să închei aici, îmi exprim bucuria şi recunoştinţa de iubitor al literaturii faţă de harul şi strădania ce le-aţi depus pentru a ne dărui această minunată carte.

(Scrisoarea nu este semnată).

Epistola aceasta este în fond o recenzie pătrunzătoare a cărţii lui Laurenţiu Fulga. A fost publicată în revista *Luceafărul,* an XXIII, nr. 39, din 27 septembrie 1980, cu titlul *Iubite maestre Fulga,* iar apoi a fost inclusă în volumul *Locuri şi oameni, scriitori şi parabole,* intitulată fiind *Suflete salvate*, având ca subtitlu formula de adresare specifică genului epistolar. Spre deosebire de cele anterioare, unde se neglijează regulile gramaticale şi nu se accentuează corectitudinea limbajului, epistola aceasta are ca trăsătură a stilului calofilia. Scrisoarea are o formulă iniţială de adresare directă, reverenţioasă, reliefând respectul lui Pituţ pentru prozatorul Laurenţiu Fulga, profunda sa admiraţie faţă de opera maestrului, în compoziţia căreia găsim elemente specifice scrierilor epice ale autorului nostru, dar şi idei metaforice întâlnite în creaţiile lirice referitoare la vraja irealului, umbrele celor care au dispărut, comprimarea timpului, conştiinţa judecătoare, vinovăţia eroului, soldatul mort pe front, fata înecată, Mama, Tatăl, noaptea, pământul, neantul. Indubitabil, există multe puncte de confluenţă ideatică între cei doi autori.

Cât despre Gheorghe Pituţ, numele său este evocat adesea într-un cerc restrâns de specialişti, deşi opera s-a încheiat definitiv prin moartea prematură a autorului ei. „Nişte manuscrise îngălbenite de trecerea nemiloasă a timpului mai aşteaptă răbdătoare întâlnirea cu un inimos editor, care să mijlocească transferul bogăţiei trăirilor" de la creator la lectori, spunea Ileana Ghemeş, referindu-se la alt autor ardelean, un *spiritus rector* al publicisticii turdene; aşa este şi cazul lui Pituţ (Ileana Ghemeş, *Teodor Murăşanu. Studiu monografic,* Prefaţă de Mircea Popa, Editura Aeternitas, Alba Iulia, 2002, p. 260).

Reeditarea integrală a operei şi publicarea manuscriselor lui Pituţ, cu necesara corectare a datelor eronate, este realmente necesară, deşi pare un deziderat aproape iluzoriu, dar rămâne o certitudine faptul că, prin necunoaşterea integrală a operei sale (poezie, proză, publicistică, dramaturgie şi corespondenţă), cultura şi literatura română vor rămâne cu mult mai sărace, iar moştenirea pentru urmaşi mai paupera. (În afara celor două romane publicate, au rămas în manuscris o piesă de teatru şi un roman cu temă istorică, neterminat şi fără titlu, în care se prezintă personajul legendar Avram Iancu. Vezi Valentina Pituţ, *Repere cronologice,* în vol. *Gheorghe Pituţ, Stelele fixe,* Ed. Eminescu, Bucureşti, 1995, p. 258, care scrie: „Pe masa de lucru a rămas ampla documentaţie adunată şi manuscrisul romanului, oprit la pagina 215".)

Elis Râpeanu

Elis Râpeanu s-a născut la Valea Călugărească, la 27 august 1939. Urmează şcoala elementară şi liceul la Ploieşti, Facultatea de Limba şi Literatura Română la Universitatea din Bucureşti (1957-1962), apoi şi Facultatea de Limbi Clasice, Romanice şi Orientale, Secţia Franceză, la aceeaşi universitate (1966-1971), precum şi Universitatea Ştiinţifică Bucureşti, Secţia Spaniolă (1963-1966), şi Şcoala Populară de Artă din Bucureşti, Specialitatea Canto – muzică populară şi romanţe (1972-1975).

În 1999 a devenit doctor în ştiinţe filologice, cu teza *Epigrama în literatura română*, sub conducerea profesorului Ştefan Cazimir.

A fost 34 de ani profesor universitar la Catedra de Limbi Moderne din Universitatea Politehnica din Bucureşti.

A scris manuale, culegeri, dicţionare, comunicări ştiinţifice, poezie, romane, eseuri, epigrame, aforisme, articole de critică şi istorie literară, monografii, a colaborat la numeroase volume colective şi periodice, a editat asemenea publicaţii. (A semnat cu mai multe nume: Elena/Elisabeta Dobriţoiu, Elis/Elena Râpeanu, Elis/Elisabeta Dobriţoiu-Râpeanu.) A primit un mare număr de premii la concursuri de epigramă, poezie, proză scurtă, este membru al mai multor uniuni de creaţie.

Dintre volumele publicate: *Simfonie* (poezii), 1970; *Sfatul din poiană* (poezii pentru copii), 1985; *Epigrame,* 1995; *Amfora de vis* (poezii), 1995; *Carré de aşi* (în colaborare cu Arcadie Donos, Ioan Tecşa, Geo Călugăru – poezii), 1996; *Punţi. Catrene lirice,* 1999; *Catrene aproape cuminţi,* 1999; *Epigrama în literatura română* (studiu de istorie, critică şi teorie literară), 2001; *Anotimpuri în clepsidră* (poezii), 2002; *Orizont reversibil* (poezii), 2003; *Catrene cu sprâncene,* 2003; *Epigrame mai mult sau mai puţin picante,* 2004; *Valea Călugărească pe spirală de timp,* 2004; *Prea Fericitul Părinte Teoctist – o viaţă închinată lui Dumnezeu, Bisericii şi Ţării,* 2005; *Părintele Arhimandrit Grigore Băbuş – o viaţă închinată lui Dumnezeu, Bisericii şi Cărţilor, 2005; Epigrame. Epigrammes.* Ediţie bilingvă română/ franceză, 2006; *Amurgul îşi cerne polenul. Poezii (pan)lirice,* 2006; *De-a râsu'-plânsu' (Epigrame),* 2007; *La Masa Tăcerii mele (1111 Aforisme),* 2007; *Risipitorul de frumuseţi (Tudor Gheorghe),* 2007; *Lumină din lumină. Marea Profesoară Zoe Dumitrescu-Buşulenga,* 2007; *Motivul Trandafirului* (studii, cronici literare, evocări), 2008; *Băiatul cu mingea* (roman), 2008; *Angela Buciu. Muzica vine din cer,* 2009; *Exil interior. Aforisme,* 2009; *Valeriu Papahagi şi studiile sale privind trecutul aromânilor,* 2009; *Rectorul meu, Academicianul Radu Voinea,* 2009; *5 Destine (Gabriel Bratu, Elena Galaction, Alex. Jula, Gh. Sărac, Mirela Vlad),* 2010; *Zăpezile ard ca un colind. Poezii,* 2011; *Ieşirea din labirint. L'uscita dai labirinto. L'issue du labirinthe. Aforisme. Aforismi. Aphorismes,* 2011; *Epigrama – un „strănut literar"?,* 2013; *Hora Anotimpurilor. Poezii pentru copii, părinţi şi bunici,* 2013; *Poezii pentru şcolari şi mai mici, dar şi mai mari,* 2014; *Florica Ungur. Privighetoare a Bihorului,* 2015; *Vrednicul Părinte Galeriu,* 2015; *Nemuritorii şi epigrama. Antologie şi opinii privind epigrama.* Omagiu Academiei Române, 2016.

De pe coperta a patra a acestei din urmă cărţi (apărută la Ed. Semne, Bucureşti), pe a cărei pagină de gardă scrie *Omagiu Academiei Române la 150 de ani în serviciul Naţiunii*, reluăm textul care urmează.

Toţi au o lumină iradiantă pe faţă, în suflet, în spirit. O lumină cu care s-au născut şi au intensificat-o în ani şi ani de acumulări, pentru a o revărsa şi asupra altora. Şi-au înmulţit „talanţii". Căci talentul, harul necultivat, nedezvoltat, e ca o floare care, neudată, nesăpată, se ofileşte şi se usucă. Şi, o viaţă întreagă, Academicienii şi-au dus crucea. Iar aceşti *Nemuritori* nu numai că-şi poartă crucea de lumină, dar, pe ea, ei înşişi se crucifică încetul cu încetul. Şi, când procesul autocrucificării se încheie, ei se topesc şi lasă în loc acea cruce pe care au sfinţit-o cu propriul sacrificiu, cu dăruire de sine. Aceştia îl slujesc pe Dumnezeu, îi slujesc pe oameni; are loc un transfer de flacără – torţa care le dă lumină se multiplică şi se transferă altor minţi. Şi multe din aceste torţe au luminat şi epigrama – specia literară pe care o slujesc multe condeie talentate din această ţară, oameni care, respectându-se pe sine, respectă şi produsul condeiului lor cu care ies în public. Solidaritatea Academicienilor cu această „domnişoară" o onorează şi o încurajează, iar autorii ei se simt mai siguri pe arta lor, conştienţi că sunt datori să onoreze atenţia care li se acordă.

În fond, după Pompiliu Constantinescu (în *Scrieri*, I, EPL, 1967, p. 137), prin epigramă, putem spune că suntem contemporani cu Marţial, Clément Marot, Racine, Voltaire, von Logau, Lessing, Goethe, Puşkin (care compara epigrama cu un bold) ş.a.; dacă „suntem puşi pe un alt plan de discuţie, arta este contemporană prin structurile înrudite ale creatorilor, dincolo de timpul istoric". Picătura de timp care ne soarbe şi pe noi, ne-a favorizat să fim contemporani cu mulţi Academicieni amintiţi în aceste pagini. În sufletul lui, fiecare epigramist aduce mulţumiri acestor înalţi reprezentanţi ai culturii şi ştiinţei româneşti, *Nemuritorilor,* care nu uită că, din literatura română face parte şi epigrama. Aducem omagiul, respectul şi preţuirea noastră Academiei şi tuturor Membrilor ei – modelele noastre superioare întru ştiinţă şi cultură.

(Elis Râpeanu)

Elis Râpeanu octogenară

George CORBU

Ajungând la vârsta de 80 de ani, scriitoarea Elis Râpeanu are tot dreptul să se bucure de realizările unei vieţi trăite în cultul valorilor la sporirea cărora ea însăşi şi-a adus o importantă contribuţie. Poetă şi epigramistă redutabilă, critic şi istoric literar, membră a Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România, a Uniunii Scriitorilor din Moldova şi a Uniunii Epigramiştilor din România, doamna Elis Râpeanu este o marcantă personalitate a culturii noastre contemporane.

De formaţie filolog, a predat limba română studenţilor străini sosiţi la studii în ţara noastră în cadrul Politehnicii bucureştene. Recentul *Compendiu de gramatică a limbii române pentru străini* (Bucureşti, Editura Semne, 2019, 316 p.) atestă pregnanta ţinută ştiinţifică a cursurilor respective şi înalta calificare didactico pedagogică a profesoarei Elis Râpeanu.

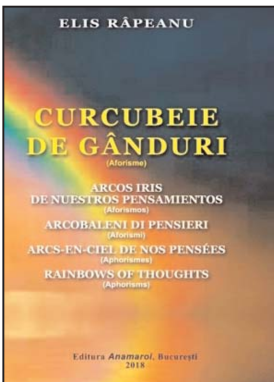
Dar titlul de glorie al prolificei sale activităţi îl constituie ampla cercetare cu privire la epigrama românească, concretizată în elaborarea de lucrări fundamentale, cum sunt: *Epigrama în literatura română* (2001), la origine teză de doctorat susţinută la Universitatea din Bucureşti, sub conducerea universitarului, istoricului literar şi umoristului Ştefan Cazimir, *Epigrama, un „strănut literar"?* (2013) şi *Nemuritorii şi epigrama* (2016), însumând peste 1600 de pagini. La acestea trebuie adăugate un număr semnificativ de antologii şi culegeri, precum şi deţinerea, fără întrerupere, din luna iulie 2014, a rubricii *La curtea epigramei,* în prestigioasa revistă de cultură *Curtea de la Argeş*. De asemenea, consemnăm cu satisfacţie colaborarea constantă la publicaţia noastră, revista *Epigrama.*

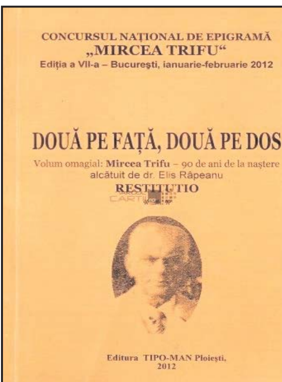
Teoretician avizat al faptului literar reprezentat de epigramă, a dat demersurilor sale vizând reconsiderarea genului şi o latură practică, iniţiind şi subvenţionând în nume propriu un concurs naţional dedicat memoriei ilustrului umorist şi epigramist Mircea Trifu, în organizarea sa desfăşurându-se 13 ediţii, materializate în tot atâtea cărţi îngrijite cu deosebită competenţă şi cu certă vocaţie de îndrumător al celor care cutează a aborda epigrama.

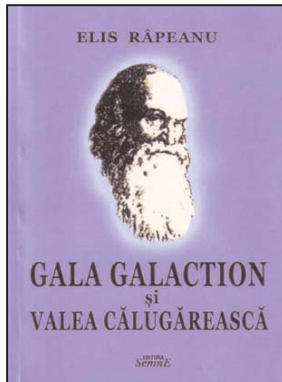
Convingerile sale ferme, ireductibile, sunt ale unui om care stăpâneşte pe deplin domeniul de cercetare şi creaţie ales, manifestând intransigenţă faţă de superficialitate şi impostură, atât prin viu grai, cât şi în scris, făcând dovada unui caracter puternic, calităţi binecunoscute confraţilor săi epigramişti, de a căror preţuire şi unanimă recunoaştere nu a fost lipsită.

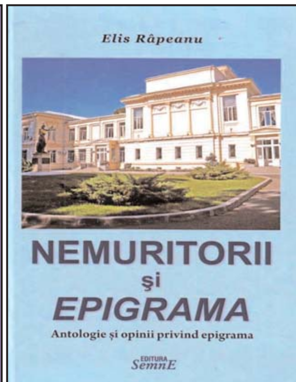
→

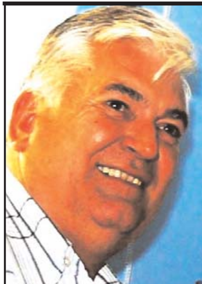

Podul de reviste

Un promotor al limbii române: Vasile Bahnaru

Florian COPCEA

Lingvistica s-a aflat, de-a lungul mai multor epoci, într-un continuu, evolutiv, proces de reconsiderare a principiilor care, în accepţiunea lui Ferdinand de Saussure, stabilesc legile cele mai fundamentale care guvernează limba. Dincolo de intuiţii, teorii şi controverse, lingvistica românească, considerată de câţiva specialişti o „dogmă oficială", a căpătat, ceea ce este şi astăzi, statut de ştiinţă, „al cărei unic obiect este limba". Funcţiile ei esenţiale, dezvoltate în interiorul unei comunităţi socio-lingvistice, au darul de a conserva formele de manifestare a limbajului uman (= în termenii lui Eugeniu Coşeriu: expresie cu semnificat) al cărui scop a fost dintotdeauna acela de a comunica (vocal sau prin scris). Cercetările întreprinse de specialiştii cu autoritate şi competenţă în domeniu au contribuit semnificativ, pe de o parte, la stabilirea împrejurărilor şi a modului în care s-au format limba şi cultura română, iar, pe de altă parte, la a valorifica ideea că lingvistica şi-a fixat definitiv locul între ştiinţele socio-umane.

Plecând de la acest considerent, putem admite faptul că limba română îşi are, fără alte discuţii, geneza într-o protolimbă indo-europeană. Desigur că „teza" care, mai ales în ultima vreme, a produs reacţii vehemente din partea adepţilor originii latine a limbii române, ne determină să acceptăm categoric evidenţa utilizării de către geto-daci a propriei lor limbi, aceasta fiind înrudită cu limba latină vulgară. Respectând adevărul ştiinţific, constatăm că limba geto-dacilor a avut şi o scriere proprie. Descoperirile istorico-arheologice, analizele lingvistice efectuate au identificat şi interpretat sistemele originale de scriere folosită de „vechii români" (Aleksei Umnov-Denisov, *Cartea de aur a tracilor,* Sankt Petersburg, 2014). În consecinţă, originea latină a limbii române trebuie pusă sub semnul incertitudinii. Existenţa a numeroase argumente privitoare la limba dacilor, al cărei lexic cuprinde nenumărate unităţi fonetico-dialectale, întâlnite şi în idiomurile altor limbi proto-indo-europene, ne obligă să ne situăm de partea specialiştilor care nu ezită să considere, în baza unor probe greu de respins, că „limba română este, în principiu, urmaşa limbii traco-geto-dace care, de-a lungul timpului, a suferit diverse influenţe din partea limbilor cu care a venit în contact" (Mihai Vinereanu, *Rădăcini nostratice în limba română,* Ed. Alcor Edimpex, Bucureşti, 2010).

Fără a insista în mod deosebit asupra acestor aspecte, elucidate de specialişti, vom aduce în discuţie lucrarea *Lingvistică şi civilizaţie* (Ed. Bibliotheca, Târgovişte, 2013) a distinsului, eminentului profesor Vasile Bahnaru, structurată în: *Probleme de lingvistică, Probleme de sociolingvistică* şi *Probleme de cultură şi ştiinţă.*

Primul capitol este destinat soluţionării aşa-numitelor paradoxuri logico-semantice în limbă. După ce ne prezintă un istoric al mutaţiilor care au survenit în limbajul românesc, unde se întâlnesc „numeroase modalităţi de clasificare a cuvintelor cu valoare semantică autonomă" (p. 7), autorul recurge la inventarierea unor clase morfologice de cuvinte-adjective autologice, care demonstrează clar efectul paradoxului logico-lexematic în „polarizarea sensurilor" (p. 9) unităţilor lexicale. Citatele preluate din operele lui Mihai Eminescu şi Ion Creangă atestă ideea că paradoxurile semantic-logice, la nivelul textului, „au o semnificaţie contradictorie pentru a provoca spiritul nostru, pentru a identifica un sens nou sau context nou, în care afirmaţia respectivă ar fi corectă" (p. 12). Caracterul paradoxal al limbii – se justifică Vasile Bahnaru – poate fi interpretat ca fiind un mijloc de comprehensiune a modelelor noastre comune de gândire.

Istoria ieroglifică a lui Dimitrie Cantemir devine un pretext de a evidenţia aportul cărturarului în diversificarea unităţilor terminologice lexicologice care compun vocabularul, a cărui masă, consideră Vasile Bahnaru, cuprinde o cantitate practic incalculabilă şi dificil de ordonat de arhaisme, regionalisme, cuvinte livreşti, neologisme, expresii idiomatice etc.

Vasile Bahnaru, între academicienii Ionel-Valentin Vlad şi Mihai Cimpoi

Constatarea că Mihai Eminescu, „pornind de la ideea vechimii limbii române, ajunge la concluzia că sistemul ei derivativ nu mai produce cuvinte noi de la radicali vechi, întrucât aceştia şi-au epuizat potenţialul lor derivaţional" (p. 15), îi oferă lingvistului posibilitatea de a pleda pentru internaţionalizarea limbii române din chiar perioada medievală. „Este suficient să amintim că glosarul *Istoriei ieroglifice* include 280 de termeni social-politici, filosofici, matematici, militari, diplomatici, arhitectonici, logici, psihologici, financiari, tehnici, geografici, fizici, astronomici, farmaceutici, zoologici etc." (p. 17). Pentru a fi şi mai convingător, Vasile Bahnaru scrie: „De altfel, Dimitrie Cantemir chiar în prefaţa sa la *Istoria ieroglifică* explică necesitatea împrumuturilor lexicale din alte limbi şi mai ales din limba elină pentru a desemna noţiuni şi realităţi noi (…), pronunţându-se totodată pentru adaptarea lor la specificul foneticii şi morfologiei limbii române…"

Investigaţiile sistematice operate de Vasile Bahnaru în opera barocă cantemiriană menţionată au reţinut faptul că savantul enciclopedist a introdus în limba română foarte multe cuvinte împrumutate din limbile elină şi latină sau formate de acesta, lucru care a condus la concluzia că au îmbogăţit considerabil sistemul lexical al limbii.

Un interes vădit îl manifestă lingvistul şi pentru interpretarea interdisciplinară – lingvistică şi literară – a tropilor în care „accentul se pune pe analiza esenţei poetice, a funcţiilor estetice şi psihice ale acestora" (p. 26). Autorul îşi focalizează atenţia asupra „interpretării metaforei", studierea ei presupunând identificarea unor semnificaţii polisemice variate şi, evident, formarea unor sensuri poetice sau non-poetice expresive sau substituite. El are dreptate, metafora şi metonimia sunt „utilizare figurată a cuvântului, trop, procedeu artistic de limbă", dar şi „un procedeu de formare a sensurilor noi, indiferent dacă se urmăresc scopuri poetice sau nu" (p. 33). Rezultă, deci, că „mecanismul de constituire a tropilor, indiferent de orientarea lui – denominativă sau poetică, expresivă – este acelaşi ca şi în cazul mutaţiilor semantice, având la bază asociaţiile de similitudine, în cazul metaforei, şi cele de contiguitate, în cazul metonimiei" (p. 35).

În excursul său, Vasile Bahnaru aduce în discuţie şi influenţa lexicografiei franceze asupra celei româneşti şi arată că aceasta s-a produs prin importarea modelelor de elaborare şi redactare a dicţionarelor, mai concret, „în cazul interpretării stilistice şi în definirea unităţilor lexicale" (p. 44). Merită subliniată aserţiunea potrivit căreia problemele teoretice „legate de lexicologia românească" sunt insuficient analizate, „astfel încât practica lexicografică devansează în mod categoric teoria elaborării dicţionarelor". Pentru ieşirea din impas este nevoie ca lingviştii români „să elaboreze baza de date a limbii române, care ar include toate textele scrise româneşte până la sfârşitul secolului al XIX-lea, iar de aici înainte ar putea fi operată o selecţie riguroasă în vederea includerii textelor în baza de date" (p. 51). Fiind discipol al profesorului academician Silviu Berejan, teoreticianul Vasile Bahnaru trece în revistă arhetipurile cultivate de acesta „în cercetarea faptelor de limbă" (p. 55), precum şi contribuţia acestuia la soluţionarea unor fenomene lexico-semantice.

O interpretare reuşită din punct de vedere teoretic este dată de Vasile Bahnaru reflecţiilor lui Mihai Eminescu despre „unitatea răspândirii teritoriale a limbii române" (p. 68) care „i-a permis poetului să identifice «o unitate de origini etnice» a poporului român". Lingvistul demonstrează, studiind textele poetului referitoare la limbă (limba reprezentând „prima răsuflare a conştiinţei de sine", „casa fiinţei noastre"), că, într-adevăr, autorul *Luceafărului* poseda o indiscutabilă „cunoaştere a istoriei limbii române, evidenţiind straturile constitutive ale limbii române, căci «românii au răsărit dintre slavi ca insula… din mare»" (p. 72). În baza acestui fapt, M. Eminescu – explică savantul – susţine că „limba traco-ilirică este temelia şi substratul peste cari s-au superpus deosebite pături lingvistice, dar aceste din urmă, cu toată superpunerea, sunt în chiar esenţa lor modificate prin acel substrat". În continuare, „M. Eminescu – îşi continuă Vasile Bahnaru raţionamentul – distinge următoarele substraturi de limbă: «substrat: traco-iliric; pătura imediat superpusă: elină, paleo-slavă, albaneză, română, la serbi, muntenegreni, dalmaţieni, bosniaci, croaţi; substrat: traco-iliric, pătura superpusă: limba lehitică a hrovaţilor (aduşi în Imp. Bizantin în tipul avarilor), la albanezi; substrat: traco-iliric, pătura: traco-ilirică»" (p. 73).

→

Suntem siguri că dacă ar exista o catedră universitară de epigramă, doamna Elis Râpeanu ar fi singura îndreptăţită să o ocupe, în baza valoroaselor, substanţialelor sale studii şi volume elaborate cu acribie şi erudiţie şi întemeiate pe o riguroasă documentare. De altfel, lista sa de lucrări, fără a socoti prefeţele şi studiile introductive întocmite la volume proprii sau ale confraţilor epigramişti, depăşeşte 200 de titluri, configurând un profil de cărturar, de scriitor şi gazetar preocupat în grad înalt de soarta culturii naţionale în slujba căreia s-a aflat de la începutul prodigioasei, dinamicei sale prezenţe în spaţiul cultural autohton.

Pentru extraordinara dăruire intelectuală probată prin creaţiile sale literare, pentru studiile de referinţă în domeniile umorului şi epigramei, al altor teme şi motive literare, doamna dr. Elis Râpeanu merită cu prisosinţă omagiile breslei noastre care i-a acordat deja, de-a lungul timpului, premii şi distincţii pe măsura marilor, incontestabilelor sale izbânzi.

În încheierea acestor rânduri omagiale, s-ar mai cuveni adăugat un cuvânt, un singur şi elocvent cuvânt, rostit însă din adâncul inimilor noastre: *Mulţumim!,* distinsă şi nepreţuită colegă. La mulţi şi la fel de rodnici ani!

Textul anterior a apărut în numărul 89, septembrie 2019, al revistei *Epigrama* (dl. George Corbu este directorul acestei reviste şi preşedinte al Uniunii Epigramiştilor din România). Din editorialul aceluiaşi număr, semnat de redactorul-şef al revistei, Laurenţiu Ghiţă, reluăm doar câteva paragrafe:

Nu e deloc uşor să colaborezi cu doamna asta. V-o spune unul care are permanent de furcă cu intransigenţa domniei sale în a nu ceda în faţa mutilării epigramei, în poziţionarea unei virgule sau a unei rime, în faţa mitocăniei unora care o jignesc cu apelative suburbane pentru că le recunoaşte impostura şi le demască fără reţinere plagiatele, derapajele şi schilodirea epigramei.

Doamna asta, când are ceva de spus, spune, indiferent dacă e într-o sală de spectacol sau un parc. Indiferent dacă greşeala o face un amator sau un versat în ale epigramei. Iar dacă admonestatul replică, să te ţii! (...)

Indiferent de situaţie, indiferent de stadiul relaţiilor noastre, nu am încetat o clipă să stimez şi să admir profund imensitatea sa de om de cultură, de erudit şi de staroste al epigramei, de îndrumător al ei.

Podul de reviste

În viziunea lingvistului Vasile Bahnaru, Mihai Eminescu a semnalat şi unele deficienţe ale ortografiei etimologice, el fiind atât „un adept convins al unităţii ortografice şi ortoepice a limbii române, pentru a evita de a «introduce, ca vechii egipteni, trei moduri de scriere, unul pentru începători şi popor, altul pentru învăţaţi şi al treilea pentru monumente»" (p. 76), cât şi a introducerii, cu „justificare reală", fără experimente, a termenilor străini. În concluzie, Vasile Bahnaru stabileşte că există destule indicii care probează „interesul poetului pentru sociologia limbajului în general şi al lexicului în particular" (p. 83) şi disponibilitatea pentru lămurirea unor „probleme controversate de gramatică" (p. 85). Toate acestea confirmă, la Mihai Eminescu, existenţa simţului înnăscut al limbii române şi cunoaşterea teoriilor aflate la „originea şi funcţionarea limbii, istoria limbii române, structura ei fonetică, lexicală şi gramaticală, inclusiv teoriile de sociolingvistică etc." (p. 91).

Autorul consacră o mare parte din studiul *Probleme de lingvistică* şi unor chestiuni disociative ridicate de mutaţiile semantice produse în interiorul lexicului limbii române prin utilizarea multiplelor terminologii care au facilitat perpetuu dinamica vocabularului românesc. De o grijă sporită se bucură şi fenomenul metasemiei, caracterizat „prin mutaţia sau deplasarea relaţiei dintre semnificant şi semnificat, din punct de vedere onomasiologic, şi prin modificarea structurii semice a sememului derivant, din punct de vedere semasiologic" (p. 105). De asemenea, Vasile Bahnaru clarifică şi efectul migrării cuvintelor „dintr-un stil funcţional în altul" (p. 113), fapt care generează, pe de o parte, modificarea sensurilor lor, pe de altă parte, „stimulează formarea sensurilor noi". Teoria pe care o dezvoltă distinsul „arheolog" al limbii române, cum a fost gratulat Vasile Bahnaru în lumea ştiinţifică românească, în jurul factorilor psihici ai metasemiei (definită drept dependenţă de înglobare a sememelor): tabuizarea, eufemizarea, disfemizarea, şi al factorilor lingvistici ai metasemiei: interlingvistici şi intralingvistici, susţine potenţialul său inepuizabil în interpretarea şi valorificarea mecanismelor paradigmatice fără de care nu ar fi posibilă evidenţierea componentelor actului denominativ, puternic influenţat de „interacţiunea factorilor interni şi externi ai metasemiei, la care se referă: realitatea obiectivă (– denotatul) – procesul de gândire (– reflectarea şi analiza realităţii obiective) – forma verbală (– partea materială a cuvântului)" (pp. 126-127).

Capitolul doi al lucrării, *Probleme de sociolingvistică,* reliefează câteva dintre confuziile generate în spaţiul multicultural Comrat al Republicii Moldova de coşmarul politicilor lingvistice ale guvernanţilor. Lipsa programelor ştiinţifice de studiere a limbii române îl pune pe autor în împrejurarea ingrată să recunoască că numai „excluderea imixtiunilor forţelor politice în procesul de elaborare a acestor programe" (p. 169), poate „contribui la însuşirea limbii române de către alolingvi", aceştia fiind interesaţi doar de „cunoaşterea limbii ruse". În context, Vasile Bahnaru face şi un expozeu, am spune polemic, asupra dezideratului, „în mare parte eşuat" (p. 173), de standardizare generală a limbii române. Pentru realizarea obiectivului, specialistul identifică următoarele soluţii: „a) să se revină la glotonimul corect *limba română* în Constituţia Republicii Moldova, în conformitate cu prevederile Declaraţiei de Independenţă a Republicii Moldova din 27 august 1991, în acest scop fiind necesar ca problemele legate de lingvistică, literatură, istorie şi cultură în general să fie delegate Academiei de Ştiinţe a Moldovei […]; b) să se creeze, la nivel de stat, o comisie din specialişti (filologi, istorici, filosofi, jurişti ş.a.), care să elaboreze o nouă legislaţie lingvistică […]; c) să se elaboreze un program de stat în problema transpunerii în viaţă a noii legislaţii lingvistice […]; d) să fie atestaţi funcţionarii, deputaţii, conducătorii de instituţii, organizaţii, întreprinderi etc. […] în problema cunoaşterii limbii române; e) să fie reînfiinţat Departamentul (eventual o Agenţie de stat) pentru Funcţionarea Limbilor cu misiunea de a monitoriza pe teren modul de funcţionare (nefuncţionare) a limbii române şi a limbilor etniilor minoritare din Republica Moldova […]" (p. 174). Comentariul pus în pagină sub titlul *Declaraţia de independenţă şi situaţia limbii române,* ne edifică asupra travaliului suportat de limba română în condiţiile în care „independenţa noastră a constituit un pretext pentru Rusia de a declanşa războiul expansionist de la Nistru şi provocările de după război" (p. 177). Examinând textul documentului menţionat, din punct de vedere istoric, lingvistic şi identitar, profesorul Vasile Bahnaru ajunge la concluzia că „independenţa R. Moldova «a avansat» (situaţie care se menţine şi astăzi – n.n.) exact în sensul invers mişcării fireşti" (p. 181) şi că „guvernanţii noştri evită discutarea şi soluţionarea «temelor sensibile» (denumirea limbii, istoria românilor, integritatea teritorială) […]" (p. 182).

În contextul acestei teme este elaborat şi comentariul *Limba română – între Comisii guvernamentale şi Cenuşăreasă*. Suntem astfel introduşi în culisele acţiunilor care, fatal, au impulsionat, împrejurare valabilă şi azi, procesul de deznaţionalizare, şi prin aceasta la accentuarea fenomenului de rusificare a românilor. „Paradoxul situaţiei lingvistice (şi nu numai!), precizează Vasile Bahnaru, din Republica Moldova constă în faptul că minoritarii, promovând ideea unei a doua limbi de stat, limba rusă, se comportă ca fiind majoritari şi, fără a recunoaşte noul statut al Republicii Moldova obţinut în 1991, se consideră în continuare «frate mai mare» cu drepturi depline asupra supuşilor («holopilor» în limbajul lor) din colonii" (p. 186). Autorul nu se arată optimist în legătură cu triumful limbii române „în oceanul de slavism" unde trăieşte şi consideră că „politica în general şi cea lingvistică şi naţională în particular" (p. 199) nu trebuie lăsată pe seama celor care nu ştiu să o facă, întrucât nu ar exista „şansa să depăşim criza economică şi spirituală din societatea noastră" (p. 202). În *Notele privind corelaţia dintre limbă şi stat* aflăm o seamă de aspecte care ne pun la curent cu „subterfugiile politice şi demagogice" (p. 208) de care au uzat politicienii, ignoranţii, diletanţii, trădătorii etc. în promovarea teoriilor şi modelelor aflate la temelia funcţiilor limbajului, dar şi cu „necesitatea care determină trecerea dincolo de zidul motivării". Printre meandrele istorice dezvăluite de lingvist în problema instituţionalizării limbii române ca limbă de stat în Republica Moldova, se află şi aşa-numita „limbă română vorbită în Moldova": limba moldovenească. Glotonimul, o ficţiune aberantă, a devenit chiar politică de stat, oferind astfel prilejul lui Vasile Bahnaru să fie cât se poate de categoric: „După declararea Independenţei, forţele ostile independenţei şi ignoranţii au continuat să mizeze pe ideea existenţei unei limbi moldoveneşti şi a unui popor moldovenesc" (p. 212) şi: „[…] În fine, mi s-a creat impresia că «noile vechi» tălmăciri asupra denumirii române nu sunt decât nişte ambalaje pretins novatoare pentru nişte idei perimate, fără a fi aruncate definitiv la coşul de gunoi al istoriei. Constat cu tristeţe că cea mai mare parte a politicienilor noştri nu este atât preocupată de starea materială şi spirituală a poporului, care comunică în limba pe care o vorbeşte şi există aşa cum există, fără a-şi pune, în mod obligatoriu, problema cum se numeşte limba pe care o vorbeşte, cât de propria bunăstare, de poziţia lor socială privilegiată" (p. 215).

Probleme de cultură şi ştiinţă este capitolul, de întindere redusă, care, într-un fel, rezumă priorităţile basarabenilor în materie de limbă. Vasile Bahnaru accentuează ideea că Academia de Ştiinţe a Moldovei este chemată să intervină prompt în apărarea, pe baze ştiinţifice imbatabile, în stabilirea corectă a denumirii limbii. „Limba noastră naţională – conchide lexicograful – este frumoasă, plastică tocmai datorită faptului că identitatea ei se manifestă în diversitate. În acest context este momentul potrivit să amintim că limba română, cu toate micile ei diferenţieri regionale, se caracterizează printr-o unitate inimaginabilă în raport cu celelalte limbi romanice şi nu numai" (p. 228). Din păcate, argumentele profesorului Vasile Bahnaru, şi nu numai ale sale, nu au cântărit bine în balanţă şi, se pare, recentele reforme înregistrate la nivelul Academiei de Ştiinţe a Moldovei au avut consecinţe nefaste, anacronice, pentru conservarea adevărului istoric şi ştiinţific privitor, printre altele, şi la apărarea limbii române.

Iată de ce îl considerăm pe cercetătorul în lingvistică, Vasile Bahnaru, un militant şi promotor asiduu al limbii române din Basarabia „trecută prin foc şi sabie".

Râşniţa

Dragoş OLARU

Grigore Bejinari trăia chiar în pădure, la vreo 400 de metri mai sus de noi. Era un loc minunat de frumos. Când mergea în sat, ori la târg în Storojineţ, trecea întotdeauna pe lângă casa noastră. Purta haine albe, fie berneveci, fie iţari sau cămaşă. Iarna mai arunca şi câte un suman pe dânsul. Mama îl chema adesea în casă, îi mai turna câte un păhărel de rachiu. Moşul se înviora şi începea să povestească pătăranii.

Grigore Bejinari făcuse armata „la împăratul", în Regimentul 41 infanterie din Cernăuţi. Când ameţea, începea să vorbească în germană, da ordine, făcea cu noi exerciţii militare: „Ich bin Infanterist Grigore Bejinari! Righteous! Vorwärts, marsch!"

Pentru părul lui puţin roşcat, în armată l-au poreclit „Fuchs", adică „vulpe". Se prinsese bine această poreclă de dânsul (nu trăia şi el în pădure ca vulpea?), de soţie şi mai târziu şi de fiica lui Ileana-Fucsoaia.

Când se apropia Crăciunul ori Paştele, mama ne trimitea pe noi la Fuchs să facem crupe de păpuşoi pentru găluşte. Mama spunea: „Mergeţi, măi copchii, la râşniţa lui Bejinari din paduri, că faci crupili di papşoi mai ghini decât la Ion a Mariuchi, ş-apoi câti suti di grami i-am turnat eu tătă vara, faci să ni facă şî pi dijeaba". În Priban erau două râşniţe: una la Grigore Bejinari, alta la Ion a Mariuchii de peste Soloneţ. Erau ultimele râşniţe din cătunul nostru, căci oamenii au început să facă crupe şi făină la moara cu apă a lui Manole de la vărsarea Hlibiciocului în Sirete. Totuşi, lumea de Crăciun şi Paşti mai mergea la râşniţele din cătun, fiindcă crupele le făceai singur şi găluştele astfel gătite, sigur, erau mai gustoase.

Aveam vreo 7-8 ani când fratele Mihai m-a luat şi pe mine să fac crupe la Fuchs. Bătrânul nu era acasă, umbla probabil prin sat povestind la lume pătărăniile sale. Ne-a primit Fucsoaia cea bătrână şi ne-a arătat unde e râşniţa. Era chiar în casă, acoperită cu un lăicer. Grăunţele de păpuşoi le-am turnat într-o covăţică cioplită chiar în corpul de lemn al râşniţei de unde fratele Mihai lua câte un pumn ca să le pună în gaura dintre cele două pietre. Tot el a învârtit cu un mâner şi piatra superioară, lucru ce nu era chiar aşa de uşor, mie revenindu-mi misiunea să ţin traista la gaura râşniţei de unde curgeau crupele galbene şi mirositoare.

Cam atât am reţinut din mersul meu la râşnit de acum ceva mai bine de 55 de ani. Şi iată, zilele acestea, dorul de baştină, de „pădurea noastră", m-a adus şi în preajma casei lui Fuchs Grigore Bejinari. Casă e, aşa, numai un fel de a spune, căci timpul nemilos şi-a pus şi aici pecetea lui distrugătoare. M-am apropiat, după mulţi-mulţi ani, cu tremur în inimă. O parte din casă e la pământ, alta, ca prin minune, continuă să-şi păstreze verticalitatea. Construită la început de secol XX, părăsită de locatari cu mulţi ani în urmă, ea încearcă totuşi să mai dea semne de viaţă. Uşa de lemn de la intrare, cu mânere şi lăcăţi, cumpărate cândva la dughenele evreilor din Storojineţ, stau neatinse de mâna omului. Sub costoroaba acoperişului din faţa casei mai aşteaptă o furcă de lemn, gata să fie luată la strânsul fânului, ce deja începe să fie cosit pe câmpurile gospodarilor. Printre crăpături, făcute prin căderea câtorva bârne, văd o cofă din lemn şi... râşniţa copilăriei mele! O, Doamne, cel care ai întreţinut atâtea secole (şi milenii – la Comăna de Jos, Făgăraş s-a descoperit o râşniţă care are 3.500 ani) viaţa în ţăranul român, oare mai eşti în stare să readuci viaţa pe aceste atât de dragi mie locuri? Locuri de baştină, locurile copilăriei noastre, locuri de o frumuseţe înduioşătoare, cum e greu să mai găseşti undeva şi, totuşi, tot mai des părăsite de oamenii locului. Poate această râşniţă ne aduce înapoi…

Ştiinţa, parte a culturii

Contribuţii româneşti la ştiinţa simetriei

Eufrosina OTLĂCAN

Conceptul de simetrie apare pentru prima oară într-un studiu ştiinţific în secolul al VI-lea înainte de Hristos, datorită filosofului grec Anaximandru, care acordă proprietăţile de simetrie axială Pământului şi întregului Univers. Anaximandru (610-546 î.Hr.) a folosit geometria şi proporţiile matematice pentru desenarea unei hărţi a dimensiunilor divine. Primele studii sistematice au început să apară în secolul al 19-lea, când cercetările asupra cristalelor s-au extins la poliedrele simetrice.

Studiul proprietăţilor geometrice ale simetriei a fost continuat de algebră, începând tot cu acest secol al 19-lea, cu teoria grupurilor; se citează lucrările lui C. Jordan publicate din anii 1868-1869, ale lui H. Hilton din 1903. În secolul al 20-lea, algebra adaugă instrumentul calculului matricial; sunt citate lucrările lui F. Seitz din anii 1934-1935, ale lui F. Fumi din 1947. Apoi, în 1948, J. Burckhard aplică teoria congruenţelor în studiul abstract al simetriei.

Nu doar matematicienii îşi aduc aportul la studiul conceptului de simetrie. Celebrul chimist şi biolog Louis Pasteur (1822-1895) publică în 1861 descoperirea disimetriei (sinonim al asimetriei) moleculare. Sunt citaţi cu lucrări asupra simetriei chimiştii R.C. Evans (la 1848), iar în secolul al 20-lea, Holleman (1951), L. Paulig (1952), F. Hei (1954). S-au implicat pe aceeaşi temă biologi ca E. Haekel (la 1864), W. Ludwig (la 1932). Sunt remarcaţi şi fizicienii P. Curie (lucrări în 1884, 1894), H. Bouasse (la 1931). Îşi spun cuvântul şi esteticieni, ca O. Jones, la 1868 (T. Roman, *Simetria. Prezentare matematică a unor fenomene din natură şi artă,* Editura Tehnică, Bucureşti, 1963).

Definiţii neformalizate matematic găsim aproape în toate dicţionarele enciclopedice. Astfel, în *Dicţionar universal al limbii române* (Ed. Litera, Bucureşti, 2011), simetria este 1) dispunere regulată a părţilor, a obiectelor asemănătoare de o parte şi de alta a unei axe, a unui plan sau în jurul unui punct; corespondenţă de formă, de poziţie etc. între părţile (opuse ale) unui tot; 2) regularitate, proporţionalitate, armonie între părţile unui tot, între elementele unui ansamblu; armonie, frumuseţe ce rezultă dintr-o dispoziţie regulată, potrivire; 3) proprietate a două puncte aparţinând aceleiaşi figuri geometrice sau la două figuri diferite de a fi aşezate la aceeaşi distanţă de un plan, de o dreaptă sau de un punct; proprietate corespunzătoare a două figuri geometrice; 4) proprietate a două figuri (geometrice) de a se suprapune exact.

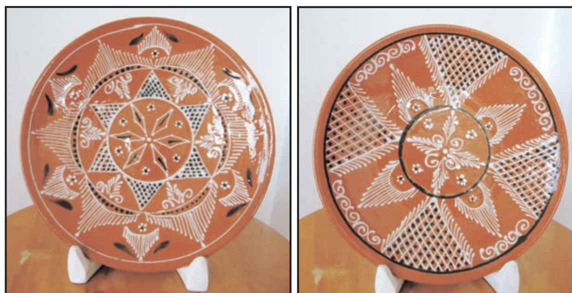
Enciclopedia Universală Britanică (Ed. Litera, Bucureşti, 2010) specifică şi modul în care diferite ştiinţe se referă la simetrie. Astfel, dacă în geometrie este proprietatea prin care feţele unei figuri sau ale unui obiect se reflectă una pe alta, de o parte şi de alta a unei linii (axă de simetrie) sau a unei suprafeţe, în alte discipline definiţiile simetriei sunt adaptate: în biologie semnifică repetarea ordonată a părţilor unui animal sau ale unei plante; în chimie este proprietatea fundamentală a organizării regulate a atomilor în molecule sau cristale; în fizică este concept de echilibru ilustrat de legi fundamentale; în natură simetria reprezintă unul dintre cele mai importante concepte ale frumuseţii, corespunde echilibrului, ordinii şi în felul acesta, consideră unii, relevă principiul divin.

Principiul divin a fost atribuit *numărului de aur,* rezultat al *proporţiei de aur,* acel număr care realizează condiţia ca la împărţirea unui segment în două părţi neegale, astfel încât raportul între lungimea întregului segment şi partea mai mare să fie egal cu raportul între partea mai mare şi partea mai mică.

Simetria definită geometric poate fi percepută vizual, algebra prin teoria grupurilor îi studiază proprietăţile, în analiza matematică simetria funcţiilor este un instrument de lucru, logicii îi aparţine studiul relaţiilor diadice, ca şi operatorii logici simetrici, precum *şi, sau, dacă şi numai dacă*. Un alt aspect al conceptului de simetrie este simetria la scară, cea a fractalelor, căreia i se asociază teoria matematică a fractalelor.

Privind dincolo de matematici, luăm, de exemplu, fizica. Aici simetria a fost generalizată, însemnând *invarianţă,* de exemplu, faţă de schimbarea sistemului de referinţă, a axelor de coordonate. Astfel, devenea evident că, practic vorbind, toate legile naturii îşi au originea în simetrii.

În 1972, în articolul *More is Different,* laureatul Nobel P.W. Anderson afirma că „fizica este studiul simetriei". S-a mai afirmat că simetria legilor fizicii determină proprietăţile particulelor care se găsesc în natură. La nivelul mecanicii cuantice, expresiile matematice ale simetriilor nu mai sunt doar aproximaţii, se transformă în definiţii precise ale naturii obiectelor descrise. „Din acest moment, corelaţia acestor obiecte cu descrierea lor matematică devine atât de apropiată, încât e dificil să mai fie separate" (http://www.scientia.ro/nobel-2008). Basarab Nicolescu ne spune că „fizicienii caută astăzi o simetrie largă care este, în principiu, capabilă să unifice toate interacţiunile fizice". (M. Ghyka, *Numărul de aur. Rituri şi ritmuri pitagoreice în dezvoltarea civilizaţiei occidentale,* Editura Nemira, Bucureşti, 2016, p. 11)

Simetria este inseparabil legată de opusul său, asimetria (sau disimetria, un termen mai puţin folosit). Rolul asimetriei a fost pus în evidenţă de cercetările fizicii subatomice, prin rezultate publicate începând cu deceniul şapte al secolului trecut şi încununate cu Premiul Nobel pentru fizică în anul 2008. Astfel, în 1960, Yoichiro Nambu dăduse un model matematic care descria apariţia simetriei la nivel subatomic; fizicianul nuclearist Andrei Sacharov (1921-1989, Premiu Nobel pentru Pace în 1975) publicase în 1967 şi 1979 lucrări referitoare la asimetria barionilor; începând cu 1970, Makoto Kobayashi şi Toshihide Maskawa formulau un model care explica spargerea simetriei şi sugerau existenţa unei a treia familii de quarci. Era astfel pusă în evidenţă asimetria, dar rămâne încă un mister cauza asimetriei primare.

Simetria, prezentă în natură, a sugerat nu doar frumosul, ci şi informaţia furnizată de lumea înconjurătoare. De aceea, nu este surprinzător faptul că simbolurile religioase – crucea creştină, steaua iudaică, simbolul taoismului, cel al hinduismului, simbolul taiji al neoconfucianismului chinez, simbolul budismului şi cel al shintoismului – toate prezintă simetrii.

În relaţiile sociale, reciprocitatea, empatia, dialogul, respectul, dreptatea, exprimă simetria, dar şi spargerea acesteia, atunci când relaţiile de colaborare devin relaţii de forţă, antagoniste, expresie a asimetriei. În muzică, conceptul este aplicat în baza simetriilor intervalelor muzicale, vorbindu-se şi de ritmuri simetrice. În estetică, simetria este considerată o sursă de confort şi siguranţă manifestată în mediul înconjurător, dar simetria excesivă este plictisitoare şi neinteresantă. Arhitectura modernistă elimină, pe cât posibil, simetria, dar uneori, ca în cazul unor arhitecturi asimetrice, cum găsim unele construcţii şi în Bucureşti, asimetria a fost şi un mijloc practic de a folosi la maximum terenurile şi spaţiile restrânse care erau la dispoziţie.

Istoria folosirii termenilor de simetrie şi asimetrie în ştiinţă este încă un obiect de studiu şi obiect de comunicări ştiinţifice. Studiul *Symmetry and asymmetry in electrodynamics from Rowland to Einstein* (G. Hon, B.R. Goldstein, Elsevier, 2006) porneşte de la constatarea ca Einstein în celebra lucrare din 1905 asupra relativităţii invocă termenul „simetrie" de şase ori; autorii demonstrează că argumentele lui Einstein nu au avut la bază o motivaţie de ordin estetic sau epistemologic, ci au fost un raţionament original de ordin fizic. Termeni pentru simetrie, care au mai fost utilizaţi de predecesori ai lui Einstein, au fost de reciprocitate şi paralelism, în legătură cu ecuaţiile lui Maxwel şi câmpurile electromagnetice.

Astăzi simetria, cât şi opusul său, asimetria, sunt concepte de referinţă în multe domenii ale ştiinţei şi în aplicaţii practice. Comunicări de dată recentă apar în domenii ca informatica medicală, genetică, neurologie şi psihologie, teorie militară, studiul fenomenelor economice şi financiare, lingvistica matematică. Şi aproape peste tot apare alternanţa simetrie/asimetrie.

Cele mai multe teorii care se referă la principiul simetriei au în vedere aspecte statice şi folosesc ca instrumente matematice geometria şi algebra. Dinamismul sistemelor cere introducerea variabilei timp şi descrierea evoluţiei prin funcţii de timp.

În România, un avans pe calea studiului matematic al simetriei s-a produs sub conducerea lui Grigore C. Moisil, studiindu-se grupurile cristalografice de simetrii şi ecuaţiile cu derivate parţiale ale diferitelor fenomene care se produc în cristale, în care simetria are un rol însemnat.

Matila Ghyka (1881-1965) ne conduce printr-o istorie a parcursului conceptului de simetrie. El este acel „prinţ al esteticii", prezentat de Solomon Marcus în 1986 (Editura Eminescu) în cartea sa *Artă şi Ştiinţă*. Citez câteva rânduri din această carte.

„Matila Ghyka este marcat încă din tinereţe de o formaţie interdisciplinară, fiind în acelaşi timp inginer şi licenţiat în litere şi în drept. Lunga sa activitate în diplomaţie i-a dat răgazul necesar pentru a acumula o vastă cultură şi pentru a edifica o operă de pionerat în domeniul esteticii, prin urmărirea sistematică a modului în care lucrările de artă se supun, ca şi natura, unor regularităţi susceptibile de o descriere matematică, sugerând unele corespondenţe profunde între gândirea ştiinţifică şi cea artistică, ca şi cum una s-ar proiecta în cealaltă […]. Mircea Eliade îl considera pe Ghyka un *uomo universal* al Renaşterii, rătăcit în veacul nostru, un om cu o cultură prodigioasă, ştiinţifică la fel ca şi literară şi istorică."

Foarte pe scurt, reţinem unele repere ale vieţii lui Matila Ghyka:

După absolvirea în Franţa a Şcolii Navale din Brest, e angajat al marinei militare române. Îşi continuă ceva mai târziu studiile şi, în 1905, la Paris, îşi ia diploma de inginer electrotehnic. În 1909 obţine diploma de doctor în drept, *magna cum laude*, la Universitatea Liberă din Bruxelles. În acelaşi an reuşeste la examenul de admitere în corpul diplomatic român. Va fi secretar III la ambasada României de la Londra. Participă la operaţiile militare în Primul Război Mondial şi, în 1917, este numit ataşat militar adjunct şi ataşat naval la Londra. Urmează numirea sa în 1921 ca ataşat de legaţie şi prim secretar la Ambasada de la Madrid, în 1924 consilier de legaţie la Varşovia, în 1928 consilier al delegaţiei române la Comisia Dunării, din 1930 ministru plenipotenţiar la Stokholm, din 1936 adjunct al ministrului plenipotenţiar la Londra. În 1940, la venirea legionarilor la putere în România, îşi dă demisia din Ministerul Afacerilor Străine şi va fi ales vice-preşedinte al Comitetului Naţional Român, organizaţie a emigraţiei române. Din 1945 va fi *visiting professor* la mai multe universităţi din SUA, retrăgându-se şi din această activitate în 1950. Matila Ghyka a predat cursuri de torpile şi electricitate la Şcoala de ofiţeri de marină la Constanţa, înainte de a intra în diplomaţie, iar în SUA a predat estetica şi a ţinut lecţii de istoria artelor, filosofia ştiinţei şi semantică.

→

Între cultură şi credinţă

Aureliu GOCI

Mănăstirea Putna (judeţul Suceava) a organizat, în această vară (în perioada 22-25 august), a treisprezecea ediţie a simpozionului închinat academicianului Zoe Dumitrescu-Buşulenga – Maica Benedicta, sub genericul „Credinţă. Cultură. Transmitere", ţinând seama de faptul că Maica Benedicta (născută la 20 august 1920, Bucureşti) s-a stins la 5 mai 2006 la Mănăstirea Văratec, dar a fost înmormântată la Putna.

Tema din acest an a fost impusă de necesitatea transmiterii către generaţiile tinere a valorilor culturii şi spiritualităţii româneşti într-o formă structurată, aşa cum profesorul Zoe Dumitrescu-Buşulenga o oferea studenţilor de la Litere, aşa cum a dovedit ea însăşi prin opera sa, prin credinţa îngemănată cu cultura, toată viaţa ei.

Simpozionul a fost deschis cu o slujbă *Te Deum* săvârşită la Mănăstire, care a fost urmată de vernisajul expoziţiei de fotografii *Satul bucovinean,* deschisă la Centrul Cultural Mitropolit „Iacob Putneanul" din incintă. Este binecunoscută necesitatea unei asemenea manifestări în condiţiile geo-politice actuale, care perpetuează existenţa a două Bucovine în două state şi, mai ales, din imperativul afirmării pentru tânăra generaţie a istoriei crude trăite de înaintaşii noştri. Expoziţia se înscrie în „Anul omagial al satului românesc" celebrat de Patriarhia Română printr-o serie de fotografii din satele bucovinene din diferite perioade: înainte de 1918, când Bucovina era sub ocupaţie austro-ungară, după Marea Unire, când a revenit la Patria-mamă, şi după 1944, când nordul regiunii a fost răpit de URSS.

Maica Benedicta – academicianul Zoe Dumitrescu-Buşulenga – a ales să-şi trăiască anii senectuţii într-o mănăstire, la Văratec, din dragoste pentru acest spaţiu bucovinean şi moldovean şi din pasiunea sa pentru opera lui Eminescu; şi acesta a fost fascinat de ţinutul românesc cel mai nordic, ca într-o mărturie perenă, peste generaţii, a iubirii de ţară.

Revenind la Simpozion, după inaugurare, au fost lansate două cărţi de mare importanţă, ambele publicate la Editura „Nicodim Caligraful": *Contemporanii mei. Portrete de acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga – Maica Benedicta;* aici sunt realizate imagini de o mare adâncime interioară ale unor vârfuri ale culturii

şi spiritualităţii noastre, precum Constantin Brâncuşi, George Enescu, George Călinescu, părintele Dumitru Stăniloae, Tudor Vianu sau principesa Ileana – Maica Alexandra.

A doua lucrare este *Drama românilor din Regiunea Cernăuţi. Masacre, deportări, foamete în 1940-41, 1944-47.* Cartea este coordonată de acad. Alexandrina Cernov şi reprezintă al doilea volum din colecţia *Destin bucovinean* iniţiată de Mănăstirea Putna, oferind o sinteză a tragediei trăite de românii din nordul Bucovinei.

În continuarea lucrărilor simpozionului, au avut loc sesiuni de dezbateri susţinute de academicieni, profesori universitari, cercetători, artişti plastici, oameni de cultură din Bucureşti, Iaşi, Cluj, Timişoara, Chişinău, Cernăuţi, Bălţi, Piatra Neamţ, Suceava.

Această manifestare, dincolo de importanţa sa intelectuală, de rigoarea ştiinţifică şi finalitatea morală, de transmitere a idealurilor culturale generaţiilor viitoare, a avut, pentru mine personal, o valoare sentimentală deosebită: am fost student al doamnei Zoe Dumitrescu-Buşulenga chiar în primul an de facultate, la Litere, Universitatea Bucureşti, şi am putut vedea şi aprecia extraordinara valoare culturală, ştiinţifică şi morală a domniei sale. Era charismatică şi impresiona fără a fi distantă, era un om cu „coloană vertebrală" şi numai pentru calităţile sale familia Ceauşescu şi regimul comunist au tratat-o ca pe o personalitate. De altfel, este ştiut că a fost naşa Zoei Ceauşescu, în condiţiile în care – trebuie să ne mirăm – dictatorul se declara ateu şi dărâma biserici!

Doamna Zoe venea la facultate însoţită de o armată de asistenţi care ulterior vor ajunge personalităţi de seamă: Matei Călinescu, Marian Popa, Gelu Ionescu ş.a. Din când în când mai striga catalogul ca să ne afle numele, iar numele meu i-a atras atenţia, deoarece a spus că avea o „rădăcină verbală istorică". Uneori, în pauze, mai rămânea cu noi, discutând amical. Odată mă tunsesem şi frizerul m-a atins cu briciul la ceafă şi îmi pusese un plasture. Doamna a văzut, mi-a studiat „rana" şi mi-a mai pus un plasture!

Dincolo însă de această evocare personală, trebuie să amintim aportul deosebit la cultura românească a doamnei profesor: în perioada 1947-1989 s-a afirmat în calitate de cercetător, critic şi istoric literar, eseist, filosof al culturii, pedagog şi politician. A fost membră a Academiei Române, dar şi a Comitetului Central PCR. Bună cunoscătoare şi exegetă a *Bibliei,* a realizat, pe lângă analiza şi redarea acesteia în termeni moderni, o operă complexă din care amintim doar *Studii de istorie a culturii* (*Ion Creangă*, Bucureşti, Ed. pentru Literatură, 1963, patru volume despre Eminescu, *Sofocle şi condiţia umană, Renaşterea, umanismul şi destinul artelor,* Bucureşti, Ed. Univers, 1975).

A realizat *studii de literatură comparată: Renaşterea, umanismul, şi dialogul artelor,* 1971; ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, 1975, *Valori şi echivalenţe umanistice,* excurs critic şi comparatist, Bucureşti, Ed. Eminescu, Colecţia Sinteze, 1973, *Itinerarii prin cultură* (culegere de articole grupate în patru capitole: I. *Portrete pentru o istorie a culturii române,* II. *Literaturi străine,* III. *Miscellanea,* IV. *Gânduri de umanist*), Bucureşti, Ed. Eminescu, 1982, precum şi memorialistică: *Caietul de la Văratec. Convorbiri şi cuvinte de folos,* Ed. Lumea Credinţei, Bucureşti, 2007.

Simpozionul desfăşurat la Mănăstirea Putna a fost o manifestare de înaltă ţinută, de importanţă decisivă în asumarea şi integrarea în istoria recentă, în înţelegerea personalităţilor culturii române, pentru că marile personalităţi au fundamentat şi catalizat alte figuri importante ale culturii. Aşa se transmite şi se perpetuează spiritualitatea naţională, specificul identitar, din generaţie în generaţie, cu distincţia amprentei temporale.

În 1939, Matila Ghyka este cofondator al revistei *Simetria* la Bucureşti, alături de G.M. Cantacuzino, Octav Doicescu şi Paul Emil Miclescu. În 1941 a publicat o *Cronologie a Istoriei României,* cu scopul de a face cunoscute argumentele istorice care justificau revendicările României asupra teritoriilor pierdute în 1940. În 1946 apare, în engleză, *Geometria artei şi vieţii.* M. Ghyka a mai scris *Tur de orizont filosofic* şi articole pentru revista *La France Libre.*

În scrierile sale, Ghyka utilizează termenul de simetrie în sensul iniţial al acestei noţiuni, anume definirea unei proporţii plăcute din punct de vedere estetic. Pentru lumea vie „pare să existe o preferinţă marcată pentru simetria pentagonală, o simetrie legată clar de secţiunea de aur şi necunoscută în lumea materiei inerte" (M. Ghyka, *Estetica proporţiilor în natură şi artă*).

Estetica proporţiilor, apărută în 1927 la Editura Gallimard, este prima carte tipărită de un român la prestigioasa editură din Paris.

Volumul *Numărul de aur. Rituri şi ritmuri pitagoreice în dezvoltarea civilizaţiei occidentale*, apărut în 2016 la Editura Nemira, este traducerea în româneşte a cărţii lui Matila Ghyka *Le nombre d'or. Rites et rytmes pithagoriciens dans le développement de la civilization occidentale,* care fusese publicată în 1931 la Paris, de asemenea, de Editura Gallimard.

În introducerea acestei cărţi, Basarab Nicolescu scrie: „Intuiţia lui Matila Ghyka a unei relaţii între ştiinţă şi artă, fondată pe conceptual de simetrie, este cu totul inovatoare şi deschizătoare de drumuri".

Matila Ghyka s-a referit şi la dinamism, la mişcare. El arăta că lumea vegetală şi animală este legată de simetria pentagonală definită de numărul de aur, simetrie care dă naştere unei periodicităţi dinamice şi structurează pulsaţiile crescânde ale unei spirale logaritmice. Din amintitul volum, citez unele argumente ale autorului: „Simetria pentagonală introduce atât în plan (prelungirea liniilor pentagonului născând pentagrame ale căror dimensiuni cresc în progresie geometrică), cât şi în spaţiu (generarea, proliferarea de poliedre stelate alternate, plecând de la un nucleu dodecaedric), o pulsaţie în preogresie geometrică, o periodicitate dinamică ritmată cu adevărat, corespunzând nu unei creşteri oarecare, ci creşterii perfect *omotetice,* deoarece orice pulsaţie în raţie geometrică poate fi concepută ca o urmă schematică a unei spirale logaritmice, curbă ideală de creştere omotetică, analogică" (*Ibidem,* p. 60).

Matila Ghyka reia definiţia lui Sonnenscheind privind ritmul, „acea proprietate a unui şir de evenimente în timp care produce asupra spiritului observatorului impresia unei proporţii între duratele diferitelor evenimente sau grupuri de evenimente din care este compus şirul" (*Idem*), pentru a concluziona că „acţiunea 'incantatorie' a unei fiinţe asupra alteia, […] vibrarea la unison a două fiinţe", corespunde cu Ritmul Vieţii. „Transa şi vraja iubirii spontane au adesea această calitate importană a fenomenului magic, care este de a apărea imediat şi de a putea acţiona la distanţă sau cel puţin fără alt contact decât percepţia vizuală sau auditivă" (Ibidem, pp. 155, 156).

În ultimele pagini ale volumului (cu peste 500 pagini) sunt redate planşe cu reprezentări geometrice şi imagini ilustrative.

În aria preocupărilor mele privind modelarea matematică a sistemelor dinamice, am considerat şi anumite perechi de sisteme care se corelează prin anticipare şi întârziere, ceea ce înseamnă coordonarea reciprocă prin două aspecte duale – *anticiparea,* ca informaţie din viitor, şi *întârzierea,* ca informaţie din trecut. În acest cadru, am demonstrat existenţa unor perechi de sisteme care prezintă o evoluţie oarecum simetrică. Sensul acestei simetrii, pe care am numit-o *simetrie prin anticipare şi întârziere,* este dat de raportul constant al funcţiilor de stare ale celor două sisteme. Există o armonie, o simetrie în evoluţia acestei perechi de sisteme dinamice, doar că această simetrie depinde de modul în care sistemul care anticipează ia în calcul o funcţie corectă cu care prognozează evoluţia celuilalt sistem. Din rezolvarea sistemelor de ecuaţii diferenţiale care definesc evoluţia simultană, reiese că această funcţie ar trebui să fie una exponenţială, pentru ca evoluţia simultană să rămână în armonie timp îndelungat. A presupune o evoluţie liniară a mediului nu dă nicio şansă dezvoltării armonioase, pe o perioadă mai îndelungată de timp, pentru niciunul dintre cele două sisteme. La fel, nici ipoteza evoluţiei periodice. O aplicaţie s-a referit la situaţia în care cele două sisteme sunt *omul* şi *mediul natural.* Omul îşi planifică, îşi dirijează propria evoluţie, făcând ipoteze asupra modului cum va evolua în viitor mediul pe care-l are în folosinţă, iar natura îşi continuă evoluţia şi pe seama a ceea ce omul a imprimat asupra sa. O explicaţie am prezentat-o cu privire la noţiunea de geonomie, creaţia lui Grigore Antipa, şi politica savantului român de gestionare a acţiunilor asupra Deltei Dunării.

Concluzia nu poate fi decât aceea că, atât ştiinţa mare a simetriei, cu aplicaţiile sale, care îşi lărgesc mereu câmpul, cât şi istoria contribuţiilor româneşti în acest fascinant domeniu de cunoaştere sunt în aşteptarea contribuţiilor cercetătorilor.

Cărţi şi autori

Carmen Sylva - uimitoarea Regină Elisabeta a României

Maria Mona VÂLCEANU

Gabriel Badea-Păun se apleacă discret, cu erudiţie şi obiectivitate, asupra unor momente importante din istoria neamului, trecute uneori sub tăcere din rea-voinţă sau tendinţe doctrinare. Judecata sa este „nepărtinitoare" cum ar zice Kogălniceanu, omul e văzut în contextul epocii, al culturii, al formaţiei sale.

Gabriel Badea-Păun, născut la Sinaia în 1973, a finalizat studiile de istorie la Universitatea din Bucureşti şi este doctor în istoria artei al Universităţii Paris IV Sorbona. A publicat împreună cu Ion Bulei *Monarhi europeni. Marile modele*, Editura Silex, Bucureşti, 1997, carte urmată de lucrările *Carmen Sylva, uimitoarea regină Elisabeta a României, 1843-1916*, traducere din limba franceză de Irina Margareta Nistor, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003, 2010, 2012, *De la Palatul Domnesc de pe Podul Mogoşoaiei la Palatul Regal de pe Calea Victoriei,* Editura Corint, 2017, *Les Peintres roumains et la France (1834-1939),* In Fine, editions d'art, 2019.

Cartea supusă discuţiei noastre surprinde familia princiară de Wied, educaţia riguroasă a micuţei Elisabeta, invitată în adolescenţă la marea ducesă a Rusiei, sora mamei sale, este prezentă adesea la curtea imperială, instruită în manierele vieţii la curte şi în iubirea artelor, care se potriveşte sensibilităţii sale, pe care a adâncit-o suferinţa provocată de moartea fratelui mai mic, Otto, dar şi a propriei fiice, micuţa prinţesă Maria, înmormântată la Cotroceni, lângă Biserica unde a fost botezată. În „Cea mai tristă zi a mea de peste an", publicată în *Wiener Journal,* ianuarie 1903, mama îndurerată scria: „Copilul meu e singurul meu poem frumos". Anul 1874, început sub auspicii rele pentru familia domnitoare (pe 28 martie micuţa principesă Maria şi-a dat sufletul în braţele mamei sale), este şi anul în care, în august, principele Carol punea, într-o ceremonie solemnă la Sinaia, piatra de temelie a Castelului Peleş.

Cartea lui Gabriel Badea-Păun se bucură de o documentare extrem de bogată, recitită în notele de subsol care însoţesc aproape fiecare pagină, fiindcă informaţia documentară nu îngreunează lectura, ea este asimilată şi se topeşte în firul epic, autorului revenindu-i astfel meritul de a crea document istoric, biografie şi în acelaşi timp literatură de cea mai bună calitate. Acolo unde documentul istoric lipseşte, eruditul autor ne trimite în spaţiul transmiterii orale, prin tradiţie, a datelor: „Legenda spune că atunci când principele Carol a acceptat tronul Principatelor Române, regele Wilhelm al Prusiei i-a spus că nu putea să se obişnuiască cu gândul unui Hohenzollern supus Semilunii. Nu recunosc această suzeranitate, se pare că i-a răspuns nepotul său, decât în măsura în care ştiu că într-o zi voi scăpa de ea cu nobleţe." (p. 98) Victoria pe câmpul de luptă avea să-l transforme în moştenitorul vitejilor domni de altădată. Atent, Gabriel Badea-Păun scrutează istoria, stabilind cu obiectivitate rolul fiecărui personaj.

În timpul aceluiaşi Război de Independenţă din 1877, Carol îi scria tatălui său, principele Karl Anton: „Sunt mândru de Elisabeta, pentru că ştie să-şi asume îndatoririle într-un mod fermecător. Ţarul, marii duci, toţi ruşii sunt încântaţi de ea şi spun că le aminteşte de marea ducesă Elena, mătuşa ei, la care o întâlniseră prima oară." (pag. 101) Şi, într-adevăr, Elisabeta s-a ocupat în timpul acestui război de organizarea spitalelor şi de crearea unui serviciu de ambulanţă. Întreaga boierime a urmat exemplul principesei, spitale de campanie fiind organizate sub conducerea principesei Cantacuzino la Ploieşti şi a Mariei Rosetti–Roznovanu la Iaşi.

Despre regina-poetă se aduc multe mărturii ale epocii: Elena Văcărescu – *Rois et Reines que j'ai conus,* Maria, Regina României – *Histoire de ma vie,* Allain Quella Villeger – *Pierre Loti, le pèlerin de la planéte,* Leopold Stern – *Carmen Silva et Pierre Lotti, une amitié littéraire.*

Fiecare dintre cele XXI de capitole ale cărţii poartă un titlu semnificativ şi un motto ales din lucrarea *Les pensées d'une reine* de Carmen Sylva. Citez unul din aceste sugestive selecţii: „Viaţa devine uşoară de îndată ce facem abstracţie de noi înşine."

Personajul central este prezentat în diverse ipostaze, autorul se situează în faţa unei oglinzi care alunecă de-a lungul timpului şi îi dezvăluie adevărul: „Personajul ei are multiple faţete adesea neaşteptate. Singura certitudine este că atunci când era politic corect să crezi în superioritatea sistemului monarhic, ea, regina, beneficiară a sistemului, avea curajul să gândească şi să se exprime altfel." (pag. 118) De-a lungul deselor şederi la Sinaia, Elisabeta a început să culeagă legendele oierilor locali, din care s-a născut creaţia sa cea mai valoroasă în proză, *Poveştile Peleşului.*

Atunci când îi lipsesc sursele istorice, autorul caută scrisori, jurnale, dialoguri. Aşa este refăcută povestea prieteniei dintre Elisabeta, regina României, cu Elisabeta a Austro-Ungariei (splendida Sissy): „Doar pe baza câtorva rare mărturii am încercat să refac traiectoria acestei tainice prietenii". (pag. 160)

Prin intermediul Elenei Bibescu, regina a cunoscut scriitori francezi care au introdus-o în cercurile foarte închise ale publicaţiilor *La Nouvelle revue, La Revue des deux mondes* şi *Les Anales politiques et littéraires,* care au publicat, în foileton, multe dintre producţiile sale şi i l-au prezentat pe Pierre Loti, născându-se celebra prietenie literară.

Este analizat amănunţit cazul Elenei Văcărescu şi exilul de doi ani al reginei, legăturile cu regele şi cu ţara în această perioadă. Un loc aparte în biografia reginei Elisabeta îl ocupă grija ei pentru promovarea tinerelor talente (George Enescu, Nicolae Grigorescu), susţinerea acestor artişti precum şi numeroasele ei opere de caritate, între care aşezămintele pentru orbi, Vatra Luminoasă, pe care le-a creat prin fonduri personale, precum şi testamentul regal, prin care lăsa oraşului Curtea de Argeş fonduri pentru a se crea o şcoală agricolă şi de grădinărit.

Regina îşi doarme somnul în umbra Catedralei legendare din Oraşul Regal, dar Gabriel Badea-Păun ne-a reînviat cu loialitate şi cu duioşie povestea ei, poveste care i-a legănat şi lui copilăria petrecută în zarea Castelului Peleş, spusă probabil de bunica lui, păstrată în familie, fiindcă un stră-străbunic al său, profesor la universitatea bucureşteană, a fost profesorul desemnat de Carol I să-l înveţe limba română pe prinţul moştenitor Ferdinand.

Un bogat material ilustrativ însoţeşte această poveste, fotografii din fondul BAR, al Muzeului Naţional, al diverselor muzee şi colecţii particulare, unele chiar din colecţia autorului.

Semn(al) de carte

Marian Moşneagu, *Cavalerii Mării Negre. Ofiţeri de marină distinşi cu Ordinul Militar „Mihai Viteazul"*, Editura Militară, Bucureşti, 2019

Nicăieri în lumea civilizată, după ce s-a acoperit de glorie în cele două conflagraţii mondiale, o elită combatantă în linia întâi nu a fost atât de ridiculizată, umilită şi ignorată ca în România postbelică. În cazul de faţă, cu excepţia a cinci eroi căzuţi la datorie şi onoraţi post-mortem cu această distincţie, cei 26 de ofiţeri de marină români care au binemeritat de la Patrie cea mai înaltă distincţie militară de război naţională, Ordinul „Mihai Viteazul", au trăit adevărate drame, fiind scoşi abuziv din cadrele active, privaţi de drepturi civile şi militare, aruncaţi în temniţele comuniste, deportaţi sau obligaţi la domiciliu forţat. Menită să fundamenteze un demers legitim şi imperios necesar pentru o reparaţie morală nepermis de mult amânată, lucrarea de faţă se constituie într-un modest omagiu adus celor care au fost eroii Marinei Regale Române şi ai României Mari. Adevărate pilde de eroism şi spirit de sacrificiu pentru apărarea drepturilor sacre ale neamului, cavalerii Marinei Române merită cu prisosinţă nu numai reabilitarea postumă, ci şi toată consideraţia şi recunoştinţa generaţiilor prezente şi viitoare. (Autorul, pe coperta a patra)

Mihail Diaconescu, *Speranţa,* Ed. Magic Print, Oneşti, 2019, ediţia a patra

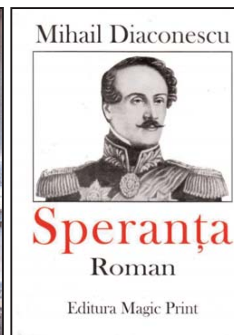
Romanele mult comentate ale lui Mihail Diaconescu sunt expresia coborâtă adânc în istorie şi înălţate spre cerul esenţelor noologice, a luptei cu pericolul standardizării. Cei ce voiesc standardizarea fiinţei noastre sunt şi inamicii fenomenologiei narative, pe care ne-o dăruieşte acest vast corpus de romane excepţionale ale lui Mihail Diaconescu. (...) Autorul consideră că odată cu accesul la epocă şi la esenţele ei spirituale, însuşi creatorul se va rezidi spiritual şi nucleul care va furniza energia acestei reînălţări este atitudinea kenotică. Problematica atitudinii kenotice face obiectul unui dialog special şi reprezintă, în deducţiile noastre, chestiunea axială a fenomenologiei narative, aşa cum o gândeşte autorul. (Ilie Bădescu, MC al Academiei Române, pe coperta a patra)

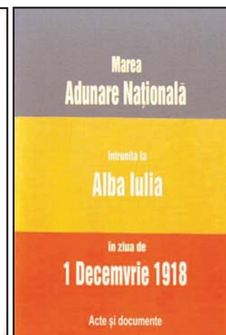
***Marea Adunare Naţională întrunită la Alba Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918. Acte şi documente,* Editura Ars Docendi, Bucureşti, 2018**

Ediţia de faţă are la bază broşura *Marea Adunare Naţională întrunită la Alba Iulia în ziua de 1 Decemvrie1918. Acte şi documente,* lucrare mai puţin cunoscută, de dimensiuni relativ mici, apărută cel mai probabil în 1928 pentru a fi distribuită cu ocazia evenimentelor din anii 1928 şi 1929 care marcau 10 ani de la Marea Unire.

Ne-am propus reeditarea acestei lucrări cu păstrarea particularităţilor de limbaj specifice epocii şi zonei geografice şi cu respectarea exigenţelor impuse de un asemenea demers. Am găsit ca fiind binevenită anexarea de reproduceri ale unor fotografii realizate de Samoilă Mârza, „fotograful Marii Uniri", cuprinse în albumul dăruit de acesta lui Nicolae Iorga şi intrate de mult în conştiinţa publică şi în patrimoniul naţional. (…) Din cercetarea întreprinsă de istoricul Andrei Florin Sora nu au rezultat informaţii certe despre editor şi despre locul şi data publicării lucrării. Totuşi, în înregistrările Bibliotecii Academiei şi ale BCU Bucureşti şi BCU Cluj este menţionat 1928 ca an probabil al apariţiei. (Ioan Crăciun, în Notă asupra ediţiei)

Trei autori, trei cărţi

Ion C. ŞTEFAN

Poetul din Cetate

Vali Niţu face parte din categoria acelor poeţi pe care îi citesc lent, cu încetinitorul, atent şi mulţumit de actul lecturii în sine, fiindcă distincţia creaţiei sale îmi produce o satisfacţie intelectuală deosebită. Până acum, am comunicat prin cuvintele noastre solemne, culese din cărţile trimise reciproc; ne-am întâlnit din când în când, mai ales pe la târgurile de carte, dar încă nu ne-am împrietenit – ca nişte intelectuali veritabili, care se respectă pentru produsele minţii, deşi acest sentiment se manifestă din partea fiecăruia.

I-am citit cărţile publicate în ultimii ani, îndeosebi cele tipărite la Editura Bibliotheca. Ştiu că este unul dintre cei mai apreciaţi componenţi ai grupului de la Târgovişte, de aceea l-am numit *Poetul din Cetate.* Am însă despre el o viziune modernă: nu este vorba de Cetatea de Scaun a lui Vlad Ţepeş, ci de Privighetoarea din Cetatea Cuvintelor.

Recentul volum, *Metafore din palma cerului* (Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2019), îmi poate susţine, cu citate, argumentaţia: „cu preţul unei vieţi se joacă atemporalul hotar/ desenează limita omului/ cu lumină şi rost în sufletul poetului/ agăţat de cuvânt în vers// de vers în poem/ de scânteie în flacără/ de foc în scrum/ de iubire” (*metafora din palma cerului,* p. 5).

E vorba de-o poezie cerebrală, filtrată printre gânduri înţelepte, aproape abstracte, care mă impresionează la prima atingere a privirilor mele cu izvorul de frumuseţe al cuvintelor sale: „darul de pe tâmpla grizonată este seara ochilor/ şoptind numele din lumină/ spre casa ce aşteaptă/ pasul mărunt apăsat” (*salutul unui scorpion*, p. 8).

Cine ştie să-i citească sufletul încântat de iubire îl poate percepe direct cu sufletul: „la întrebarea vieţii dintr-un anotimp/ ziua de naştere a iubirii/ niciodată sufletele nu se pot despărţi/ doar trupurile îşi îndeplinesc o misiune/ impusă de regulă/ singulară/ feminină şi profundă în acceptarea timpului” (*într-un vers – numai tu ştii să vii*, p. 31).

E vorba de-o iubire perpetuă, într-un zbor de metafore blagiene şi epitete ornante, într-un elan de lumină spre statornicie: „pe şevaletul trăirilor o iubire munte/ femeia cu ochii de cer/ e vremea iubirii în şirul indian de săruturi/ pe sânii serilor/ emoţii în doi” (*clipa de maturitate – focul profund,* p. 39).

Toate converg spre acest joc miraculos al cuvintelor: „visul pictează pe obrazul timpului un zâmbet/ în carourile existenţei foşnetul de linişte/ în lumescul dat cireşul înserării/ în caligrafia de veghe/ destinaţia” (*sărutul uitat la tine*, p. 70).

Inima poetului bate vizibil în inima cuvintelor sale, spre bucuria privirilor noastre: „într-un anotimp bogat în speranţe/ scriu poemul ireversibil/ la ora serilor cuprinse-n mireasma buzelor/ în ochii timpului/ albastrul îmi conduce destinul/ spre fiecare vis” (*sărutul are numele tău*, p. 76).

Aş putea alcătui un adevărat poem în proză pe marginea minunatelor sale scrieri în versuri moderne.

Felicit grupul de creatori performanţi de la Târgovişte, fiindcă îl au în mijlocul lor pe acest Poet al Cetăţii!

Un prozator talentat şi perseverent

Consăteanul meu, Nicolae Buzoiu-Arefu, pentru editarea operei căruia mi-am amânat câteva proiecte, aflate în lucru, la care însă sper să revin, este un prozator talentat, format printr-o îndelungată îndeletnicire în ale scrisului, cult şi pasionat cititor – până la saturaţie… un fel de autodidact modern.

Amintesc doar câteva dintre volumele sale, tipărite la Editura Arefeana: *Plantaţia de măceşi, Frisoanele iubirii, Rătăcitor pe drumurile vieţii* şi *Mitologia suferinţei* – şi care acum circulă de la Cluj-Napoca, sub privirile de exigent lector ale lui Horia Bădescu, la Bucureşti, lecturate cu nesaţ de scriitorul Victor Gh. Stan, preşedintele Filialei pentru copii şi tineret a Uniunii Scriitorilor, la Arefu, unde prietenul nostru, profesorul Cezar Bădescu, abia le aşteaptă.

Motivaţia preocupărilor mele speciale pentru editarea acestor volume se referă la ineditul lor, la tonul specific de exprimare al autorului şi la faptul că fiecare dintre ele mă surprinde prin talent, inedit şi viziune artistică.

Volumul recent, *Între realitate şi vis* (Editura Arefeana, Bucureşti, 2019), poartă un titlu pe care m-am străduit să-l conving pe talentatul prozator arefean să-l accepte, faţă de cel stabilit de el, *Caznele vieţii,* care mi se părea cu totul nepotrivit, prin utilizarea cuvântului *cazne,* de slabă rezonanţă – şi datorită faptului că evenimentele înfăţişate de autor nu sunt nişte cazne (chinuri), ci adevărate victorii asupra vicisitudinilor vieţii.

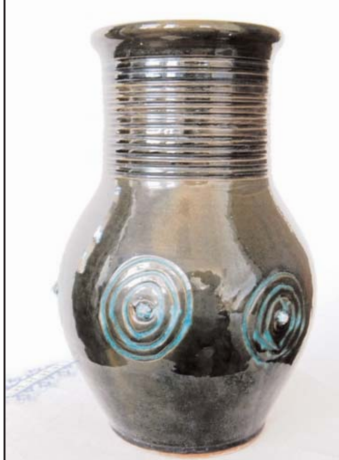
Răzghin Victor, un economist priceput din Galaţi şi un pasionat cititor, se îndrăgosteşte de Mirela, o preafrumoasă moldoveancă, dar care, din motive personale, se căsătoreşte cu un altul, mai bine situat, dar doreşte, în acelaşi timp, să procreeze o fetiţă cu Victor. Deviat de la idealul său iniţial, Victor se căsătoreşte cu Mioara, o fostă colegă de facultate şi, acum, secretara unui ştab din minister, care-i dăruieşte un băiat.

Dar valurile vieţii sunt prea zbuciumate, în perioada evenimentelor de la 1989 şi după: Mioara fusese ofiţer de securitate şi fugise în Anglia, după un alt securist, lăsându-i lui Victor (plocon) băieţelul.

Acesta se reîntoarce la Mirela, îşi redescoperă fetiţa, sora de tată a băiatului părăsit de mama sa adevărată. Sentimentele lor iniţiale revin la normalitate, reintegrarea celor doi într-o familie fiind previzibilă.

Ceea ce m-a derutat însă, pe parcursul lecturii, a unui roman de dragoste şi aventuri, este faptul că autorul, în partea a doua a naraţiunii, face o lungă incursiune prin trecutul fiecărui personaj principal. În mod firesc, ar fi trebuit ca faptele să fie înfăţişate cronologic. Dar nu! Nicolae Buzoiu-Arefu procedează în felul său, ca o particularitate a scrierilor sale.

Eram gata să mă revolt, când, deodată, constat că această lungă buclă peste timp nu avea alt scop decât să mărească intensitatea întâlnirii (*post*) dintre Victor şi Mirela. M-am bucurat nespus şi imediat am sunat la Galaţi să-i spun autorului (poate autobiografic) că m-am prins de subterfugiul său. Mai mult încă: personajul narator (aventurierul) îşi recuperează acum, victorios, amândoi copiii.

Straşnică imagine: o construcţie arhitectonică reuşită!

Astfel am ales titlul *Între realitate şi vis,* fiindcă un alt procedeu inedit al autorului a fost acela că, după prezentarea amănunţită a unor evenimente reale (posibil reale şi astfel acceptate), aflat într-o situaţie dificilă, personajul său se culcă şi visează, reglementând dificultăţile vieţii. Astfel, pentru el, visul devine un medicament recuperator, care-l scoate din tumultul unor mari dileme.

Încă un succes al scriitorului Nicolae Buzoiu-Arefu, pentru care îl felicit!

A fi *altfel* decât alţii şi a soluţiona dilemele vieţii prin pendularea dintre realitate şi vis: iată adevăratul său succes, care-l situează cu mult deasupra altor condeieri.

Dialogul unui doctor cu muzele

Iată că se mai întâlnesc şi poeţi de tradiţie, cum este medicul Constantin Teodor Craifalescu, publicând, de curând, un alt volum de versuri, *Nopţi albastre,* tipărit la Editura Zodia Fecioarei, Piteşti, 2017.

Cu scriitorii argeşeni şi Editura Zodia Fecioarei am o legătură de suflet, unindu-ne acelaşi izvor înnobilat de ghiocei, care alunecă prin venele noastre cu sentimente de lumină.

Domnul doctor Craifalescu, absolvent al Facultăţii de Medicină, căsătorit cu o colegă şi având un fiu, ajuns tot medic, scrie versuri de tânăr şi colaborează la revistele *Carpatica* şi *Cafeneaua literară,* precum şi la cotidianul *Curierul zilei,* din Piteşti, fiind, până în prezent, autorul volumelor *Versuri amestecate, Floarea iubirii* şi, cel la care mă voi referi în continuare, *Nopţi albastre.*

Despre acest autor m-am pronunţat de câteva ori, apreciind poeziile sale bine alcătuite, scrise cu trudă şi talent, observând cum, asemenea lui Vasile Voiculescu, acest domn sensibil oscilează, cu egal succes, între medicină şi poezie: „De ce poezie şi, mai ales, de ce astăzi poezie? – se întreabă el în cuvântul introductiv – continuând: Poate, pentru că unora dintre noi ne este indispensabilă, precum aerul, apa, hrana, iubirea, credinţa… Poate, pentru că este chiar un mod de viaţă pentru unii” (*De ce poezie?*, p. 7).

Versul clasic, îndeosebi sonetul, se potriveşte structurii sale sufleteşti, precum un inel de logodnă pe degetul unui mire: „Eu sunt nebunul nopţilor albastre,/ Cu aer mirosind a Căi Lactee…/ Şi vă vorbesc de marile dezastre/ Din suflele, stârnite de-o Femeie” (*Rondel oniric,* p. 9).

Într-adevăr, iubirea este prima temă, cultivată cu predilecţie de poet, uneori pe motive eminesciene, evident recunoscute: „Vino, scumpa mea, în crâng,/ Te aştept *cu-atâta drag*,/ Vino-n braţe să te strâng,/ Stând la umbra unui fag,// *Fruntea albă* să ţi-o culci/ *Pe-al meu braţ* încetişor,/ Să-ţi sărut buzele dulci,/ *Şoptind şoapte de amor”* (*Eminesciană*, p. 38).

Dar tematica sa creativă este mult mai largă: uimirea în faţa frumuseţilor vieţii şi naturii, regretul pentru trecerea ireversibilă a timpului, testamentul moral pe care-l lasă urmaşului, gândurile de bine pentru prieteni: „Nopţi albastre, nopţi cu lună,/ Nopţi cu stele căzătoare,/ Nopţi când greierii se-adună/ Să ţină o şezătoare” (*Nopţi(le mele) albastre*, p. 9). Această poezie justifică şi titlul romantic pe care autorul îl dă volumului său de versuri, dar apoi el revine la iubire, uneori pe un ton ironic: *„Sunt tânăr, Doamnă,* îţi spunea Poetul/ Acum apropae o juma' de veac…/ Pe mine azi mă-ncearcă vag regretul/ C-aş vrea şi eu să-ţi spun, dar cum să fac?” (*Sunt bătrân, Doamnă. Lui Mircea Dinescu,* p. 36).

Constantin Teodor Craifalescu nu ambiţionează să devină un poet celebru; el ştie că toate au o măsură, că, uneori, omul se dispersează în diverse meserii, dar aceleia de scriitor îi dedică tot mai mult timp şi crede în Muza care-l inspiră, călăuza sa spre lumină, pe care o transfigurează într-o frumoasă domnişoară: „Să fim amanţi perfecţi până la moarte/ Şi ne-ncuscrim, cumva, cu Armonia,/ Având copii din flori – câte o Carte,/ Amanta mea de suflet, POEZIA (*Amanta mea,* p.10).

Încât, primind ca dar o carte de-a sa de versuri, nu pot trece nepăsător peste frumuseţea acestor spuneri, fiindcă sunt sensibile şi profunde.

Drum bun, pe mai departe, domnule doctor! Niciodată nu-i prea târziu!

La pas prin satul global

Zbor transatlantic şi o insuliţă pe Dunăre

Alexandru MIRONOV

Cu doi ani în urmă am făcut o experienţă la care m-a convins prietenul Cătălin Beldea: să fugărim împreună o eclipsă, undeva în Statele Unite, în statul Wyoming! Acţiune care a reuşit pe deplin, splendidul fenomen cosmic fiind transmis în direct, în august 2017, la televiziunea şi radioul public. Hai să repetăm figura şi anul acesta, ne-a zis Cătălin, pentru că din nou Soarele şi Luna vor da un spectacol superb, dar în America de Sud, în deşertul Atacama. Zis şi făcut, am pornit acţiunea, mai ales pentru că în combinaţie s-au insinuat şi un astronom amator de mare performanţă din Târgovişte şi echipa lui. Din partea revistei *Ştiinţă şi Tehnică* au decolat Adrian Bănuţă, Vladimir Bănuţă, doctorul Radu Dop (care s-a dovedit un câştig uriaş pentru expediţia în sine) şi subsemnatul şi ne-am trezit într-o aventură pe care cu câţiva ani în urmă nici nu puteam s-o imaginez. Adică, iubiţi cititori, 33 de persoane (grupul S&T şi echipa SARM, a Societăţii Astronomice Române de Meteori, condusă de Valentin Grigore), ne-am urcat în avion, am traversat continentul Europa, am traversat Oceanul Atlantic, am sărit peste Anzii continentului America de Sud şi ne-am stabilit pentru câteva zile în Chile, pentru eclipsa din 2 august 2019. Pe care am urmărit-o, la indicaţia lui Cătălin Beldea, într-un coclau pe care-l ochise el pe internet şi la care ajunsese înaintea noastră. Am ales şi noi, grupul S&T, traseul pentru singuratici (Cătălin ne dăduse o indicaţie infailibilă: Luaţi-o în Anzi pe dreapta, după orăşelul Cutare şi mă veţi găsi). L-am găsit, el, soţia Geanina şi fiica Ioana urmaseră alt traseu, iar în dimineaţa eclipsei familia instalase aparatele, Geanina şi Ioana le păzeau. A fost o alegere perfectă, am putut să ne bucurăm din plin de eclipsa de Soare, alături de alţi peste 150 de astronomi amatori sosiţi în văgăuna despre care vă vorbesc ca să savureze fenomenul celest.

Cea mai mare parte a grupului a mers împreună cu Valentin Grigore pe acelaşi traseu cu noi, adică Santiago de Chile – Valparaiso – La Serena, dar aleseseră ca loc de observaţie Vicuña, unde au rămas şi noaptea pentru a fotografia şi a filma zguduitorul cer austral. Ne-am întors după eclipsă cu toţii în La Serena (pentru grupul S&T, doctorul Radu Dop s-a dovedit un excelent navigator) şi de acolo am plecat în coloană la Santiago de Chile pentru a depune maşinile. După care echipa s-a împărţit în două, câţiva am rămas în Santiago pentru a vizita oraşul şi mai ales muzeul civilizaţiei precolumbiene, iar „grosul trupei" a făcut un zbor de o zi şi o noapte pentru a vizita, ce credeţi, Insula Paştelui! S-au întors noaptea de pe insula enigmaticilor Moai, împreună am zburat la Antofagasta, din nou am închiriat maşini pornind către partea a doua a aventurii, vâjâiala în deşertul Atacama şi tentativa de vizitare a observatoarelor astronomice pe care eventual le-am întâlni. Am ajuns într-adevăr la ESO Paranal, observatorul pe care funcţionează VLT (Very Large Telescope), alături de un telescop în infraroşu şi de câteva telescoape mai mici, nu am putut intra, vizitele se aranjează pe internet cu ani înainte, dar am admirat clădirile ciudate care se profilau pe muntele din faţa noastră.

Ne-a mers însă la ESO Alma (Atacama Large Milimeter/submillimeter Array), vizita fusese obţinută pe internet de colegul nostru de grup, Valentin Grigore, care este şi preşedintele Societăţii Europene de Meteori, aşa că putem spune că am ajuns de fapt la terminalul pe care îl vor folosi civilizaţiile extraterestre când vor intra în contact cu noi. Aici am şi aflat de altfel, de la grupul de tineri care îşi petreceau zilele în coclaul deşertului Atacama, că, prin cele 66 de antene situate la peste 5000 m înălţime pe muntele Chajnantor, s-a scurs către lumea astronomiei o informaţie de uriaşă valoare,

aceea a formei pe care o are de fapt o *black hole* (autoarea softului care combinase imagini ale mai multor radioobservatoare se afla în sală!). Îmi dau seama că încetul cu încetul rândurile mele par a se insinua în paginile unei reviste „antice" pe care tare am iubit-o, *Ziarul ştiinţelor şi al călătoriilor,* revista a cărei colecţie o am şi acum acasă. De asemenea, observaţi că programul Ştiinţă şi Imaginaţie, demarat acum o jumătate de veac la Craiova, se dezvoltă în revista noastră şi, cu bucurie vă spun, se dilată câştigând minţile tinerilor de toate vârstele.

Am ajuns, am văzut eclipsa, în drum am întâlnit un alt personaj absolut fabulos, pe Excelenţa Sa Doamna Monica Ştirb, ambasadorul României în Santiago de Chile. A fost o întâlnire reuşită din toate punctele de vedere, personalul ambasadei (nu multă lume, patru inşi), care au fost alături de noi în cele câteva zile petrecute în Santiago de Chile, ajutându-ne şi în proiectarea drumului nostru. Am fost şi noi un pic de ajutor pentru că am însoţit-o pe Excelenţa Sa la întâlnirea cu rectorul Universităţii locale, persoană de mare influenţă în Chile, personal le-am vorbit despre marele proiect bucureştean Extreme Light Infrastructure, au fost uimiţi să afle cât de avansată este cercetarea românească în Fizică şi ce mare trecere au fizicienii români în lumea lor. Cătălin Beldea şi-a spus povestea lui de vânător de eclipse, Valentin Grigore i-a impresionat vorbindu-le despre succesul pe care îl are Astronomia în România (Valentin ţine cursuri de Astronomie şi emisiuni de televiziune la Târgovişte, a molipsit de dragoste pentru stele, planete, meteori şi meteoriţi poate câteva mii de persoane, între care şi expediţionarii care ne-au însoţit în Anzi şi în Atacama). I-am promis de altfel doamnei ambasador că din imaginile pe care le-au realizat fotografii expediţiei vom organiza în Bucureşti o expoziţie la Ministerul de Externe (în afară de ieşirile noastre la posturile de radio şi televiziune şi de eventualele articole din reviste, Vladimir Bănuţă are obligaţia să susţină o conferinţă despre eclipsa sud-americană la liceul lui, iar Ioana Beldea la şcoala ei gimnazială). Vreau însă să mai adaug câteva cuvinte pentru unul dintre eroii expediţiei, astronomul Valentin Grigore. Vedeţi, uneori se întâmplă ca „nebunul satului" este, din fericire, luat în seamă de satul lui şi, aşa cum spune poetul Octavian Goga, „M-am trezit că îmi spune satul dumneata". Sunt bucuros să vă spun că în urmă cu ani de zile, titular fiind al fotoliului din Ministerului Tineretului şi Sportului, l-am ajutat pe Valentin să-şi pornească splendida sa carieră. Cu rezultatele despre care v-am vorbit, inclusiv autoritatea pe care şi-a demonstrat-o obţinând vizita echipei noastre la radioobservatorul ESO Alma. Moment care pe mine m-a făcut să am acelaşi puternic sentiment de mândrie că, membru al speciei Sapiens fiind, pot să ajung în adâncul tunelului de la Large Hadron Collider din Geneva sau la baza reactorului de fuziune nucleară de la Cadarache, tokamakul care va furniza energie întregii Europe în anii 2040.

Las America şi eclipsa şi vă raportez că prietenul Sorin Repanovici a reuşit să scoată la foarte bună performanţă un *Atlantykron XXX:* în jur de 400 de oameni au fost prezenţi timp de 10 zile pe insuliţă, cercetători şi universitari şi viitori cercetători şi universitari au vorbit publicului specializat despre întâmplări din viitorul care aşteaptă după colţ.

Am şi făcut împreună cu Sorin calculul că probabil ne-au trecut în cei 30 de ani de tabără, prin minţi şi mâini, peste 13.000 de tineri, care toţi s-au molipsit de Ştiinţă şi Imaginaţie şi astfel au putut să se îndrepte spre orizonturi care poate altfel le rămâneau necunoscute. *Atlantykron,* cum vă spun, a fost din nou un mare succes, insuliţa de pe Dunăre rămâne un adevărat mister pentru toată lumea, sociologii şi demnitarii care au vizitat-o (ministrul Adrian Curaj, de pildă) pur şi simplu nu pot să înţeleagă cum vin de bunăvoie şi nesiliţi de nimeni 400 de oameni în fiecare zi de august ca să asiste şi să participe la cursuri şi conferinţe, ba chiar cu imensă plăcere. Este, o spun încă o dată, un succes care se datorează scriitorilor de *science fiction,* dar şi cercetătorilor (apariţia pe insulă a lui Florin Munteanu, profesorul universitar de astăzi, s-a dovedit un moment important pentru consolidarea acestui program de Ştiinţă şi Imaginaţie în care cu toţii credem).

Iată doar două dintre întâmplările acestei veri, anotimp în care, alături de toţi prietenii şi colaboratorii S&T, SARM, *Atlantykron,* credem că *Homo sapiens* este obligat de drumul lui să facă ceea ce nicio altă specie terestră nu ştie: să gândească.

Lacrima Anei

Lia Miclescu s-a născut la 19 februarie 1938, la Chetriş, Bacău. A absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti, în 1967, apoi un curs post-universitar de limba germană. A fost secretară-şefă a Facultăţii de Limbi şi Literaturi Străine a Universităţii din Bucureşti. Debutează în 1953 în revista *Plaiurile Bistriţei*, din Piatra Neamţ, iar în volum în 1982, cu *Ard săniile,* Ed. Eminescu, Bucureşti, de unde este reluat poemul alăturat. Colaborează la mai multe reviste literare. Alte cărţi publicate: *Deschideţi luminii* (1984), *Cuminţenia zăpezii* (1987), *Vino la noi, Roberta!* (1989), *Eroare de iarnă* (1990), *Interior* (1998).

Ruga târzie a lui Negru-Vodă

**Se-ascunde cerul zilei după moină...
Fântâna lui Manole se scurge-n infinit;
O pasăre aduce a cântec părăsit
Şi-mi plânge-o Ană-n ziduri ca o doină.
Mi se întoarce faţa către tine
Şi, a poveste, glasul coboară-n amintiri
Legenda se-nfioară când surpă mănăstiri
Pe miezul cald al nopţii şi pe mine.
Tu, vis, să-mi dai aripi adevărate
Şi albe cum e ziua, porumbii să-mi întrec
La dreptele judeţe când sta-voi să petrec
Să smulg legendei Anele uitate.
. . . .
Se-ascunde cerul zilei după moină...
Fântâna lui Manole se scurge-n infinit;
O pasăre aduce a cântec părăsit
Şi-mi plânge-o Ană-n ziduri ca o doină.**

Carte şi arte la Montmorillon

Paula ROMANESCU

Şi-a fost ziua de 15 iunie 2019. *Cetatea Cărţilor şi a Meşteşugului Scrisului* cum i se mai spune oraşelului Montmorillon de lângă Poitiers, părea tabăra lui Vlad Ţepeş fremătând în aşteptarea năvălirii… cititorilor însetaţi de carte (da, mai există!), în dimineaţa zilei care, pentru noi, românii, marchează mutarea de-a pururi în cerul poeziei a stelei ce-a murit luând veşminte de lut când teiul sfânt îşi scutură de floare creanga.

Tocmai vizitasem *Muzeul maşinii de scris şi de calcul* din apropierea Salonului de Carte. Puteam (?!) calcula cu aproximaţie cât timp i-ar fi trebuit fiecăruia dintre cei 120 de invitaţi la Salon ca să-şi prezinte cărţile. Dar am renunţat cu o ridicare din umeri. Veniseră scriitori din Franţa, din Africa, din toată Europa cea unită nu doar prin Cuvânt şi, bineînţeles, din România cea europeană şi ea.

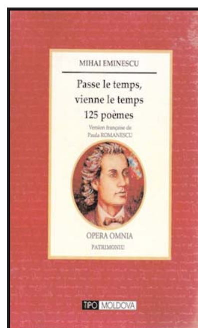
S-a întâmplat să fim „trei graţii" – *La littérature roumaine au féminin* – trei scriitoare de origine română, între care două, Anca Visdei şi Marina Anca, trăitoare în Franţa de mai mulţi ani şi, respectiv, subsemnata, rămasă acasă, pe ogorul strămoşesc întru semănat şi cules de litere *sous le ciel de la francophonie/sub cerul francofoniei,* cer care ne cuprinde şi pe noi, ca ţară francofilă de mai bine de două veacuri şi, francofonă cu acte-n regulă din anul 1993, de când cu Sommet-ul de Francofonie desfăşurat în Insulele Saint-Maurice.

Discursuri, zâmbete, strângeri de mână, cânturi şi, *Salon du Livre* de aici, ajuns la cea de a XX-a ediţie, îşi deschide... uşile corturilor albe din Place Régine Deforges din faţa bisericii de secol al XVI-lea, pentru vizitatori-cititori.

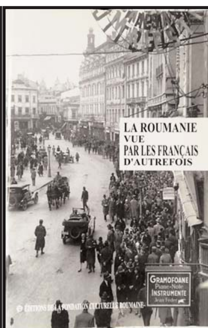
Prima observaţie: vizitatorii „vânează" cu mare interes cărţile expuse, mai cu seamă după ce acestea au fost şi prezentate, iar prezentările se fac non-stop.

Rândul cărţilor mele a fost să fie în chiar prima zi a Salonului. Şi am început, cum am socotit că se cuvine, cu *Eminescu – Passe le temps, vienne le temps/Treacă vreme, vină vreme!,* selecţie de 125 de poeme din creaţia lirică a poetului nepereche, ultimul mare poet romantic din Europa. Se împlineau exact 130 de ani de la stingerea lui.

Foarte apreciat de auditoriu a fost sonetul *Veneţia*; paralelismul între lirica lui Musset şi profunzimea liricii eminesciene a dus la un foarte întregitor şi viu dialog cu publicul, uluit şi încântat deopotrivă să afle că în România se studiază (se studia, îmi şoptesc eu cu o umbră de amar) poezia franceză, ba chiar se şi recită firesc în original. Deloc întâmplător, deşi nu era în programul de prezentare, am asociat versurilor lui Eminescu în traducere franceză poeme traduse în limba română din lirica franceză (Hugo, Baudelaire, Verlaine, Prévert) din antologia de poezie franceză din secolele al XIV-lea – XXI-lea, *Trecea un cântec peste veacuri,* Editura TipoMoldova, Iaşi, 2016, realizată după o muncă de mai bine de două decenii – cât pentru a lăsa să se observe că marea poezie franceză îşi găseşte perfectă aşezare în limba română (şi invers!), fără să se trădeze deloc acel verlainian *de la musique avant toute chose/muzica înainte de toate.* Ce alta

este poezia lui Ion Minulescu! Iar dacă secolul al XX-lea a dat un Jacques Prévert, cam ce este în literatura română din aceeaşi perioadă poezia lui Marin Sorescu? Le-a plăcut *Muzeul Satului, Trebuiau să poarte un nume* şi *Shakespeare.* De ce nu mă mir! Sunt adevărate diamante poetice!

Timpul, acest mare mincinos, mi-a dat de veste că şi-a gătat rezerva care-mi fusese destinată de organizatori. Şi alte voci voiau să se facă auzite – José Frèches, *Nous étions deux/Am fost doi;* Michel Quint, *Les aventures de Cilento/Aventurile lui Cilento;* Mireille Calmel, *La prisonnière du diable/Prizoniera diavolului;* Gilles Képel (invitat de onoare), *Je rêvais de changer le monde/Am visat să schimb lumea* (şi totuşi n-a fost decât un vis, lumea-i cum este şi ca dânsa suntem noi, i-ar fi spus de dincolo de stele Eminescu al nostru…); Eric Giacometti, *Le triomphe des ténèbres/Triumful întunericului;* Mohamed Sifaoui, *Où va l'Algérie?/Algeria încotro?;* Pascal Picq, *L'intelligence artificielle/Inteligenţa artificială;* Anca Visdei, *Alberto Giacometti, monografie.* Numai inimă şi inteligenţă în această romancă scriitoare, dramaturg, om de teatru, memorialist. L-aş mai menţiona pe poetul Thierry Jouet, mândru de volumul său *Poésies saisonnières/Poezii din anotimpuri,* un împătimit de haiku (pe care haiku-ul însă nu-l prea iubeşte…), ştiind de mulţi poeţi de la societatea română de haiku, un fermecat de regnul vegetal amintind de delicatul poet René Guy-Cadou (1929-1951).

După ce a fost epuizat timpul rezervat prezentării volumelor mele, am fost „preluată" de Radio local în direct şi mi s-a oferit un spaţiu generos unde am putut vorbi pe îndelete, mai întâi despre densul volum de mărturii despre români şi *La Roumanie vue par les Français d'autrefois/România văzută de francezii de altădată,* Editura ICR, 2013, Bucureşti, dar şi despre francezii de azi care, nu ştiu de ce, nu mai reuşesc să ne vadă cu sufletul, când bine ştim că *l'essentiel est invisible pour les yeux,* cum zice Micul Prinţ... Am încheiat interviul cu recitarea poemului *J'ai cherché mes amis inconnus* (că de cântat nu m-am priceput!), care, pus pe muzică de Laurenţiu Profeta, a devenit *Chant à la francophonie.* A trebuit să explic totuşi de ce apar în text numele de *Enesco, Brancusi, Barbara, Brest…* Primele două nume amintesc: 1. de genialul compozitor român de talie internaţională care odihneşte la Père Lachaise, George Enescu, nume de referinţă în muzica românească, compozitor căruia, la 16 ani, i s-a interpretat *Poema Română* de orchestra pariziană Colonne, şi 2. Constantin Brâncuşi despre a cărui influenţă în revoluţionarea sculpturii mondiale din secolul al XX-lea nu a mai fost deloc nevoie să amintesc. Sunt creatori români care au adus Oraşului-Lumină şi artelor lumii un plus de strălucire care-şi are miez de foc în sufletul românesc. Cât despre Barbara şi Brest, a se reciti Prévert, am sugerat eu...

Întrebarea *Cum se face că voi, românii, vorbiţi atât de bine (literar) limba franceză?,* mi-a dat prilejul să aduc un omagiu acestei limbi elegante şi şlefuite de mai bine de două milenii: *Pentru că este cea mai frumoasă limbă din lume!*

În loc să tacă şi să aprecieze eleganţa răspunsului meu, reporterul francez a plusat uşor ironic cum mi s-a părut din surâsul lui maliţios: *Dar limba voastră, româna, cum este? – Româna noastră, stimate domn, este unică! E limba dorului.*

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

A inventa întoarcerea lumii

Roberto Juarroz (Argentina)

A inventa întoarcerea lumii
după ce ea a dispărut
şi a inventa revenirea
la lumea aceea
de dinaintea stingerii noastre.
Apoi să alături cele două amintiri,
ajustând fiecare detaliu.

Supune la încercări infinitul,
dacă vrei să ştii cât rezistă.

Azi e duminică

Nâzim Hikmet (Turcia)

Azi e duminică.
E prima zi în care îmi e permis
să ies la soare.
şi tot pentru întâia oară în viaţa mea
mă minunez
de depărtarea
şi de albastrul
înaltului zenit.
Mă aşez smerit
cu spatele la zid.
Gust clipa fără de avântări prin valuri,
o clipă fără lupte, chiar şi fără soţie.
Numai pământul, soarele şi eu…
Sunt fericit…

Venele timpului

Maria Mistrioti (Grecia)

Mi se pare uneori
că trenurile nopţilor
nu opresc prin oraşele mici,
cu paznici gheboşi, disperaţi,
care-n zadar manevrează
semnale
şi mai cred că nicicând tu şi eu
n-am călătorit împreună
din Ionia spre Crotone
sau Taranto

prin abisuri şi panorame
de vis,
flancate de vopsele sintetice,
traversând părăginite artere
te-aştept.

Fotbalistul

Kazuko Shiraishi (Japonia)

E fotbalist
Neîncetat loveşte mingea şi o tot bate,
Dar într-o bună zi
Draga de ea s-a dus pe neaşteptate
În cer şi a rămas acolo
În infinit
Iar oamenii crezut-au c-ar fi soare,
Lună sau stea către zenit.
În mine
Stă o minge suspendată
Şi, nemişcată, nu se mai întoarce,
Arzând ca o făclie vie
Ce-a prins contur de dor înflăcărat.
E steaua mea.

La pas prin satul global

Ion şi János prin Ungaria

Ion PĂTRAŞCU

Cu János, Zoltán sau István m-am întâlnit toată viaţa, în cele mai diferite împrejurări: în studenţie, în profesia de diplomat sau în contactele cu misiunile diplomatice maghiare din străinătate. Prin Ungaria am traversat doar, în numeroasele mele drumuri europene. Ca orice român, aveam ceva cunoştinţe despre istoria şi cultura vecinilor noştri. Îmi lipseau, însă, imaginile concrete care, după cum se ştie, doar una valorează cât o mie de cuvinte.

Vizita era un deziderat mai vechi, care s-a împlinit în aprilie 2019. Şi n-am pornit singur la drum. L-am luat şi pe János (Ion în limba maghiară, interlocutorul meu virtual), pentru a-i împărtăşi părerile şi nedumeririle mele despre cele ce aveam să văd în Budapesta şi în împrejurimi. Nu să ne contrazicem, ci să încerc să înţeleg compatibilităţile şi incompatibilităţile, reale sau forţate, din convieţuirea de peste o mie de ani a românilor şi maghiarilor.

Am decis, prin *consens,* ca, înainte de a trece graniţa în Ungaria, să poposim cu gândul la Hunedoara, punct de pornire în povestea ce va urma. Recunosc că am fost şi am rămas nedumerit de numele maghiar pe care-l poartă acest loc (*Hunyad vára* – cetatea lui Hunyad). Mă întrebam cu voce tare cum de o localitate care descinde din neolitic, a fost vatră strămoşească a dacilor şi mai are şi urme materiale de civilizaţie romană, nu s-a ales măcar cu un nume de origine latină. János îmi atrage atenţia că prima ei atestare documentară apare sub numele de Hunyod, în registrul de dijme papale din anul 1265. Lucru sfânt şi pentru istoricii români!?

Aici, la Hunedoara, începe povestea, poate chiar legenda, familiei Corvineştilor. Se spune că valahul Voicu, un destoinic căpitan din armata lui Sigismund de Luxemburg, rege al maghiarilor, ar fi fost înnobilat şi împroprietărit cu un domeniu vast, cuprinzând cetatea Hunedoarei (în imaginea alăturată, actualul Castel al Hunedoarei), 35 de sate, vămi, mine de aur, argint, sare, fier. Lui Voicu i s-a născut pruncul Ioan, care ne apare într-o legendă argeşeană şi una maghiară. Mie îmi este dragă cea argeşeană, care porneşte din comuna Corbi, cu dealul său calcaros, în care se află o minunată biserică rupestră, numită *Corbii de Piatră.* Exteriorul dealului ar fi fost un punct de concentrare al corbilor (corb = *corvus* în latină). De aici şi etimologia numelui Corvineştilor. Conform legendei, într-o zi de vară, un corb mai îndrăzneţ vine în picaj şi fură inelul de aur cu care se juca micul Ioan. János insistă pentru legenda lor, după care Sigismund de Luxemburg ar fi cunoscut-o pe Elisabeta, mama lui Iancu, înainte ca ea să se fi căsătorit cu Voicu, iar din idila lor a rezultat un copil nelegitim. Este o poveste mai lungă, în care corbul şi inelul rămân elemente centrale. Îi argumentam lui János că, şi aşa, varianta lor nu inoculează sânge maghiar în venele micuţului Iancu şi că, de altfel, însuşi cronicarul Bonfini de la curtea lui Matei Corvin considera legenda o invenţie a ungurilor cu motivaţie naţională. Antonio Bonfini se referea la *Iancu Corvin valahul, de pe plaiul oii, care era tatăl marelui rege Matei Corvin*. O legendă locală situează Plaiul oii în comuna argeşeană Corbi. Marele istoric Nicolae Iorga opta şi el pentru varianta argeşeană a legendei.

A fost o provocare pentru mine să mă angajez să abordez tema de faţă. M-am simţit mai degajat în croşetarea de povestioare privind alte ţări, sau referitoare la raporturile noastre cu diferite popoare ale lumii. În cazul de faţă lucrurile sunt mult mai complexe. Mă străduiesc să rămân un simplu iubitor de drumeţii, care lasă în urma lui şi note de călătorii. Ca urmare, abordarea mea este personală, deci subiectivă. Am reţinut ceea ce mi s-a părut mie mai interesant, definitoriu în raporturile româno-maghiare. Nu lipsesc nici sursele maghiare de informare. Mi-au prins bine şi opiniile sau reacţiile însoţitorului meu virtual, János. Şi, a mai fost ceva. Eram gata cu materialul când am primit o carte foarte interesantă, numită *Istoria Ungariei, manual pentru clasele inferioare ale şcoalelor medii,* de Varga Otto. Manualul a fost tradus în româneşte şi publicat în anul 1914 de prof. George Vătăşan (care îl aprecia drept *cel mai nimerit manual pentru studiul istoriei*). Este interesantă, în multe privinţe, abordarea prof. Varga Otto, din care voi cita din când în când.

Dar, să revenim la povestea începută, la Iancu al nostru, care creştea precum Făt-Frumos din flori şi ajungea, succesiv, ban al Severinului, voievod al Transilvaniei, guvernator şi regent al Ungariei, căpitan general al regatului. După faptele sale de arme, Iancu de Hunedoara (1407-1456) a rămas în istorie drept unul dintre cei mai destoinici cavaleri ai Evului Mediu, primul care a reuşit să-l înfrângă (Belgrad, 1456) pe teribilul Mehmet II, cuceritorul otoman al Constantinopolului. *Când apare el,* sublinia Varga Otto, *ţara se stricase aşa încât, fără nicio rază de scăpare, ar fi căzut sub stăpânire otomană... dacă Dumnezeu nu şi-ar fi făcut milă să-i trimită apărător pe Iancu Hunyadi... bărbat genial, pe care nici Europa, nici ţara sa nu l-au ajutat... Crucea şi Coranul nu se luptaseră niciodată luptă atât de mare.* Şi Varga Otto continuă: *Boierii nu s-au dus să-l sprijine pe Hunyadi, fiindcă îl pizmuiau, temându-se de meritele şi de popularitatea lui.* El a realizat cea mai mare victorie de până atunci a creştinismului împotriva turcilor, intrând în legendă încă din timpul vieţii. Victoria lui se constituia în *cel mai fericit moment al vieţii* papei Calixt II, fiind obţinută de *atletul cel mai puternic, unic al lui Dumnezeu,* cum îl caracteriza Sfinţia Sa. Din al Său ordin, sunt trase până în ziua de astăzi clopotele bisericilor catolice, la orele amiezii, pentru a aminti credincioşilor de acea victorie strălucită. Apoi, la moartea lui Iancu, intervenită la scurt timp după aceea, învinsul său, Mehmet II, îi aducea un omagiu cavaleresc: *Cu toate că a fost inamicul meu, la moartea lui m-am întristat pentru că lumea nu a mai văzut vreodată un asemenea om.*

János avea grija lui de a-mi atrage atenţia că noi vorbim despre Johannes Hunyadi. I-am amintit că, până prin anul 1440, Iancu a fost consemnat de istorie sub numele de Johannes Valahus sau Johannes Olahus (Ioan Românul). El era *căpitanul suprem, marele mântuitor al patriei* (Varga Otto), care a scris o pagină de aur în istoria ungară a secolului al XV-lea. Odihna veşnică şi-a găsit-o la Catedrala Sfântul Mihail din Alba Iulia unde, pe piatra funerară, se află dăltuite cuvintele: *S-a stins lumina lumii.* Dragă János, nu văd de ce nu am putea fi de acord că Iancu de Hunedoara ocupă un loc special atât în panteonul românilor, cât şi în cel al ungurilor. De fapt, el s-a înscris definitiv în panteonul Europei, în panteonul creştinătăţii. Deci, el este mult mai mult decât expresia unei relaţii bilaterale maghiaro-sârbe, după cum subliniau preşedinţii Serbiei şi Ungariei, la 22 iulie 2019, cu prilejul dezvelirii statuii lui Iancu de Hunedoara, în cartierul Zemun din Belgrad. *Sârbii şi maghiarii îl consideră pe Iancu drept unul de al lor,* declara preşedintele sârb. Hei, Iancu este în primul rând unul de al nostru, al românilor! Este cel care v-a mântuit de turci la *scăparea Belgradului* (Varga Otto).

În gând cu acest capitol strălucit de istorie comună, treceam graniţa în Ungaria şi începeam cele trei zile de delectare a ochilor şi a minţii, prin Budapesta şi împrejurimile ei. Vremea, care parcă a fost după sufletul nostru, ne-a îmbiat să poposim pe îndelete în faţa minunatelor clădiri şi monumente, care ne duceau cu gândul şi la Viena, însă aici găseam un nu ştiu ce în plus. Poate că era Dunărea – perlă în montura de nestemate a Budapestei – care uneşte, într-o armonie perfectă, părţile istorice componente al acestei capitale europene. Personal, nu pot să uit feeria oferită de croaziera nocturnă pe Dunăre. Senzaţia de linişte şi chiar visare, încercată cu acea ocazie, mi-a amintit de trăiri similare din croazierele anterioare de pe Neva, în Sankt Petersburg, şi Vltava, în *Zlatna Praga* (Praga de aur).

Dragă János, să lăsăm visarea şi să mergem la obiectivele principale ale vizitei noastre. Mai întâi, să trecem pe la Bazilica Sfântul Ştefan, cea încărcată de atâtea simboluri istorice şi religioase. Ea ne aminteşte de Ştefan I, fondatorul statului ungar (mort în 1038 şi canonizat în 1083). Face şi ea parte dintre manifestările consacrate unui mileniu de prezenţă maghiară în Pusta Panonică. Înălţimea ei de 96 de metri se raportează la anul 896, momentul în care ungurii au început să prindă rădăcini europene. Se spune că ea ar fi varianta maghiară a Bazilicii Sfântul Petru din Roma. Aici se păstrează *mâna sfântă* (cea dreaptă) a Sfântului Ştefan. Cronicile ne arată că, prima dată, ea a fost păstrată în localitatea bihoreană Biharia. De Ardealul nostru aminteşte marmura de Ruşchiţa, încorporată în construcţie, precum şi aurul de la Roşia Montana care a contribuit, în egală măsură, şi la ridicarea Catedralei din Viena. În aceeaşi notă ardeleană să adăugăm istorioarei noastre şi Biserica catolică *Millenium* din Timişoara, a cărei construcţie a început în anul 1896, raportat tot la anul 896, aniversat de maghiari.

Ca român, nu pot trece cu vederea existenţa unor informaţii sau legende, oricare ar fi ele, privind eventualele origini voievodale româneşti ale lui Ştefan I, care l-ar fi îndreptăţit să pornească spre Ardeal (1002-1003) pentru recuperarea anumitor moşteniri. Legendă sau istorie, cu ea intrăm într-o zonă *minată* artificial. Ungurii se chinuiesc de o mie de ani să impună teoria vidului demografic în Ardealul acelor timpuri îndepărtate. Pe acest teren, ei se luptă în primul rând cu o prea frumoasă legendă, despre acei călăreţi unguri care porniseră spre Ardeal, conduşi posibil de prinţul lor Árpád. Transpirat şi opărit prin unele părţi, se opreşte Árpád la Mureş unde se îmbăiază îndelung în apa lui rece şi cristalină. Însă, când iese la mal, nu tu haine, nu tu cal! Oare mai era cineva în Ardeal? Din punct de vedere istoric, teoria lor a vidului este contrazisă de propriul cronicar, Anonymus, de la curtea regelui Béla III (circa 1200). El ne explică, şi lor şi nouă, ce căutau ungurii dincolo de Tisa: *Bunătăţile Ultrasilvaniei* (*terra ultra silvam,* în latina medievală), înţelegând pământuri mănoase, râuri pline cu peşte, mine de aur, argint, sare şi fier. Tot Anonymus descrie *luptele crâncene* duse de unguri în Ardeal cu formaţiunile prestatale (voievodate, ducate) ale lui Menumorut, Gelu şi Glad. Interlocutorul meu virtual îmi tot repeta că nu toţi istoricii maghiari îl aprobă pe acest cronicar. El nu cunoştea sau trecea cu vederea apariţia, în anul 1873, a lucrării *Istoria generală a maghiarilor* (*Histoire générale des Hongrois*), semnată de Édouard Sayous, eseist şi istoric francez, premiată de Academia Franceză în anul 1877. Lucrarea îl confirmă pe Anonymus.

Noi, românii, ar trebui să ne amintim, dar să le reamintim mai des şi ungurilor, de întâlnirea lui Menumorut cu mesagerii lui Árpád, care veniseră cu daruri, dar mai ales cu pretenţii teritoriale. Mesajul de răspuns al voievodului Menumorut era demn şi ferm: *Spuneţi-i lui Árpád, stăpânul vostru, că datori îi suntem ca un prieten unui prieten în toate în care îi sunt necesare, fiindcă este om străin şi de multe duce lipsă. Teritoriul însă... nu îl vom ceda niciodată, cât vom trăi.* După voievozii Menumorut, Gelu şi Glad au rămas nu doar faptele lor legendare, dar şi mărturii materiale, precum cetăţile lor de scaun. Cum le tratăm noi astăzi? Jalnic! Din surse publice aflăm că cea a lui Menumorut, de la Biharia, este teren de fotbal (*cu acceptul Direcţiei de cultură,* zic localnicii), iar alta a devenit un *mândru* lan de porumb. Bănuiesc că de aceea nu este nevoie de panouri publicitare şi indicatoare spre ele...

În acest periplu budapestan, Ion şi János nu şi-au propus să fie de acord în tot ceea ce ei auzeau şi vedeau. Opiniile lor erau consolidate. Era evident, însă, că românii şi ungurii au multe elemente comune, că există loc berechet pentru mai multă convergenţă şi mai puţină divergenţă.

→

La pas prin satul global

Ajunşi la Piaţa Eroilor, am rămas fără cuvinte în faţa *Monumentului Mileniului,* cu coloana sa centrală, încoronată de statuia Arhanghelului Gavril. Cele două colonade care o flanchează aliniază principalii lor suverani, care au jalonat parcursul istoric al ţării. Aici, cultura este în tandem cu istoria. Monumentul este încadrat perfect între Muzeul de Arte Frumoase şi Galeria de Artă. Pe colonada din dreapta îi găsim pe Iancu de Hunedoara, legendarul cavaler al Evului Mediu, şi nu mai puţin celebrul fiu al său, Matei Corvin. *Mátyás, abia de 18 ani* (după alte calcule, la 15 ani), *cu minte coaptă de bărbat... unea ţara din nou... în împrejurări grele.* (Varga Otto) Cu domnia lui Matei Corvin (1458-1490), Ungaria înregistra cea mai luminoasă pagină din istoria sa, numită cu deplin temei şi epoca ei de aur. Extinderea teritorială a regatului era însoţită de progrese economice notabile. În plus, Matei Corvin aducea la Budapesta Umanismul şi Renaşterea. Iubitor de carte şi artă, el a înfiinţat *Biblioteca Corviniană,* a doua ca valoare după cea a Vaticanului. Pentru mine, rămâne întrebarea dacă el l-a imitat sau l-a inspirat pe Lorenzo de Medici în acest demers. Vorbind de mecenatul renascentist al lui Matei Corvin, istoricul maghiar Pál Engel (autor al unor lucrări precum *Regatul Sfântului Ştefan* şi *Istoria Ungariei medievale*) îl numea *o enigmă a istoriei culturii, a cărei explicaţie nu o putem căuta decât în personalitatea deosebită a regelui.* În faţa acestui gigant al Evului Mediu, al Renaşterii europene, nu mai ai ce să spui. Este păcat să-l monopolizeze o ţară sau alta. Timp de 32 de ani, el a fost regele tuturor naţionalităţilor din vastul regat multinaţional creat de el. Pentru noi, românii, el a fost şi a rămas *crăişorul valahilor.*

Regatul era în plină glorie când aristocraţia maghiară n-a mai vrut să audă de familia Corvineştilor şi, drept *recunoştinţă* pentru epoca de aur oferită de Matei Corvin, l-au ajutat pe acesta, cu doze calculate de plumb, să moară de saturnism, la numai 47 de ani. Şi-au adus aminte, probabil, că acel rege al lor era fiul valahului (românului) Iancu de Hunedoara şi că ei nu mai avuseseră un rege *pur sânge* tocmai de când s-a stins dinastia arpadiană, în anul 1301. Desigur, mai era şi nivelul scăzut de înţelegere a operei renascentiste a lui Matei Corvin, pentru că, în întunecatul Ev Mediu, nu deranja pe nimeni dubla postură de nobil şi analfabet. Au trecut de atunci 529 de ani şi ungurii ne *ceartă* pentru că strada din Cluj–Napoca, rezervată Marelui Rege, se cheamă Matei (şi nu Mátyás) Corvin. N-ar fi prea greu de înţeles că noi l-am recuperat şi i-am cinstit memoria ca unuia de-ai noştri. Ei uită că după dispariţia lui Matei Corvin, luptele pentru putere ale grofilor, conţilor, prinţilor şi altor membri ai nobilimii maghiare au slăbit puternic regatul, *pregătindu-l* practic pentru catastrofa de la Mohács (1526). La cauzele acelui colaps total trebuie amintit încă un factor esenţial: răscoala lui Gheorghe Doja din 1514. Cum s-a ajuns acolo, ne explică Varga Otto în manualul său: *ţara era în vrajbă mare... lupta pentru putere... Supuşii lui Mátyás îşi aminteau de el, spunând că, atunci, ne-am plâns din cauza unor dări... acum am plăti noi încă odată p-atâta şi cu cele zece unghii ale noastre l-am scoate din groapă, de am putea... De la moartea lui Mátyás ţara n-are adevărat cap, n-are armată, n-are bani, este sfâşiată de neînţelegere.*

De fapt, Gheorghe Doja fusese ales de Papa de la Roma ca să pregătească şi să conducă o armată creştină, care să se opună Imperiului Otoman. Grofii maghiari nu i-au lăsat pe iobagii de pe latifundiile lor să-l urmeze pe Doja şi atunci secuiul născut în Covasna (comuna Dalnic) şi-a ales drept ţintă aristocraţia internă. (L-am regăsit pe Gheorghe Doja, la ceva distanţă şi într-un loc cam dosnic faţă de Castelul – fostul Palat Regal – din Buda, în cadrul unui ansamblu statuar. El tronează în mijloc, însă pe soclul statuii este gravată doar cifra 1514. Se vede treaba că secuiul Doja i-a deranjat rău pe grofi dacă, după atâta amar de vreme, edilii locali nu-i mai pomenesc numele.) Şi, aşa se face că, doar după 12 ani, la Mohács, tânărul rege al Ungariei şi Boemiei, Ludovic II, cu armata lui minusculă de numai 20.000 de oameni, era spulberat în mai puţin de două ore de Suleiman Magnificul. Ungurii o consideră cea mai mare catastrofă din istoria lor. Atunci şi acolo a fost demolat puternicul zid antiotoman, ridicat de Iancu de Hunedoara la Belgrad (1456). Ungaria devine paşalâc turcesc pentru 160 de ani, însă nu şi Transilvania, care avea statut de Principat autonom. Este de reţinut că ungurii nu i-au supărat nicicum pe turci până la eliberarea lor de către armata creştină (1686), în care nu reuşise să se înregimenteze niciun combatant maghiar.

Dar, istoria cu ale ei, iar noi cu grija de a vedea cât mai multe dintre perlele Budapestei. Ajunserăm noi şi la *Biserica Mátyás,* cu hramul Adormirii Maicii Domnului, biserică domnească, a încoronării, unde şi-a pus şi Matei Corvin pirostriile de două ori. Alături de Bazilica Sfântul Ştefan, Biserica Mátyás, cu ale sale fresce şi vitralii minunate, este unul dintre cele mai importante sanctuare catolice din Budapesta. Ea adăposteşte o copie fidelă a *Sfintei Coroane a Ungariei,* un muzeu de artă bisericească, o colecţie de artefacte ecleziastice şi trezoreria proprie. Cele două lăcaşuri religioase au devenit moschei pentru mai mult de 150 de ani, în timpul paşalâcului otoman. Cu Matei Corvin aveam să ne mai întâlnim la Hotelul istoric Mátyás şi la Fontana di Matia. I-am folosit numele italian întrucât se spune că ea ar avea elemente scenografice similare cu cele de la Fontana di Trevi-Roma. Fântâna din Budapesta narează în piatră povestea frumoasei Ilona, care s-a îndrăgostit de Matei Corvin, fără să ştie că era rege.

Ar fi păcat să zăbovești prea mult într-un singur loc, în condiţiile în care Budapesta oferă o imagine unică cu mozaicul său de stiluri arhitecturale, conservate, îngrijite şi etalate cu multă ştiinţă: de la Palatul Parlamentului la Opera de Stat, la Academia de Ştiinţe, Curtea Pariziană, Muzeul de Arte Aplicate şi, nu în ultimul rând, marea Sinagogă a oraşului. Încântă, de asemenea, palatele unor români/aromâni, precum fraţii Mocioni (Alexandru – filosof şi muzician, prieten cu Franz Liszt), Leca şi Atanasie Grabovschi (unchiul mitropolitului Andrei Şaguna). Ar fi păcat să nu menţionăm şi *Curţile Gojdu,* de tip parizian, devenite sediu al *Fundaţiei Gojdu* (la care vom reveni).

Cu aceste remarci, începem să răsfoim noi pagini de istorie şi cultură maghiare, scrise de personalităţi de origine română. În acest moment, gândul mă duce la Nicolaus Olahus (1493-1568), os de domn muntean, rudă bună cu Iancu de Hunedoara. S-a remarcat repede în Regatul Ungar ca om de litere, preot catolic, arhiepiscop, primat, regent şi guvernator al Ungariei, numit de habsburgi. Papa Pius al IV-lea l-a ridicat la rangul de cardinal al Bisericii Catolice. Fusese acceptat şi în cercurile intime ale curţii regale maghiare, în calitate de consilier al regelui Ludovic II şi al reginei Maria. El a rămas în istorie ca primul umanist european de origine română. Oamenii de ştiinţă ai timpului îl numeau *un mare savant şi un mare european al veacului al XVI-lea.* Cu el intram noi într-o Europă luminată de prinţul umaniştilor, Erasmus de Rotterdam. Deşi umanistul valah şi cel olandez nu s-au întâlnit niciodată, aprecierea şi stima reciprocă s-au consolidat în perioada în care Nicolaus Olahus a însoţit-o la Bruxelles pe Maria de Habsburg (soţia lui Ludovic II, regele Ungariei şi Boemiei), care era numită de fratele său, Carol Quintus, în funcţia de guvernator al Ţărilor de Jos (1530-1555). Acolo a scris Nicolaus Olahus două dintre cele mai valoroase lucrări ale sale, *Hungaria* şi *Attila*. A scris numai în latină şi greacă, semnându-se tot timpul Nicolaus Olahus. Dovadă că prietenia lor a fost trainică şi durabilă era evidenţiată şi de faptul că Erasmus de Rotterdam nu se aşeza la masă până nu vedea alături şi un tacâm pentru Nicolaus Olahus. Cu această prietenie a lor, am deschis multe uşi şi inimi olandeze în perioada când am fost în misiune diplomatică la Haga.

În periplul budapestan te uimeşte nu doar stilul elegant şi sofisticat al palatelor, teatrelor şi muzeelor, dar şi simbolistica lor cultural-istorică. Pe lângă acestea, mai sunt şi cele nouă poduri celebre, emblematice pentru capitala maghiară. Am parcurs şi noi o dată şi încă o dată *Podul cu lanţuri,* simbol şi el al oraşului. Cum, necum, eu am descoperit pe soclul unui leu stema baronului George Simon Sina (român ortodox din Viena), având deviza *Servare Intaminatum* (rămâi integru). Se spune că donaţia lui generoasă a făcut posibilă trăinicia până astăzi a acestui pod. Sunt moşteniri pe care tu, ca român, le descoperi cu ceva efort. În schimb, rămâi perplex când îl asculţi pe ghidul local cum vorbeşte cu pasiune despre relicve lăsate de Imperiul Roman în Ungaria, (atenţie!) prin secolul I d.Hr. Adevărul istoric nu mai contează, atâta timp cât se poate trece direct la teoria vidului demografic din Ardeal, sau cea a superiorităţii civilizaţiei panonice asupra celei valahe, promovate cu obstinaţie de unguri, de circa o mie de ani. Nu mai contează că au avut un mileniu european cu puţini, chiar prea puţini regi neaoşi, făuritori de istorie naţională, că momentele de avânt (teritorial, economic, cultural etc.) s-au înregistrat sub capete încoronate străine (şi nu în ultimul rând Matei Corvin). Practic ungurii au fost şi ei civilizaţi, alături de cehi, slovaci, români ardeleni, sârbi, croaţi etc.) în cadrul regatelor şi imperiilor care au stăpânit vestul şi centrul Europei, până la momentul de cotitură, Primul Război Mondial şi tratatele internaţionale, care au consfinţit noua hartă teritorială şi demografică a Europei. Vecinii noştri nu pot fi bănuiţi că nu cunosc istoria românilor, cel puţin din ultimele două mii de ani. Este ştiut că şi arheologi unguri au contribuit la scoaterea la lumină a multor aşezări dacice de prin Covasna, Harghita şi Mureş. Probabil, impresionaţi de valoarea descoperirilor, unii prinţi şi prinţişori unguri, secui sau saşi se pretindeau chiar urmaşi ai dacilor (de, aveau şi ei nevoie de rădăcini locale mai profunde!). Aveau chiar gânduri de mărire. Să-l amintim doar pe Sigismund Bathory, care visa să conducă o *Dacie ungurească,* după ce a fost căsăpit (nu există al termen mai potrivit) Mihai Viteazul, din ordinul generalului Basta, la 19 august 1601.

Despre prezenţa şi contribuţia românilor la evoluţiile cultural-istorice din Câmpia Panonică şi Ardeal ar fi multe de spus. Voi aminti, deocamdată, de mecena al românilor, Emanuil Gojdu (1802-1870; în fotografie), cu o carieră strălucită de avocat, dar şi de poet în acelaşi timp. El era o figură exemplară a comunităţii româneşti din Budapesta. La el în casă a fost dezbătut un proiect de lege privind *egala îndreptăţire a naţionalităţilor.* Ungurii nu ar trebui să-l uite pe celebrul avocat Gojdu, cel care a înlocuit latina cu maghiara în justiţia lor. Prin testamentul din 1869, el lăsa moştenire uriaşa lui avere *acelei părţi a naţiunii române din Ungaria şi Transilvania care aparţine la confesiunea oriental ortodoxă.* Administrarea averii rămânea în seama *Fundaţiei Gojdu,* al cărui prim preşedinte a fost Andrei Şaguna. Ea a funcţionat din anul 1870 până în 1952, când a fost naţionalizată de guvernul ungar. Printre numeroşii beneficiari de burse Gojdu se număra Traian Vuia, Octavian Goga, Constantin Daicoviciu, Victor Babeş etc. Din testamentul lui este de reţinut şi o mişcătoare mărturie de credinţă: *Ca fiu credincios al Bisericii mele, laud Dumnezeirea căci m-a făcut român; iubirea ce am către Naţiunea mea mă îmboldeşte a stărui în faptă, ca încă şi după moarte să erump de sub gliile mormântului spre a putea fi pururea în sânul Naţiunii mele.* Şi ar fi fost, prin acordarea de burse tinerilor români de confesiune ortodoxă şi ajutor pentru preoţi, până prin anul 2027. Dar, n-a fost să fie. Guvernele de la Bucureşti, de după 1990, au îngropat orice şansă a statului român de a pune în aplicare dorinţa ardentă a lui Emanuil Gojdu (portretul alăturat a ieşit de pe şevaletul lui Miklós Barabás, născut la Mărcuţa-Covasna). A fost o încercare, prin anul 2004, când guvernele celor două ţări anunţau înfiinţarea unei fundaţii româno-maghiare, în spiritul lui Gojdu. *Verba volant,* ziceau latinii. De acel moment aminteşte, totuşi, placa memorială dezvelită de cele două părţi la intrarea în *Curţile Gojdu* din Budapesta. Doar atât. Pierderea Fundaţiei Gojdu – o legitimă moştenire românească, în valoare de multe miliarde – se înscrie, ca pagubă, pe locul doi după tezaurul sechestrat de Moscova. Împrejurările în care a avut loc marele jaf, precum şi numele oficialului din România care şi-a pus semnătura, sunt cunoscute. Ei, şi? Pentru explicaţii, ne întoarcem la generalul chinez Sun Tzu (544-496 î.Hr.), care ne spunea că *nicio ţară nu este cucerită* (noi adăugăm jefuită) *fără complicitate din interior.*

(Va urma)

Vecina mea, Africa

Lecţia separatismului

Nicolae MELINESCU

Separatismul s-a manifestat în diverse regiuni ale globului odată cu consolidarea statului-naţiune. Este un paradox aparent, pentru că fenomenul a depins de conjuncturi interne şi externe. Separatismul catalan, secuiesc, basc sau kosovar se dezvoltă sub influenţa şi cu ajutorul mai ascuns sau mai făţiş al unor factori din exteriorul graniţelor provinciilor amintite. Pentru Europa, un continent relativ mic, cu o suprafaţă ce depăşeşte cu puţin 10 milioane de kilometri pătraţi (al 6-lea din cele şapte continente ale planetei), influenţele externe sunt explicabile – dar nu şi acceptabile, pentru că ele aparţin unor practici nocive în relaţiile dintre state, inspirate de revizionism şi politici reacţionare. Prin atitudini dezechilibrate şi pretenţii teritoriale asupra unui perimetru apărat prin constituţia statului vecin şi de clasa politică fidelă – cel puţin declarativ – apărării integrităţii, suveranităţii şi libertăţii statului pe care au jurat să-l slujească cu credinţă şi devotament, sponsorii statali şi nonstatali ai manifestărilor centrifuge ale unor comunităţi minoritare nu fac decât să complice ecuaţia europeană, să creeze puncte de tensiune şi să afecteze grav ideea de unitate în interiorul organizaţiei paneuropene.

Separatismul african are alte forme de manifestare, alimentate de originea sa. Cauzele sale se regăsesc în aranjamentele egoiste, asimetrice şi lipsite, de multe ori, de fundamentarea pe realităţi, aranjamente lansate în grabă de noii şi vremelnicii stăpâni ai unor mari teritorii din continentul negru, al doilea din lume, după dimensiunile geografice (aproape 31 de milioane de kilometri pătraţi). Invazia europeană a fost însoţită de administrarea discreţionară a teritoriilor cotropite. Au fost înghesuite arbitrar triburi şi populaţii care nu aveau nimic în comun. Aşa au ajuns parte a unor naţiuni *shona* şi *ndebele* în Zimbabwe, *luo, kalenjin* şi *kamba* în Kenya, *ovimbundu, kimbundu* şi *bakonmgo* în Angola, *hausa, yoruba* şi *igbo* în Nigeria, *mongo, luba* şi *magbetu-azande* în Republica Democrată Congo, *oromo, amhara, sidama, gurage, welayata, afarhadya* şi *gamo* în Etiopia. Ţările citate au fost implicate în războaie interne după independenţă, au trăit o viaţă frământată, măcinată de migraţia internă, foamete, catastrofe umane. Istoria colonială a Africii nu a fost lipsită de situaţii confuze, provocate de neînţelegeri între puterile europene. Aşa s-a instalat instituţia condominiumului, care a consacrat dubla administraţie a aceluiaşi teritoriu. Autodeterminarea şi independenţa nu au rezolvat un asemenea statut ambiguu. El a generat noi stări de conflict şi instabilitate.

Cel mai elocvent exemplu îl constituie Camerunul, victimizat de câţiva ani încoace de un adevărat război între comunitatea francofonă, majoritară, şi cea anglofonă, minoritară. Greu de crezut, dar bicefalismul administrativ a apărut pe un teritoriu care a fost dominat iniţial de Germania imperială în secolul al XIX-lea. În 1884, Otto von Bismarck a cedat presiunilor marii finanţe şi oligarhiei industriale şi a achiziţionat primele colonii din Africa. Ţara sa devenise părtaşă a triumviratului din Togo în urma convenţiei de la Berlin, din 1855, prin care administra micuţa fâşie de la Golful Guineii împreună cu Franţa şi Marea Britanie. Dar nu a fost de ajuns! Aşa că Germania colonială şi-a extins dominaţia asupra Camerunului, în 1884, un teritoriu de pe coasta estică a Atlanticului, cu o cincime mai întins decât metropola europeană (475.442 km²). Comercianţi şi întreprinzători germani au început campania de pătrundere în adâncimea teritoriului spectaculos de divers, care reuneşte şi azi câte o frântură din peisajul african: deşert, pădure tropicală, litoral, lanţ muntos (vârful Camerun depăşeşte 4.000 de metri înălţime). Localnicii nu au fost prea bucuroşi să-i vadă pe europeni cum le acaparează pământurile. Ca să scape de orice hărţuire, administraţia colonială le-a pasat companiilor comerciale obligaţia să se războiască cu şefii de trib. Acestea au trecut la folosirea muncii forţate a localnicilor pe plantaţiile de banane, de cacao şi de arbori de cauciuc. Munca forţată a fost folosită şi pentru deschiderea unor drumuri spre interiorul teritoriului, adesea prin aplicarea unor procedee care i-au oripilat chiar şi pe ceilalţi maeştri ai colonizării africane, britanicii şi francezii. În 1868, o companie din Hamburg a ridicat primele depozite de mahon, abanos şi ulei de palmier pe malul Oceanului Atlantic, la vărsarea fluviului Wouri. După 1884, aşezarea denumită Kamerun a fost rebotezată Douala, a devenit port important, a fost transformată în protectorat german şi desemnată capitală a teritoriului până în 1907. Înfrângerea Germaniei în Primul Război Mondial a însemnat pentru kaizer şi pierderea coloniilor africane, Togo, Camerun şi Africa de Est (Tanzania, Ruanda, Burundi, din zilele noastre). Liga Naţiunilor a mandatat Marea Britanie şi Franţa – două dintre puterile învingătoare – să administreze teritoriul camerunez. Francezii au primit partea leului, zona cea mai mănoasă şi mai întinsă, dat fiind că dominau o mare parte a vestului continentului african, de la malul Mediteranei, în nord, până la Golful Guineei, în sud. Marea Britanie ocupase deja Nigeria, în care amalgamase peste trei sute de triburi, şi a reclamat zona vestică aflată la graniţa nigeriană. S-a creat un dezechilibru etnic care a provocat numeroase conflicte, cu greu asfixiate de administraţia colonială. În 1946, lucrurile s-au schimbat doar formal, când întreg teritoriul a trecut sub autoritatea Consiliului de Tutelă al Organizaţiei Naţiunilor Unite. Populaţia locală nu a fost mulţumită de această tranziţie spre o soartă incertă, departe de tendinţa de emancipare a elitei africane. După câteva acţiuni răzleţe de revendicări ale unor drepturi pentru băştinaşi, în 1955 a izbucnit aşa-numita Rebeliune Banileke, stimulată de formaţiunea naţionalistă Uniunea Poporului Camerunez, partizană a desprinderii de administraţia franceză a zonei de apus, inclusiv prin insurgenţa armată. În consecinţă, francezii au ras de pe faţa pământului african sate întregi, cu populaţie suspectată de acţiuni teroriste. Anul 1960 a adus şi pentru Camerun mult-visata independenţă, fără să rezolve soarta celor două unităţi teritoriale sub mandat francez şi, respectiv, britanic, cu trăsături, proiecte şi realităţi diferite, dacă nu chiar opuse. Sub presiunea exterioară a foştilor patroni, a fost încropită o singură republică federală, funcţională, cu suişuri şi coborâşuri, timp de un deceniu. Diviziunile etnice au persistat şi s-a adâncit diferenţa dintre zona francofonă, susţinută de stat pentru dezvoltare, şi cea anglofonă, marginalizată şi neglijată. La mijlocul acestei perioade de aparentă acalmie, în 1966, partidul unic, deţinătorul absolut al puterii încă de la independenţă, a simulat unitatea naţională. În fapt, a fost o spoială aruncată peste diviziunea etnico-lingvistică, persistentă şi productivă în agravarea unui conflict mocnit. Clivajul dintre cele două comunităţi s-a manifestat şi la nivel oficial, pentru că ţara este atât membră în La Francophonie, cât şi în Commonwealth.

Schimbarea de regim în ţările europene cu conduceri comuniste, la sfârşitul secolului al XX-lea, a încurajat unele convulsii africane de modificare a statutului lor intern şi internaţional. În 1990, minoritatea anglofonă din Camerun a constituit un Consiliu Naţional, cu influenţă şi sprijin în sudul şi vestul ţării. Scopul său declarat, secesiunea, a fost materializat prin promovarea independenţei regiunii anglofone sub numele de Ambazonia. La scurt timp după manifestările sale oficiale, Consiliul Naţional a anunţat nu numai înfiinţarea unei forţe armate, dar şi stabilirea a cinci direcţii de operare, în cazul în care guvernul central ar fi atacat noua entitate separatistă.

După 2000, situaţia a devenit dramatică, pentru că regimul camerunez este o dictatură dominată din 1982 de actualul preşedinte (nemuritor), Paul Byia. Adept şi practician al unei guvernări absolutiste, preşedintele nu a ezitat să suprime orice manifestare sau revoltă anglofonă prin acţiuni extrem de brutale, întreprinse de armata naţională. În loc să potolească exerciţiile separatiste, asemenea represalii i-au îndârjit pe militanţi, care au declarat independenţa Ambazoniei în urmă cu doi ani şi au stabilit capitala la Buea, cel mai sudic oraş de la malul Atlanticului. Republica Ambazonia ar avea o populaţie de aproximativ opt milioane de locuitori şi controlează cam o zecime din întreaga suprafaţă a ţării. Batalionul Naţional de Intervenţie, comandat direct de preşedinte, a lansat primele atacuri împotriva separatiştilor la numai câteva zile de la declararea independenţei, nerecunoscută internaţional. Războiul intern nu a mai putut fi oprit, au început lupte sângeroase care au provocat morţi şi răniţi cu sutele şi de o parte şi de alta. Un dialog despre statutul regiunii disidente şi remedierile pentru o stare de fapt care a alimentat pretenţiile anglofonilor nu a mai fost posibil. Un val de arestări i-a dat lui Biya ocazia nu numai să-i izoleze pe conducătorii ambazonieni, ci să şi elimine personalităţi din opoziţie, critici ai guvernării sale absolutiste. Unul dintre activiştii anglofoni, Agbor Nkongho, graţiat de preşedinte după şapte luni de puşcărie, avertiza: „Criza anglofonă este cea mai periculoasă bombă cu ceas. Dacă nu i se dă atenţie, ea va rupe ţara în două.” În ciuda unor asemenea avertismente, preşedintele a forţat nota şi a trimis în regiunea anglofonă profesori şi membri ai administraţiei locale francofoni care nu vorbeau engleza. Protestele care au urmat au fost reprimate brutal, aşa-numita armată ambazoniană a găsit pretextul să reacţioneze şi escaladarea conflictului a dus la război intern. Ceea ce s-a numit „Războiul de 14 zile din Manyu” a provocat moartea a 148 de soldaţi guvernamentali. Comunicate oficiale neconfirmate din surse independente au susţinut că peste cinci sute de insurgenţi au fost ucişi sau răniţi. Biya a ordonat închiderea graniţelor şi trecerea regiunii anglofone sub controlul armatei naţionale. În 2018, 20.000 de civili s-au refugiat în Ciad şi Nigeria. Anul acesta li s-au adăugat încă 40.000 de camerunezi porniţi spre taberele din ţările vecine. Conflictul deschis între forţele de ordine şi disidenţii din sud a devenit un malaxor care sacrifică vieţi şi însăşi unitatea statului. Ca să creeze iluzia unei rezolvări democratice, regimul a dispus arestarea a sute de militanţi anglofoni, inclusiv a celor mai vocali dintre ei, ajunşi formatori de opinie şi chiar conducători ai mişcării separatiste. La sfârşitul verii, un tribunal militar a condamnat zece dintre liderii mişcării anglofone la închisoare pe viaţă. Conducătorul mişcării, Julius Sisiku Ayuk Tabe, şi nouă dintre colaboratorii lui au fost acuzaţi de terorism şi atentat împotriva unităţii teritoriale a statului. Caracterul extrem al acuzaţiilor şi al sentinţelor ameninţă ca actualul conflict să devină şi mai dramatic, să se prelungească în timp şi să amâne la nesfârşit începerea unor negocieri de încetare a focului.

În ianuarie anul trecut, Ayuk Tabe şi 46 de separatişti au fost arestaţi într-un hotel din capitala nigeriană Abuja. După sechestrarea lor de către forţele de securitate locale, nigerienii s-au grăbit să-i predea camerunezilor, pentru că nu-şi doreau prelungirea războiului secesionist în sud-vestul Nigeriei. Regiunea respectivă, în care se află bogate câmpuri petrolifere, are propriile necazuri provocate de bandele de aşa-numiţi „vigilantes”, hoţi de petrol şi pretinşi justiţiari şi apărători ai populaţiei locale victimizate de marile corporaţii internaţionale. Paradoxal, extrădarea militanţilor camerunezi a fost declarată ilegală de un tribunal nigerian, după executarea ei. Acuzaţii au respins judecarea lor de către o instanţă militară, iar apărători ai drepturilor omului au considerat întregul proces drept o manevră discreţionară, fără temei legal. „Condamnarea lui Sisiku Ayuk Tabe şi a colaboratorilor lui nu poate să rezolve conflictul etnico-lingvistic, ci îl va agrava”, spunea Felix Agbor Balla, activist pentru drepturile omului.

→

La curtea epigramei

Caracterul dialogic al epigramei (II)

Elis RÂPEANU

Comunicarea constituie funcţia esenţială a limbajului şi de aici decurg, în cazul majorităţii epigramelor, numeroase mărci de oralitate, o frecvenţă deosebită având-o verbele specifice vorbirii, declaraţiei, afirmaţiei, negaţiei, adică *verba declarandi et dicendi*, care-şi extind sensul şi asupra cuvintelor/expresiilor înrudite: *a întreba, a răspunde, a spune, a zice, a vorbi, a afirma, a declara, a preciza, a mărturisi, a pomeni, a (se) auzi, a crede, a asculta, a se mira, a se îndoi, a se adeveri, a visa, a încerca, a accepta, a minţi, a atrage atenţia, a afla, a exclama, a se gândi, a nega, a înţelege, a pricepe, a încerca, a deduce, a se zvoni, a şopti* etc. Exemple de asemenea epigrame sunt nenumărate:

Zice nora despre soacră
Cum c-ar fi o poamă acră,
Dar şi soacra vrea să spună
C-are-o noră poamă bună.
(Vasile Matei);

I-auzi pe toţi vorbind de soacră –
Şi când te scoli, şi când te culci –
O fi ea soacra poamă acră,
Dar tare face fructe dulci! (Aurel Iordache);

Doctorul i-a spus odată
Să nu bea prea mult lichid:
El l-a ascultat îndată
Şi de-atuncea bea solid! (Radu D. Rosetti)

În adresarea directă, epigramistul foloseşte şi vocativele (*frate, bădie, dragi contemporani, iubita mea* etc.) sau invocaţia retorică:

Greu e, dragi contemporani,
Să trăieşti optzeci de ani!
Dup-aceea nu e greu
Că te uită Dumnezeu. (N. Ghiţescu);

Carul Mic şi Carul Mare
Pus-ai, Doamne, la loc sfânt
Sus, pe cer, dar din eroare,
Pus-ai boii pe pământ! (Efim Tarlapan)

Mărci de oralitate, de implicare evidentă a autorului în comunicare, sunt aşa-zisele cuvinte/expresii de umplutură sau „de serviciu" (cum spunea Nicolae-Paul Mihail), adăugate, de cele mai multe ori, pentru potrivirea rimei şi/sau a măsurii versului, adaosuri care, în majoritatea cazurilor, nu înnobilează epigrama, ci dăunează formei şi unităţii logice pentru că se simt drept „lipituri" (*fireşte, bine înţeles, de bună seamă, evident, bunăoară, desigur, sigur, aşadar, precis, ce-i drept, socot, se pare, într-adevăr, în fine, e de-nţeles* etc.). Dar nu totdeauna deranjează: *Viaţă grea* (Ion Cănăvoiu):

Greu e, Doamne, handicapul
Chelului, într-adevăr,
Zilnic îi atârnă capul
Numai de un fir de păr.

Evoluţie (Vasile Larco):

Am ajuns, e evident
Într-o ultimă etapă:
C-un picior în Occident
Şi cu celălalt în groapă.

Dar, de cele mai multe ori, chiar şi atunci când aceste expresii vădesc intenţia autorului de a-l implica pe cititor în comunicare, ele sunt cuvinte de umplutură, se simt lipite de text: *Munca la negru* (Ioan Toderaşcu):

Şi-a găsit şi ea, în fine,
Slujbă după cum a vrut
Şi câştigă foarte bine:
Negrul e satisfăcut.

Şi figurile de stil contribuie la realizarea dialogismului în epigramă. Comparaţia, precum şi metafora implică participarea cititorului la judecata de valoare a autorului: *Asemănare* (Sorin Beiu):

Nevasta lui a-mbătrânit
Întocmai ca televizorul:
Imaginea s-a urâţit,
Dar a rămas intact sonorul.

Alternanţa valorilor, inversarea termenilor expresiei ş.a., contribuie, de asemenea, la caracterul dialogic al epigramei.

Este-o vorbă paralelă
Cu-altă vorbă, ca-ntr-o taină:
Soaţa faină nu-i fidelă,
Cea fidelă nu e faină. (E. Râpeanu)

Cafeneaua (N. Crevedia):

La Capşa, unde vin toţi seniorii,
Local cu două mari despărţituri:
Într-una se mănâncă prăjituri
Şi-n alta se mănâncă scriitorii.

Asemenea cuvinte/expresii/ întorsături se înscriu ca particularităţi cu caracter antitetic. Antitezele imprimă, ca act ulterior, nu neapărat sinteza, ci coabitarea; atragerea şi despărţirea sunt circumscrise aceleiaşi sfere, dar epigramistul nu oferă o soluţie de împăcare, de apropiere, ci de distanţare a termenilor prin atitudinea sa etică.

Un interes deosebit, implicând participarea cititorului, determinând chiar opinii personale (acceptări sau respingeri), suscită epigramele adresate direct unor nume sau opere: *La ridicarea bustului lui Florin Piersic* (Eugen Albu):

Pe bustul tău de-acum vor fi
Mai multe păsări ca-n copaci
Cu care sigur vei vorbi
Că nici ca bust nu poţi să taci.

Lui Eminescu (Constantin Nicola):

Ai dus o viaţă grea, de câine,
Murind într-un spital sărac;
Pe urma ta, flămând de pâine,
Au editorii cozonac.

Lui Matty, cel cu „una pe zi" (Al Clenciu):

Matty – marele maestru –
Face fără-a obosi,
La ziar, „Una pe zi",
Noaptea, una pe trimestru.

Şi cuvintele şocante, din limbajul popular sau argotic (nu pornografice!), atrag atenţia interlocutorului (*nătărău, şucar, mişto, diliu, şuţ* etc.): *Pe mormântul unui şmecher* (Giuseppe Navarra):

Aici mi-s eu, gagiu şucar
Coţcar ceva ce n-am cuvinte,
Cel mai a-ntâia miştocar…
Să moară ăla care minte!

Calamburul surprinde prin ingeniozitatea lui: *Mesajul lui Laszlo Tökes* (Gh. Constantinescu):

Iubirea din mesaj transpare
Şi-i rezumată într-un rând:
Români, aveţi puţin răbdare
KOSOVO coacem în curând.

Întoarcerea eschimoşului de la pescuit (Al. Clenciu):

În caiac vâslind se-ndreaptă
Către ţărm unde-l aşteaptă
Rumenă de ger la faţă
ESCHIMOAŞĂ-SA PE GHEAŢĂ.

Publicul, mai ales la recitaluri, receptează cu entuziasm epigramele cu puţină picanterie, fără vulgarităţi: *De gustibus* (Corneliu Berbente):

Vă e sau nu vă e pe plac,
Dar, după gustul sec al meu,
Femeia fără niciun drac
Nu are niciun Dumnezeu!

Multe epigrame sunt bazate pe atac. Or, atacul antrenează opiniile/contra-atacul: *Scriitorilorilor cazaţi la „Pelişor"* (Al.O. Teodoreanu):

Voi, creatori ai artei pure,
De daţi o raită prin pădure,
Să fiţi atenţi când vă plimbaţi
Să nu călcaţi în ce creaţi!

S-a respins premierea lui Caragiale de către Academie, dar a fost premiat Rădulescu-Niger (George Ranetti):

Ţi-a dat 5000 de lei peşin,
Pentr-un volum, Academia;
Chiar socotind un leu prostia
Şi încă-mi pare prea puţin.

Persoana I singular a verbului imprimă textului un ton de confesiune, o mişcare de idei contrarii din interiorul catrenului, care animă spiritul odată cu surpriza poantei, când contrariile încetează de a mai fi percepute ca atare, şi astfel caracterul dialogic e susţinut de forma verbală care-l include pe eu: autorul se devoalează, îşi exprimă direct opiniile, convingerile, chiar aspecte din experienţa sa de viaţă, transmite energia trăirii şi-l implică pe cititor, îl transformă nu doar în martor al viziunii sale subiective, ci şi în complice, antrenându-l în dialog şi determinându-l să ia o atitudine de acceptare sau de respingere faţă de cele comunicate, sau la un comentariu tacit. Iată două exemple – o epigramă şi un (pseudo) epitaf – scrise la persoana I: *Pentru Mia* (Crin):

Mi-e enormă bucuria
Şi o văd, şi o ascult –
Mult de tot îmi place Mia,
Însă miile mai mult.

Regretul unei constatări (Ion I. Mioc):

În catrene când am pus,
Uneori, prea mult venin,
Am avut o poantă-n plus
Şi-un prieten mai puţin.

Dorinţa de pe urmă (M. Ionescu-Quintus):

La locuinţa mea de veci
Tot mai aştept să vie-o fată
Că nu e nimeni pe poteci
Şi am intrare separată.

Asemenea epigrame se caracterizează prin dialogism, ca exprimare a sinelui autorului: cititorul e pătruns de atitudinea cu care epigramistul se devoalează, îşi face cunoscute gândurile, preferinţele.

(Va urma)

Ayuk Tabe, inginer de IT, în vârstă de 54 de ani, s-a auto-proclamat preşedinte al Ambazoniei. Apariţia sa pe scena politică a Camerunului nu l-ar fi putut încânta pe Paul Biya, cu 22 de ani mai bătrân decât liderul rebel. Între cei doi există mari diferenţe care-l dezavantajează pe şeful statului, dincolo de politica dură a acestuia. În primul rând, Biya este un carierist intrat în viaţa politică mai întâi ca asistent al primului preşedinte al republicii independente, ulterior prim-ministru şi preşedinte din 1982. După 37 de ani de guvernare absolutistă, el nu mai poate rivaliza cu un nou-venit charismatic, ambiţios şi hotărât să schimbe soarta comunităţii din care provine. Rivalitatea dintre cei doi este asimetrică, pentru că seniorul încă mai poate să dispună de soarta juniorului, ajutat şi de faptul că niciunul dintre vecinii Camerunului nu s-a grăbit să recunoască republica Ambazonia. Procesul liderilor trădează intenţia preşedintelui Paul Biya de continuare a liniei dure în relaţia cu anglofonii.

Reprimarea militară a revoltei separatiste a provocat moartea a 2.000 de civili, arestarea a peste 1.000 de susţinători şi activişti ambazonieni, 530.000 de oameni şi-au părăsit gospodăriile din cauza luptelor, casele le-au fost incendiate şi culturile distruse. „Când luptele provoacă refugierea a mii de civili, ar trebuie să se declanşeze o alarmă internaţională. Dar în Camerun nu s-a întâmplat aşa ceva. Nu există un proces de mediere, un program de asistenţă umanitară şi nici interes din partea media. Nimeni nu exercită presiuni asupra părţilor să oprească atacarea civililor", remarca secretarul general al Consiliului Norvegia pentru Refugiaţi, Jan Egeland. Camerunul traversează în prezent o criză condamnabil neglijată de comunitatea internaţională. Observatorii Naţiunilor Unite au constatat că ţara se confruntă cu trei provocări majore: lupta împotriva teroriştilor nigerieni din Boko Haram în nord-vest, situaţia refugiaţilor centrafricani în est şi criza anglofonă în sud şi sud-vest.

Ca şi în alte situaţii tensionate, lumea „civilizată" nu vrea să înveţe nimic din asemenea conflicte, pentru că ele se desfăşoară, aparent, în zone îndepărtate, izolate de fluxul major al evenimentelor planetare. În situaţia din Camerun se află câteva lecţii de urmat chiar şi de europenii ultra-progresişti. Prima este cea a neglijării unui conflict care se transformă în criză şi în război civil; a doua – cuceritorii europeni răspunzători pentru dezordinea mondială sunt primii care ar trebuie să cureţe mizeriile pe care le-au creat; a treia – separatismul este o boală care se ia dincolo de carantina geopolitică.

Orizont SF

Cenaclul HELION

Mircea OPRIŢĂ

Cenaclu înfiinţat în martie 1980 la Timişoara, pe lângă Casa Tineretului, pentru ca după o perioadă de funcţionare la această adresă să-şi mute şedinţele săptămânale la Casa Universitarilor din aceeaşi localitate. Prin 1989, echipa de conducere era alcătuită din Cornel Secu (preşedinte), Tudor Beşuan şi Lucian Ionică (vicepreşedinţi), Lucian-Vasile Szabo (secretar). Cornel Secu şi-a păstrat poziţia în fruntea grupării până în 2009, când funcţia de preşedinte al clubului a fost preluată de Lucian-Vasile Szabo, după ce acesta şi-a exercitat-o pe cea de vicepreşedinte între anii 1997-2001 şi 2005-2009. Alţi vicepreşedinţi au acoperit restul intervalului discutat aici: Lucian Ionică (1980-1985), Tudor Beşuan (1985-1994), Costel Baboş (1994-1997). Secretari au fost, pe diferite perioade, Augustin Corneliu Giagim, Costel Baboş, Géza Szász, Laurian Cnobloch, Val Antim şi Adrian Bancu.

De grupare şi-au legat numele o serie de autori trecuţi treptat de la stadiul de simpli fani la cel profesionist, precum Silviu Genescu, Constantin Cozmiuc, Marcel Luca, Duşan Baiszki, Radu Pavel Gheo, György Mandics, mulţi alţii rezumându-se la poziţia de fundal rezervată de fandom. Unii îşi împart preferinţele cu cenaclul „H.G. Wells”, participând la acţiuni organizate de ambele cluburi. În afara celor deja pomeniţi, s-au remarcat pe traseul deceniilor parcurse de grupare Mihai Alexandru, Dorin Davideanu, Antuza Genescu, György Györfy-Deák, Alexandru Maniu, Laurenţiu Nistorescu, Darius Luca Hupov, graficienii Traian Abruda, Radu Cleţiu, Cătălin Negrea, Florin Leodor Dănilă şi alţii, iar după anul 2000, în cadrul unor forţe reîmprospătate, Laura Ceica, Adrian Chifu şi Ciprian Baciu, cea dintâi inclusiv prin contribuţia sa grafică, următorul şi prin compoziţii muzicale de tip postmodern, cel din urmă nu doar cu proză, ci şi prin comentarii critice susţinute la prozele scurte publicate în special de revistele electronice ale fandomului – toţi aceştia reprezintă cu succes linia înnoitoare a SF-ului timişorean.

Programele obişnuite ale clubului includ: vizionare de scurt-metraje SF&F, conferinţe, şedinţe de proză, de traduceri, expoziţii de grafică şi caricaturi ale membrilor şi invitaţilor, concursuri de proză scurtă originală şi de traduceri din creaţia românească în alte limbi, din SF-ul universal în limba română. Gruparea a editat fanzinul *Helion,* cu apariţii anuale înainte de 1989, devenit cu timpul revistă cu pretenţii, publicată trimestrial, apoi

trecută şi în regim electronic (*Helion Online*, aceasta ajunsă în toamna anului 2019 la 100 de numere difuzate pe Internet), precum şi caietul de critică, istorie şi teorie SF *Biblioteca Nova,* publicat anual. Cenaclul a iniţiat şi susţinut Sesiunea anuală Helion, cu caracter în principal academic, căreia de prin 2015 i-a adăugat o sesiune tematică internaţională, realizată cu sprijinul Universităţii de Vest din Timişoara. În privinţa obiectivelor şi gradului de competenţă al acestor manifestări culturale cu tematică SF, iată o mostră oferită de programul Sesiunii Helion din 2008:

„Ziua I – Vineri, 23 mai 2008

Ora 15:30 – Deschiderea oficială a Sesiunii Helion 2008; Prezintă: Cornel Secu

Ora 16:00 – Vernisajul expoziţiei de grafică şi design de produs; Prezintă: Cătălin Negrea

Ora 16:30 – Apariţii editoriale, lansări; Prezintă: Cornel Secu

Revista *Biblioteca Nova*

Volumele: *Civilizaţiile anticipaţiei* – Laurenţiu Nistorescu; *Poveşti de umbră şi poveşti de soare* – Ovidiu Pecican; *Arta de a muri pe timp de pace* – Lucian-Vasile Szabo

Ora 17:00 – *Ipostaze ale femininului în SF-ul modern;* Comunicări, partea întâi; Moderator: Laurenţiu Nistorescu

1. Diana Petrescu (Bucureşti): *Viziunea umanistă a lui Rodenberry şi femeile din Star Trek: The Next Generation*

2. Lucian-Vasile Szabo (Timişoara): *Ingenua din unghiul care te ucide*

3. Lucian Merişca (Iaşi): *Feminism şi science fiction – paradoxul unei regăsiri atât de îndepărtate*

4. Cătălin Badea-Gheracostea (Braşov): *Femininul în SF-ul românesc între 1975 şi prezent*

Ora 20:00 – Party (intrare cu taxă)

Ziua a II-a – Sâmbătă, 24 mai 2008

Ora 10:00 – *Dublare, clonare, replicare în SF-ul contemporan;* Comunicări, partea a doua; Moderator: Lucian-Vasile Szabo

1. Laurenţiu Nistorescu (Timişoara): *Habitarea în virtual*

2. Cristian Koncz (Timişoara): *Creiere la xerox. Provocările ego-clonării*

3. Bogdan Aldea (Cluj-Napoca): *Imaginea celuilalt în science-fiction*

4. Lucian-Vasile Szabo (Timişoara): *Dublul gata să ne trădeze*

Ora 11:30 – Concluziile Sesiunii de comunicări

Ora 12:00 – *Realitatea cotidiană ca istorie contrafactuală*

Conferinţa susţinută de scriitorul şi cercetătorul Ovidiu Pecican (invitat de onoare al Sesiunii Helion)”

(În fotografie, sesiune Helion (2014). De la stânga la dreapta: Sorin Antohi, Tudor Beşuan, Lucian-Vasile Szabo, Mircea Opriţă, Mariano Martín Rodríguez – invitat special, Cornel Secu, Liviu Pârvan, Cătălin Badea-Gheracostea.)

→

Semn(al) de carte

Colonel Ion Bratu, *Transfăgărăşanul, aşa cum a fost,* Editura Ars Libri, Costeşti, 2012

Cartea de faţă este dedicată făuritorilor Transfăgărăşanului – una dintre construcţiile emblematice ale României. (…)

Ca unul care am participat nemijlocit la edificarea sa, am considerat ca o datorie de onoare şi ca un motiv de mândrie, că este necesar să prezint cititorilor date, momente şi întâmplări mai semnificative din istoricul Transfăgărăşanului, să-i invit la o drumeţie pentru a cunoaşte „pe viu” frumuseţea şi măreţia acestei construcţii rutiere. (Autorul, în Argument)

Germain Droogenbroodt, *The Road – Drumul. Counterlight – Contralumină,* poeme, Editura Ex Ponto, Constanţa, 2014

Titlul prezentului volum ar putea fi înţeles ca o trimitere la taoism, iar poemele ar putea fi clasificate în yin şi yang, ceea ce ar însemna o abordare incompletă. Colecţia constă de fapt într-un singur poem de mare întindere, o meditaţie lirică a poetului care a vizitat Orientul mai mult de 50 de ori şi, printre altele, a tradus din poezia chineză şi coreeană.

Drumul (a se citi TAO) conţine trimiteri la mitologia greacă cum ar fi Pegas, calul înaripat cu căpăstrul de aur care a săpat fântâni cu copitele sau Nyx, zeiţa nopţii şi fiica haosului. Dar volumul conţine de asemenea şi trimiteri la hinduism şi la budismul Zen, la „Poarta fără Poartă” sau la o poartă imaginară, la bariere ce există doar în minţile oamenilor, bariere pe care cei care vor să păşească pe acest „drum” trebuie să le depăşească. Majoritatea poemelor au fost scrise în India, iar influenţa acestui fapt este evidentă în opera poetului.

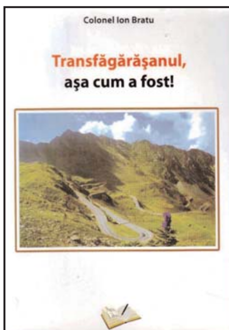
Drumul poate fi înţeles şi ca un drum al omenirii ce cuprinde trecutul, prezentul şi viitorul necunoscut. Dar este, mai mult decât orice altceva, drumul poetului însuşi, o înregistrare lirică a experienţei lui personale la contactul cu diverse culturi, religii şi filosofii în care cititorul întâlneşte gândirea occidentală în armonie cu valorile universale plasate în contextul lor tradiţional şi modem totodată, sau într-un context nou, contemporan. Prezentul volum scris la castelul Neemrana din Rajasthan şi ilustrat de Satish Gupta a avut cel mai mare succes, fiind publicat în mai mult de douăsprezece limbi, printre care arabă, cehă, germană, italiană şi chineză, devenind din nou „TAO”. (Scurtă introducere la carte)

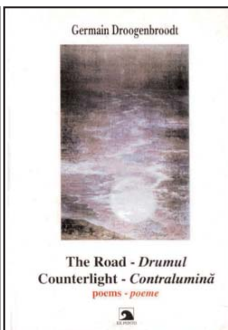
George Stanca, *Reporter de profesie,* Editura Semne, Bucureşti, 2018

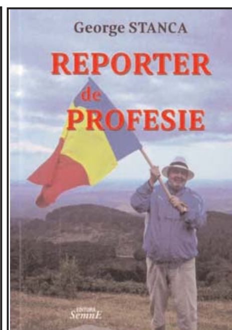
Recitind cu oarecare greutate, milă, silă, blazare, propriile reportaje, acum, la anul 2018, am avut o revelaţie. O idee care taie, dar nu anulează, minimalizează sentimental, desigur, mai toată opera mea lirică... sau de orice alt fel. Fiindcă recitindu-mi textele, pe lângă o realitate pe care am depăşit-o, pe lângă locurile şi oamenii superbe şi superbi pe care le/i-am cunoscut, aici, în reportaj se străvede cel mai bine viaţa mea. Cu această revelaţie, îi implor pe amicii mei vechi de conversaţie, pe apropiaţi, pe fostele iubite care se lăsau fermecate de mereu noile mele poveşti exotice sau lirice, niciodată mincinoase, doar poate exagerate, să nu mai citească decât pe sărite această carte. Fiindcă ei, ele le ştiu pe toate poveştile direct din gura mea. Ba şi din sufletul meu… (Autorul, pe coperta a patra)

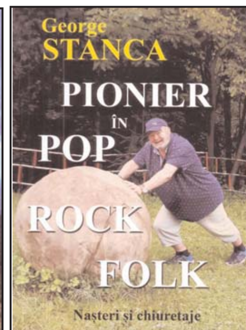
George Stanca, *Pionier în pop, rock, folk. Naşteri şi chiuretaje,* Editura Semne, Bucureşti, 2017

A iubit şi iubeşte cele mai frumoase lucruri care s-au pomenit pe pământ, pentru noi, cei născuţi pe-aici, la cumpăna mileniilor doi şi trei: femeia, copiii, poezia, publicistica, fotbalul, muzica folk, rock şi muzica bună de orice gen ar fi, o masă bună cu tot cu paharul aferent, bârfa constructivă, drumurile permanente, istoria şi, fundamental, România, cu un naţionalism nexenofob, pe care ar trebui să ni-l însuşim ca pe-o virtute, nu să-l extirpăm ca pe-o vinovăţie, cum ni se îndeasă pe gât diversiunea. (Andrei Păunescu, pe coperta a patra)

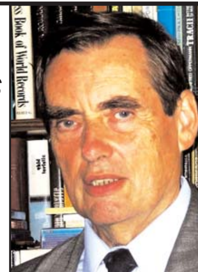

Uneltirile Diavolului?

Dan D. FARCAŞ

O **persoană credincioasă,** care a citit articolele din acest serial, dar mai ales paralelele propuse între fenomenul OZN şi fenomenele religioase, este inevitabil să se întrebe dacă nu cumva toate cele care par legate de fenomenul OZN, în particular de răpiri, sunt, în ultimă instanţă, lucrări ale Satanei?

Un susţinător al acestui punct de vedere este şi reverendul evanghelist Bob Larson, expert în culte şi exorcist. În cartea sa *UFOs and the Alien Agenda* (1997), el se arată convins de realitatea fenomenului OZN, dar spune că interpretarea textelor biblice în cheie ufologică reprezintă un rezultat al activităţii Satanei şi a demonilor săi. El scrie astfel: „Dacă Dumnezeu este un soi de fiinţă spaţială demnă de slavă, iar Iisus un hibrid foarte evoluat, atunci orice idee despre crucificarea lui Hristos, ca un punct de cotitură în istorie, devine fără sens... Dacă Noul Ierusalim este o navă zburătoare uriaşă, atunci maiestatea vieţii veşnice în ea, alături de Dumnezeu, se transformă dintr un miracol inefabil într-o simplă performanţă tehnică... Este clar că o forţă sinistră construieşte în mod deliberat un nou sistem religios în pregătirea dominaţiei spirituale a lumii."

Larson aduce ca argument şi cazurile de exorcism, în care persoane bântuite de imaginea unor extratereştri au fost eliberate prin rugăciune şi invocarea numelui Mântuitorului. În plus, spune Larson, în Univers nu au cum să existe extratereştri, odată ce ei nu sunt pomeniţi în Biblie, omenirea fiind rezultatul unui act unic de graţie al Divinităţii. Dacă există mai multe lumi – se întreabă el retoric – au căzut oare toate aceste lumi în păcatul originar? Şi a fost oare crucificat Hristos în fiecare dintre lumile respective pentru a mântui pe cei de acolo de acest păcat?

Argumentele de mai sus, pe care le susţin şi alţi autori – inclusiv în spaţiul ortodoxismului din România – pot pune pe gânduri un creştin fundamentalist, dar vor fi privite cu detaşare sau chiar cu rezerve de, să zicem, un credincios hinduist, budist, taoist, sau chiar musulman, evreu etc. Or aceste religii, foarte vechi, unele cu sute de milioane de aderenţi, pretind şi ele că reprezintă căi onorabile şi demult încercate spre Sacru. Dar şi pentru un credincios creştin sunt binevenite câteva precizări.

N**icăieri în Vechiul Testament** nu există vreo menţiune privind Satana sau Diavolul, cu înfăţişarea sa populară, cu coarne, furcă, coadă etc., nici înlănţuit pe vecie, nici ca mai mare peste un infern plin de smoală topită. Prima sa apariţie este în episodul în care, în chip de şarpe (probabil o rămăşită a credinţei sumeriene într-un spirit rău, înfăţişat ca un dragon), o ispiteşte pe Eva în Eden. Ulterior îl vedem mai degrabă ca pe un servitor al lui Dumnezeu, având sarcina să pună oamenii la încercare. Aşa apare, de pildă, în puţinele versete în care e pomenit în Vechiul Testament: „Şi Domnul a zis Diavolului: «De unde vii?» Iar Diavolul a zis în faţa Domnului: «Străbătând prin cele de sub cer şi hoinărind de-a lungul şi de-a latul, iată c'am venit». Şi Domnul i-a zis Diavolului: «Luat-ai tu aminte la robul meu Iov?…»" (Iov 2; 2-3), sau „Şi Domnul mi l-a arătat pe Iosua, marele preot, stând în faţa îngerului Domnului; iar Diavolul stătea de-a dreapta lui, să i se'mpotrivească" (Zaharia 3; 1).

Nicăieri în Vechiul Testament nu se pomeneşte de „îngerii căzuţi"; aceştia sunt pomeniţi doar în *Cartea lui Enoh*, eliminată din Bibliile creştinismului european. Doar apostolul Petru scrie, fără îndoială pe aceeaşi filieră: „Dumnezeu nu i-a cruţat pe îngerii care au păcătuit, ci'n iad i-a zvârlit şi'n lanţuri de'ntuneric i-a dat să fie ţinuţi spre judecată…" (2 Petru 2; 4).

Lucifer, considerat uneori mai marele diavolilor, apare o singură dată în Vechiul Testament (Isaia 14; 12-20). Pentru un cititor atent este însă clar că pasajul se referă la un rege ucis, din Babilon, care fusese anterior linguşit drept „Luceafăr".

Ca o concluzie, în Biblie (ca şi în apocrife), Dumnezeu şi îngerii sunt arătaţi de nenumărate ori zburând cu diverse tipuri de vehicule cereşti, impresionant luminate, în timp ce Satana nu apare în atare postură practic niciodată. Această opinie este subliniată de mai mulţi autori, de pildă, de Patrick Cooke, care, în cartea sa *The Greatest Deception – The Bible-UFO Connection* (2002), este de părere că ideea caracterului diabolic al OZN urilor este inacceptabilă.

În plus, majoritatea celor răpiţi vorbesc despre vizitatori ca despre nişte fiinţe pline de iubire şi bunăvoinţă, care (dincolo de experimentele genetice) nu doresc să se amestece în liberul nostru arbitru, încercând să ne ocrotească şi să ne sugereze acţiuni pozitive. Niciun martor al vreunei răpiri n-a raportat că i s-ar fi transmis vreun mesaj antireligios, sau antiumanist, nici vreun îndemn spre dezmăţ sau distrugere. Dimpotrivă, în nenumărate cazuri, celor răpiţi li s-au încredinţat mesaje chemând la prevenirea unor posibile dezastre nucleare, ecologice etc. În plus, nicio persoană răpită nu a afirmat că i s-ar fi propus vreun contract, oferind avantaje contra unui angajament oneros.

B**iserica Catolică,** privită îndeobşte ca fiind mai conservatoare, a arătat în ultimul timp o surprinzătoare deschidere spre problematica civilizaţiilor extraterestre. De pildă, Papa Ioan Paul II a trimis congresului internaţional OZN de la Acapulco, din decembrie 1999, cele mai bune urări ale sale, adăugând că „ceea ce fac ei este o activitate extrem de importantă". Tot el, în 1999, la întrebarea unui copil dacă există extratereştri, a răspuns: „Ţine minte întotdeauna: Ei sunt copiii lui Dumnezeu, la fel ca şi noi". În 2014, Papa Francisc a spus că ar fi dispus să boteze extratereştri, adăugând: „Cine suntem noi să închidem uşile?" Există mai multe comentarii de acest tip din interiorul Vaticanului. De pildă, George Coyne, astronom la observatorul din Vatican, spunea: „Este o nebunie să crezi că omul este singur în Univers". Marele stigmatizat Padre Pio, canonizat în 2002, declarase: „Neîndoielnic, Dumnezeu nu îşi limitează gloria la acest micuţ Pământ. Pe alte planete există alte fiinţe, care nu au păcătuit şi nu au căzut precum noi." În 2006, călugărul iezuit Guy Consolmagno, Ph.D., astronom expert la observatorul Vaticanului de pe Muntele Graham, Arizona, a scris pentru revista *Harper's Magazine*: „Există fără îndoială fiinţe inteligente non-umane în Biblie", interpretând spusa lui Iisus: „Şi alte oi am, care nu sunt din staulul acesta" (Ioan 10:16), ca o aluzie la alte lumi locuite.

S-a speculat în presă că Vaticanul ar primi, prin nunciaturi, atât de multe rapoarte despre întâlniri cu vizitatori nepământeni, încât a fost obligat să accepte realitatea fenomenului, pregătindu-se pentru eventualitatea unei „dezvăluiri" a prezenţei extraterestre pe Pământ.

Monseniorul Corrado Balducci (1923-2008) a fost exorcist oficial pentru Roma, diplomat la Nunţiatura Papală din Washington, DC, membru al Curiei Sfântului Scaun a Vaticanului şi prieten personal al Papei Ioan Paul al II-lea. El a apărut de mai multe ori la televiziunea naţională italiană, pentru a afirma că prezenţa extraterestră este un fenomen real. Într-un interviu din august 1996, monseniorul afirma: „Existenţa extratereştrilor nu mai poate fi negată, sunt de acum prea multe mărturii în privinţa lor şi a farfuriilor zburătoare, aşa cum dovedeşte cercetarea OZN. A spune categoric că ele sunt iluzii şi halucinaţii, sau că relatările unui martor ocular nu reprezintă o dovadă, e o greşeală. Aceasta ar însemna să punem sub semnul întrebării valoarea mărturiei în general, ceea ce ar avea consecinţe serioase pentru religia însăşi. […] Să nu subestimăm valoarea mărturiilor omeneşti. […] Religia se bazează pe mărturia oamenilor care au avut parte de revelaţia divină. […] Există un pasaj în Noul Testament, în care apostolul Pavel se referă la Iisus ca la Regele Universului nu doar ca la un rege al lumii pământeşti. Aceasta înseamnă că totul în Univers, inclusiv extratereştrii, OZN-urile etc. sunt conciliabile cu Dumnezeu. […] Dumnezeu nu ne-a spus nimic despre alte lumi locuite din Univers, pentru că nu a socotit că este necesar."

M**onseniorul Balducci** a subliniat, în mai multe ocazii, că întâlnirile cu vizitatorii din cer: „1) NU sunt demonice, 2) NU sunt cauzate de probleme psihice, 3) NU sunt cazuri de posedare de către o entitate, 4) aceste întâlniri merită studiate cu toată atenţia". Psihologul Richard Boylan a comentat că „întrucât Mons. Balducci este un expert şi consultant în demonologie pentru Vatican şi, din moment ce Biserica Catolică a demonizat istoric multe fenomene noi, care au fost prost înţelese, afirmaţia sa, că Biserica nu cenzurează aceste întâlniri, este cu atât mai remarcabilă". Boylan a observat, de asemenea, că „aceste declaraţii ale unei persoane din Vatican, făcute la televiziunea naţională italiană, reprezintă, din punct de vedere tehnic, prima declaraţie a unui reprezentant tacit al guvernului unei Mari Puteri, că întâlnirile cu vizitatorii din stele sunt reale, că ele se petrec şi merită un studiu serios, chiar dacă «a vorbit în nume personal»". (Va urma)

Î**ntre performanţele culturale ale cenaclului,** mai trebuie amintite *Almanahul Science Fiction Helion* (2007 şi 2008), almanahul estival 2007, precum şi o serie de antologii cu texte alese de Cornel Secu din arhivele revistei *Helion* pe hârtie şi *Helion Online*: vol. 1 (1981-1988), vol. 2 (1989-1995), ambele publicate în 2015; vol. 3 (2004-2010), 2016; vol. 5 (2011-2016), 2017, toate rezervate prozei autohtone, între care vol. 4 (1981-2010), apărut în 2016, conţine articole şi studii de istorie, teorie şi analiză literară. Cenaclul a fost recompensat pentru revista sa cu două premii internaţionale, la Eurocon VIII, Brighton, Anglia (1984), şi la Eurocon XII, San Marino, Italia (1988). S-a implicat cu o remarcabilă energie în organizarea primei convenţii europene de science-fiction din România: Eurocon XVII (*euROcon*), Timişoara, 26-29 mai 1994, manifestare elogiată, ca un eveniment de excepţie, de mai mulţi invitaţi străini participanţi, între care americanul Norman Spinrad, britanicii Bridget Wilkinson şi Jonathan Cowie, precum şi italianul Roberto Quaglia.

Cu tot caracterul academic al sesiunilor sale, nu trebuie să se creadă că gruparea timişoreană n-a cultivat şi activităţi destinse, distractive, arătându-se în fond „iubitoare de umor şi întâmplări hazlii", cum notează Cornel Secu într-un bilanţ de activitate publicat cu prilejul celei de-a 30-a aniversări a cenaclului. Este destul să exemplificăm cu organizarea primului Revelion SF din lume, în ianuarie 1985, şi perpetuarea acestei forme de reuniune cenaclieră până astăzi. Pe de altă parte, implicat ca nimeni altul în destinul clubului „Helion", acelaşi comentator observă cu obiectivitate momentele de reflux din activitatea grupării, ca urmare a unor impasuri greu de surmontat: „Existenţa «Helion»-ului nu a fost un festival pirotehnic, ci un drum normal cu urcuşuri şi coborâşuri, cu ascensiuni şi stagnări, cu succese mai mari sau mai mici". Între altele, constrâns de împrejurări inevitabile, „din primăvara lui 1997 clubul a trecut de la o periodicitate săptămânală la una lunară, iar din februarie 2001, clubul a intrat într-un regim de activităţi sporadice, până în 2005, când activitatea a fost suspendată". Spre sfârşitul aceluiaşi an, gruparea şi-a putut relua calea întreruptă, găsind şi soluţii noi de impulsionare a obiectivelor sale fundamentale. Declarat sau nu, unul dintre aceste obiective era să redevină „cel mai puternic club SF al României", ceea ce a supărat adesea grupările rivale, dar nu este, totuşi, departe de adevăr.

Ars longa...

(Urmare din pag. 32)

Ceramica medievală veche de la Curtea de Argeş prezintă, potrivit observaţiilor pertinente ale arheologului Nicuşor Constantinescu, trăsături specifice: „lucrată la roată rapidă, arsă relativ bine, cu tonuri roşietice şi cărămizii (în spărtură, miezul fiind negru-cenuşiu), iar ca forme se întâlnesc *borcanul, cana cu gură trilobată şi castronul;* probabil, însă, se mai adaugă tipul de ulcior cu toartă şi paharul".

În centrul de ceramică din Curtea de Argeş, verdele închis va constitui culoarea generalizată pe diversele vase produse în atelierele olarilor: *oţetarele* – vase de mari dimensiuni, cu pântece proeminent şi gât scurt, având două toarte opuse şi decor aplicat sub formă de *brâne* alveolare, dispuse *în plasă* sau *în linii ondulate;* suprafaţa superioară a vasului este consistent amplificată prin aplicarea unor „bumbi" de lut făcuţi cu tiparul.

Decorul *în plasă* este dispus mai ales în jumătatea superioară a pântecelui vasului.

În acelaşi mod – prin aplicarea unor benzi de lut pe corpul oţetarului – se realizează, dintr-o linie ondulată, motivul „şarpelui", redat, uneori, în detalii anatomice.

În epoca medievală, olarii din Curtea de Argeş erau renumiţi în modelarea *chiupurilor* – vase monumentale, de mare capacitate, diferenţiate morfologic, prin pântecele extrem de larg, gura circulară extinsă şi fundul ascuţit, pentru a se putea fixa cu uşurinţă în pământul sau în nisipul beciurilor; unele aveau fundurile prevăzute cu orificii care se astupau cu un dop făcut din aceeaşi pastă.

Destinate depozitării cerealelor sau altor produse, chiupurile lucrate la roata olarului erau comandate, în special, de către negustori.

Un decor simplu, format din brâne alveolare dispuse orizontal, le conferea atribute estetice remarcabile.

Ulcioarele prezintă un pântece extins în zona mediană, un gât subţire surmontat de o gură cilindrică şi o toartă tubulară lipită de gât şi de proeminenţa pântecelui, prevăzută cu o „ţâţă" pentru scurgerea lichidului.

Modelarea ulciorului este o operaţie complexă, efectuată în mai multe etape: iniţial, se lucrează, pe roată, corpul vasului, adăugându-i-se succesiv, după o uscare relativă, *gâtul, buza, toarta şi ţâţa.*

Definitivarea vasului prin a doua ardere implică decorarea şi smălţuirea lui prealabilă.

Decorul ulcioarelor a înregistrat modificări considerabile. Exemplarele mai vechi aveau aplicaţi bumbi de formă circulară sau stelară, iar ulcioarele mai noi, datând de la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi din secolele următoare, prezentau un decor în culori mult mai simplu de realizat, din linii circulare orizontale dispuse paralel sau din *şerpuiri* trasate pe banda de culoare. Decorul din linii trase cu „cornul" a fost semnalat, de către cercetători, pe un vas din secolul al XVIII-lea.

Sub raport morfologic, *ulcioarele de nuntă* prezintă

o formă ovoidală tipică, diferenţiindu-se prin elementele fabuloase cărora tradiţia populară le conferă atribute semantice specifice: *calul înaripat* constituia un protector al cuplului; *vulturul* cu aripile larg desfăcute reprezenta, în viziunea populară, un sprijin efectiv în regăsirea cuplului format în „viaţa de dincolo", după trecerea soţilor în eternitate, iar *păsările,* considerate de către specialişti „o variantă în ceramică pentru cloşca cu pui", întruchipau speranţa de fertilitate pe care o nutrea tânăra pereche.

Cănile cu cioc tubular dispus în partea proeminentă a pântecului prezintă particularitatea de a avea toarta fixată în imediata apropiere a acestuia, pe când *ceainicele*, influenţate prin structură de obiectele cu funcţionalitate similară din import, au toarta dispusă în partea opusă pântecelui bombat al vasului.

Repertoriul formelor vaselor de lut care se produceau la Curtea de Argeş este completat prin *tigaia* tripodă cu mâner lateral şi *oala de gătit* cu toartă, care avea o bază largă, pentru a i se conferi stabilitate pe cele trei picioare fixate pe ea, înalte de circa 5 cm.

Dezvoltarea unor importante „meşteşuguri artistice" în contemporaneitate a fost facilitată de existenţa, în perioada interbelică, a unor şcoli de arte şi meserii, în care se cultiva dragostea pentru frumos, conferindu-se obiectelor create, pe lângă valoarea utilitară, o valoare artistică incontestabilă.

Dacă prin conceptul de „artă populară" se defineşte, în general, creaţia dezvoltată mai ales în mediul rural, „producţia meşteşugărească" este caracteristică mai ales mediului urban, deşi, uneori, angrenează în realizarea ei meşteri domiciliaţi în mediul sătesc.

Organizarea ceramiştilor din zona Curtea de Argeş în sistem cooperatist, în cadrul ARGCOMS S.C.M., a determinat o specializare a producţiei ceramice, prin testarea preferinţelor comanditarilor, deci, a pieţei de desfacere, cu preocuparea declarată, însă, de a se cultiva tradiţia existentă în domeniul atât de diversificat al olăritului zonal, pentru a se conferi produselor realizate pecetea individualităţii în raport cu produse similare funcţional specifice altor centre.

În curând, sperăm să dezvoltăm subiectul acestor rânduri într-o lucrare mai amplă, care se doreşte a fi o monografie a ceramicii din Argeş, parte a culturii acestor locuri.

Bibliografie

Teodor Cioflan, Victor Antipa: *Cercetările de suprafaţă de la Bălteni, comuna Tigveni, judeţ Argeş, SCMCA,* IV, 1992, p. 11.

Ion Horaţiu Crişan: *Ceramica daco – getică,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1868.

Virgil Drăghicescu: *Curtea Domnească din Argeş,* în *Buletinul Monumentelor istorice,* Bucureşti, 1923.

Barbu Slătineanu, Paul Petrescu, Henri H. Stahl: *Manual de ceramică populară românească,* Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1958.

Corina Mihăescu: *Ceramica de Argeş*, revista *Datini,* 1998.

Grigore Constantinescu, *Ceramica din Argeş şi Muscel,* Editura Universităţii din Piteşti, 2001.

Semn(al) de carte

Mihail Diaconescu, *O nouă luptă literară.* Vol. I: *Atitudini necesare,* Vol. II: *Acţiunea revistei Argeş,* Editura Magic Print, Oneşti, 2019

Toate demonstraţiile domnului Mihail Diaconescu dedicate unor probleme estetice implică străvechea şi fundamentala problemă a transcendenţei. Apare evident faptul că întrepătrunderea dintre teologie, metafizică, logică şi epistemologie este unul dintre aspectele cele mai importante ale gândirii sale de tip dialecto-speculativ. (Acad. Alexandru Surdu, pe coperta a patra a primului volum)

Tradiţionalistul Mihail Diaconescu a adaptat în mod original, dar a şi negat, aruncându-le ca pe nişte lucruri nefolositoare, vechi reguli literare, modificând astfel integral modul nostru de a ne raporta la istoria transfigurată epic. El ilustrează acel tip de creator cu o puternică vocaţie spirituală, specific culturii noastre, zămislit în condiţiile aparte ale spaţiului şi timpului în care durează neamul românesc. E vorba de îmbinarea dintre erudiţie şi artă, dintre preocupările pentru rigoare ale cercetătorului şi forţa plăsmuitoare a romancierului, dintre situarea ştiinţifică fermă şi trăirea sentimentală aptă să susţină descoperirea lumii sub laturile ei estetice. De aceea, a fost comparat cu Cantemir, Eminescu, Hasdeu, Iorga, Blaga, Crainic, Enescu, Noica şi Mircea Eliade. De aceea, creaţia lui romanescă nu poate fi evaluată fără apelul consecvent la opera istorică şi teoretico-estetică pe care a realizat-o. Şi tot de aceea nu numai vasta operă pe care a realizat-o atrage abundenţa şi varietatea de interpretări critice, simbolice, arhetipale sau cu conţinut teologic, ci şi personalitatea scriitorului, percepută ca unul dintre reperele cele mai importante ale culturii noastre de azi şi de mâine. (Prof. univ. pr. Dumitru Radu pe coperta a patra a volumului al doilea)

Ion Rodoş, George Baciu, *Războaiele daco-romane pe şapte linguri, O poveste dăltuită în lemn de meşterul popular Ion Rodoş,* Editura Bibliostar, Râmnicu Vâlcea, 2019

Această cărticică s-a scris, mai întâi, în gândul meşterului Ion Rodoş, care a voit să reactualizeze povestea războaielor daco-romane, dăltuind-o în lemn.

Şi a ales ca suport al poveştii lingura, obiect care a dus la estetizarea alimentaţiei, primul element de civilizaţie şi totodată de cultură. (…)

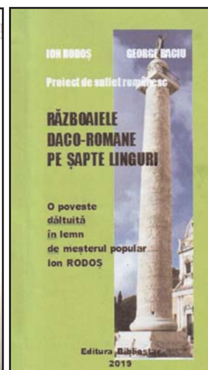
Pentru meşterul Ion Rodoş [din Nucşoara, Argeş], lemnul are inimă. Şi, cum fiecare inimă bate în felul ei, bucăţile de lemn capătă ondulaţii mai abrupte sau mai line. Toate, însă, pline de viaţă. Fiecare, o poveste. Cu început, cuprins şi final. (George Baciu)

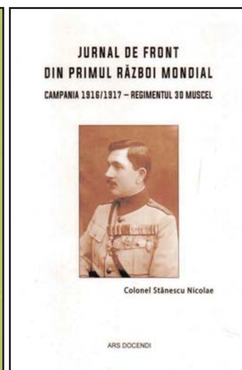
Col. Stănescu Nicolae, *Jurnal de front din Primul Război Mondial. Campania 1916/1917 – Regimentul 30 Muscel,* Editura Ars Docendi, Bucureşti, 2019 (Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, alcătuită de Christian Stănescu)

Volumul de faţă se încadrează în seria cărţilor memorialistice care contribuie la clarificarea unor aspecte importante din viaţa ostaşilor români aflaţi în prima linie a frontului. Înainte de a face o analiză a conţinutului, menţionez faptul că lucrarea se doreşte a fi un omagiu adus unuia dintre sutele de mii de patrioţi români care, prin activitatea lor, au contribuit direct la realizarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. Paginile acestei lucrări cuprind în volum complet jurnalul maiorului Stănescu I. Nicolae, comandant al Batalionului I din Regimentul 30 Dorobanţi Muscel.

Autorul jurnalului consemnează cu acurateţe aspecte esenţiale legate atât de desfăşurarea propriu-zisă a acţiunilor de luptă, cât şi de starea de spirit a militarilor români aflaţi pe front pe tot parcursul implicării active a ţării în Primul Război Mondial. Din materialul jurnalului – poate apărea surprinzător la un militar de carieră – nu lipsesc nici scurte notări care dezvăluie atât sensibilitatea omului care a fost, cât şi gândurile sale. (Conf. univ. Băncilă Andi Mihail, la începutul Cuvântului înainte)

Ars longa...

Ceramica de Curtea de Argeş

Nichita SANDU

Ceramica produsă în centrul de olari din vechea cetate de scaun a Ţării Româneşti a exercitat o influenţă considerabilă asupra ceramicii din întreaga Muntenie.

Preluând creator, sub aspect tehnic şi decorativ, unele elemente specifice ceramicii bizantine, olarii medievali din Curtea de Argeş asigurau produsele de acest gen corelate unui mod existenţial specific Curţii Domneşti, caracterizat prin opulenţă, dar şi printr-un accentuat rafinament artistic. Atelierele meşterilor olari din Curtea de Argeş se aflau grupate *pe sub deal,* având la sud Valea Doamnei, la mijloc Biserica Olari (toponim dat de breasla olarilor) şi satul Flămânzeşti, azi cartierul Progresului, în nord aflându-se Câmpul Rodovanului, şi aici fiind descoperite relicve ceramice şi urme ale meşteşugului. Locurile în care s-a înfiripat şi dezvoltat olăritul au fost determinate esenţial de filonul de argilă de foarte bună calitate ce se întinde din str. Plopiş, trece prin cătunul Groape, pe colină, şi se pierde undeva în comuna Valea Iaşului, peste pârâul cu acelaşi nume.

Smalţul conferă strălucire obiectelor ceramice, care înregistrau forme dintre cele mai diverse, relevate prin săpăturile arheologice efectuate de către istoricul Virgil Drăghiceanu, în anii 1920–1922, în perimetrul Curţii Domneşti edificate de către Basarabii întemeietori de ţară.

Epoca fierului aduce, în prima sa etapă, o evoluţie stilistică a decorului în registre ornamentale, diferenţiind, sub acest aspect, ceramica în categorii definitorii: *canelată şi imprimată.*

Cercetările arheologice de suprafaţă efectuate de către un colectiv de specialişti de la Muzeul Judeţean Argeş, pe traseul proiectatei autostrăzi Piteşti – Curtea de Argeş – Sălătrucu, au relevat, printre altele, existenţa unor fragmente ceramice aparţinând „unor epoci diferite, dar cu o continuitate integrată temporal neoliticului timpuriu, epocii bronzului şi hallsttatului”.

În punctul Cornăţel din satul Bălteni, comuna Tigveni, s-au recoltat fragmente ceramice „lucrate din pastă preparată în majoritatea cazurilor după procedeul amestecului cu pleavă”, fragmente provenind de la *căni, ceşti, străchini,* precum şi de la *vase mai mari,* a căror culoare variază „în funcţie de procesul de ardere, de la roşcat-gălbui la brun sau chiar negru”.

În necropola de pe Câmpul Rodovanul din Curtea de Argeş (astăzi perimetrul este ocupat de fabricile din nordul oraşului, la limita cu satul Cerbureni), s-au descoperit fragmente ceramice din pastă neagră cu luciu metalic ori din pastă roşie-cărămizie cu miezul negru.

Olăria găsită, mai ales, în săpăturile Casei Domneşti – menţiona arheologul Virgil Drăghiceanu – se distinge prin grosimea ei neobişnuită: *sfeşnice, străchini, tasuri de atârnat, oale cu motive ornamentale* ce se găsesc şi azi în ornamentica vaselor noastre ţărăneşti. Pe lângă aceasta, s-au găsit teracote de sobe, similare celor din Transilvania, sau prevăzute cu găuri, pentru a fi atârnate pe pereţi. Cercetările arheologice efectuate în anul 1967 în Ansamblul arhitectural al Curţii Domneşti de la Argeş au scos la iveală un material ceramic caracteristic celei de-a doua jumătăţi a secolului al XIII-lea, demonstrându-se, astfel, că perimetrul în care este amplasată reşedinţa domnească a fost locuit cu certitudine înainte de secolul al XIV-lea.

O locuire mult anterioară în zona Curţii Domneşti este dovedită incontestabil şi prin „*fragmentele ceramice* aparţinând, probabil, epocii dacice târzii”.

(Continuare la pag. 31)

Număr ilustrat cu vase ceramice de uz gospodăresc produse de ARGCOMS S.C.M. Curtea de Argeş.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan ANGHELESCU – scriitor, Bucureşti
- Dragoş VAIDA – prof. univ., Bucureşti
- Constanţa VAIDA HALIŢĂ – arhitect, Bucureşti
- Ştefan BUZĂRNESCU – prof. univ., Timişoara
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Irinel POPESCU – medic chirurg, Bucureşti, Membru Corespondent al Academiei Române
- Ilie POPA – prof. univ., Piteşti
- Tănase DIMA – profesor, Curtea de Argeş
- Maria VAIDA – scriitor, Cluj-Napoca
- George CORBU – scriitor, Bucureşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta Turnu-Severin
- Dragoş OLARU – istoric, Cernăuţi
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Aureliu GOCI – scriitor, Bucureşti
- Maria Mona VÂLCEANU – scriitor, Piteşti
- Ion C. ŞTEFAN – scriitor, Bucureşti
- Alexandru MIRONOV – publicist, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Nichita Sandu – jurist, Curtea de Argeş